

”ITEHÄN MÄ ALOIN SITÄ APUA JO AIEMMIN
HAKEMAAN”

Huostaanottoprosessi ja äidin toimijuus

NOORA AARNIO
Tampereen yliopisto
Pro gradu –tutkielma
Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö
Toukokuu 2014

Tampereen yliopisto

Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö

AARNIO, NOORA: ”Itehän mä aloin sitä apua jo aiemmin hakemaan”. Huostaanotto prosessi ja äidin toimijuus

Pro gradu -tutkielma, 78 s., 3liites.

Sosiaalityö

Ohjaaja: Pösö, Tarja

Toukokuu 2014

Tämä pro gradu -tutkielma on tapaustutkimus ja se käsittelee huostaanotto prosessia sekä äidin toimijuutta. Huostaanotto prosessissa toiminut sosiaalityöntekijä on kerännyt aineiston haastattelemalla äitiä neljä kertaa. Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty sisällön analyysiä. Teoreettisena viitekehyksenä on kriittinen realismi ja sosiaalisen todellisuuden tutkiminen mikro- ja makrotasolla äidin näkökulmasta. Mikrotasolla näyttäytyy äidin toimijuus ja makrotasolla palvelurakenteet sekä niiden vaikutukset toimijuuteen sekä toisinpäin. Äidin kertomuksessa huomioidaan ajallisuus: menneisyys, prosessin aika ja haastattelun aikainen nykyhetki. Äidin kertomus etenee syklisesti; oma elämä ja palvelutasolla tehdyt ratkaisut limittyvät.

Äidin hahmottama huostaanotto prosessi alkoi vuosia ennen varsinaista huostaanottoa avun hakemisena lapselle ja eteni perhekuntoutukseen ja vaiheittain lasten avohuollon sekä kiireelliseen sijoittamiseen. Äidin kertomus avautuu hänen omaan traumaattiseen lapsuuteen ja avioliiton aikaan ennen huostaanottoja. Kertomus jatkuu myös haastattelun aikaisessa nykyhetkessä, jolloin äiti kertoo oppineensa terapian ja uuden miesystävän kanssa puhumaan itsestään. Perheen tarinaa värittävät useat muutot ex-miehestä ja lasten avun tarpeen saatavuudesta johtuen. Äidin toimijuuden reunaehtoina ovat olleet oma traumatausta, lastensuojeluprosessista aiheutunut kriisi- ja suruprosessi, lastensuojelun kriisinäkökulman vähäisyys. Huostaanotto prosessin aikana äidin toimijuus kaventui ja lopulta romahti suhteessa ulkomaailmaan. Samaan aikaan lasten voimakas oireilu ja traumatausta vaikuttivat prosessin kulkuun. Prosessin edetessä äidin toimijuus ei kuitenkaan romahtanut suhteessa lapsiin ja yhteydenpitoon lasten kanssa.

Suunnitelmallisissa vaiheissa äidin toimijuus näyttäytyy aktiiviselta. Äiti luottaa omaan asiantuntijuuteensa lasten asioissa. Samoin hänen toimijuuttaan on kuvannut vaikeasta tilanteesta huolimatta reflektiivisyys, useat erilaiset näkökulmat huomioiva vanhemmuus. Traumaattiset ja kiireelliset vaiheet kuvautuvat äidin kertomuksessa tapahtumina, joihin hänen oma toimijuutensa liittyy vastustelevasti. Haastatteluiden myötä äiti ja haastattelijana toiminut sosiaalityöntekijä tarkastelevat uudelleen traumaattisia prosessin vaiheita. Tällöin äidin kertomuksessa erottuu uusi, retrospektiivinen taso. Äidille syntyy mahdollisuus liittää oma toimijuutensa tilanteeseen uudelleen. Samoin sosiaalityöntekijä on sisäistänyt äidin näkökulman. Äidille on mahdollistunut uuden oivalluksen syntyminen ja asettuminen reflektiiviseen, useat erilaiset näkökulmat huomioivaan toimijuuteen. Varsinainen huostaanotto tilanne avautuu toivona lasten kotiin palaamisesta. Lastensuojelu on välittänyt toivoa äidille ja tukenut äidin toimijuutta suhteessa lapsiin.

Kehittämisehdotuksena nousee lastensuojelun kriisinäkökulman vahvistaminen prosessin aikana. On tärkeää huomioida vanhemman ja lapsen juuri senhetkinen tilanne ja mahdollinen kriisi. Samoin tärkeäksi nousee mahdollisuus prosessin käsittelyyn jälkikäteen. Sosiaalityöntekijä saa tilaisuuden tiedon vastaanottamiselle vanhemman kokemuksesta. Asiakas saa mahdollisuuden traumaattisten vaiheiden uudelleen käsittelyyn. Asiakkaan toimijuus voi integroitua tapahtumiin nähden. Asiakkaalle syntyy vapautumista ja voimaantumista. Sosiaalityöntekijälle syntyy syvällistä ymmärrystä asiakkaan elämään ja kokemukseen lastensuojelun prosessista. Tässä aineistossa

asiakkaan ja sosiaalityöntekijän yhteistyön seurauksena tärkein tutkimustulos on makrotasolla ilmenevän palveluprosessin ja mikrotasolla ilmenevän perheen traumataustan yhtäaikainen vaikutus huostaanottopäätöksen syntymiseen. Tämä tulos haastaa pohtimaan sosiaalityön mahdollisuuksia tukea vanhemman toimijuutta huostaanottoprosessissa.

Asiasanat: huostaanotto, äidin toimijuus, sisällön analyysi, ajallisuus, kriittinen realismi, kriisi, suru

University of Tampere

School of Social Sciences and Humanities

AARNIO, NOORA: "I was the one who first searched for help". The process of childrens taking into care and mother's agency.

Master's Thesis, 78 pages, 3 appendix pages

Social Work

Supervisor: Pösö, Tarja

May 2014

This Master's Thesis is a case study and the theme is a process of childrens taking into care and the mother's agency. Theoretical frame is critical realism and social reality in micro- and macrolevels. In microlevel there is mothers agency and in macrolevel child care services. Mother's story is analysed by paying attention to temporality: past, the time of the process and the present of the interviews.

From the mother's perspective the process started years ago before the real taking into care. It started with seeking help for one of the children and the process continued with family work and family rehabilitation and in phases with open care placements and emergency placement. The process is analysed from seven different parts. The mother's story opened into her traumatic childhood and difficult marriage ending to the present where she told she had learned to speak about herself. In the process the family was forced to move a couple of times because of the behaviour of the ex-husband and availability of the services needed. Frames for the mother's agency was her own traumatic past and the crisis ja bereavement caused by the process. Also the lack of crisis perspective in child welfare services has an impact in mother's agency. The mother's agency was gradually narrowed and collapsed in the process towards outside world. At the same time the children had a traumatic background and they showed strong symptoms. During the process the mother's agency did not collapse towards the children.

The parts of the process that were planned beforehand mother's agency seemed active and she relied on her own expertise when concerning the children. Despite of the difficult situation her agency can be described as reflective. This means that she took concern many aspects of the situation. Critical and traumatic parts of the process opened as events to which her agency was attached resistingly. With the assistance of these interviews the mother had an opportunity to take a new approach into the situation concerned. At the same time the social worker had the same opportunity. Then there was a new retrospective level in the mother's story. She was able to reattach her agency into the situation concerned. This new approach abled the mother and the social worker to find new ideas and they could both find reflective agency. At the same time the mother was able to keep her opinion about the situation concerned. The actual taking into care was not described as an very stressful situation. It was described as hope for the children to come home.

As a proposition for development is raised the improvement of crisis perspective in child welfare services. It is important to take into concern the actual situation of the client in every stage of the process. It is also important to offer a possibility to deal with the traumatic phases of the taking into care process. These interviews let the mother intergrade her agency again into difficult situations. This offered her feeling of empowerment and relief. At the same time the social worker has an opportunity to have deeper understanding about the client's life and experience about the child welfare process. As a result of the client's and social worker's collaboration the main result of this master's thesis is that the process of the services and the familie's traumatic past both caused the taking into care. This result challenges to reflect the possibilities of the social work to support the parent's agency during the process of taking into care.

keywords: take into care, mother's agency, content analysis, temporality, critical realism, crisis, bereavement

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Huostaanotto ja avohuollon tukitoimet	3
2.1 Huostaanotto lainsäädännön näkökulmasta.....	3
2.2 Lapsen huolto ja huoltajuus.....	5
2.3 Avohuollon tukitoimien tarkoitus	6
3 Huostaanotto ja vanhemmat	8
3.1 Vanhempien näkökulma tutkimuksessa	8
3.2 Vanhemman kiintymys ja suru.....	10
3.3 Vanhemman kriisi	12
4 Toimijuus	16
4.1 Toimijuus käsitteenä.....	16
4.2 Asiakkaan toimijuus lastensuojelussa	17
4.3 Toimijuus ja yhteistutkiminen.....	19
5 Tutkimustehtävät ja aineisto	21
5.1 Tutkimustehtävä	21
5.2 Aineisto	21
5.3 Tutkimusetiikka.....	23
6 Tutkimusmenetelmät.....	25
6.1 Realismi sosiaalitieteissä.....	25
6.2 Lastensuojelun tutkimus ja ajallisuus.....	29
6.3 Tapaustutkimus	30
6.4 Sisällön analyysi.....	32
6.5 Teoriaohjaava sisällön analyysi.....	33
7 Huostaanottoprosessi ja äidin toimijuuden muutokset.....	36
7.1 Lastenpsykiatrian asiakkuus: ”Lapsen asiat mua huolestutti”	36

7.2 Perheneuvolan asiakkuus: ”Me muutettiin että me saahaan apua”	39
7.3 Perhekuntoutus: ”Ku sitä on yksin niin sitä on niin vaikea pyörittää”	41
7.3.1 Päivähoidossa tuli kaaos	41
7.3.2 Kiireellä perhekuntoutukseen	42
7.3.3 Uusia oivalluksia perhekuntoutuksesta	47
7.4 Ensimmäisten lasten sijoitus: ”Tuleeko ne sitte ikinä kotiin”	50
7.5 Seuraavien lasten sijoitus: ”Alko tuleen näitä oikeen kiukunpuuskia”	53
7.6 Uusia oivalluksia sijoituksista	55
7.7 Viimeisten lasten sijoitus: ”Emmä jaksa sit päivääkään”	57
7.8 Huostaanotot: ”Ja sit se loppuprosessi on että kummiski ne tulee kotiin”	61
8 Tutkimustulokset.....	64
8.1 Palveluiden viivästyminen sekä äidin aktiivinen ja reflektiivinen toimijuus.....	64
8.2 Äidin traumaattinen kriisi ja suru sekä toimijuuden romahtaminen	65
8.3 Toivo ja äidin aktiivinen toimijuus	66
8.4 Palveluiden kohdentuminen, toimijuus ja huostaanotto.....	67
8.5 Traumaattisten vaiheiden käsittely ja huomioiminen lastensuojelun käytännöissä ja tutkimuksessa	69
8.6 Vanhemman toimijuuden tukeminen huostaanottoprosessissa	70
Epilogi.....	73
Lähteet.....	74
Liitteet	79
Liite 1 Tiedote tutkielmasta.....	79
Liite 2 Suostumus haastatteluihin.....	80
Liite 3 Tutkimuslupa	81

KUVIO 1. Tasapainottavien tekijöiden malli kriisissä	13-14
KUVIO 2. Morfogeneettinen jakso	27
KUVIO 3. Ajallisuuden nelikenttä	34
KUVIO 4. Tutkielman teoreettinen rakenne	35
KUVIO 5. Tutkielman teoreettinen rakenne	64

1 Johdanto

Tämän pro gradu –tutkielman aiheena on huostaanotto prosessi äidin näkökulmasta sekä äidin toimijuus prosessissa. Erityisen piirteen tälle tutkielmalle antaa se, että olen toiminut analysoitavana olevassa prosessissa sosiaalityöntekijänä. Sekä minä työntekijänä että äiti asiakkaana olemme saaneet pysähtyä yhdessä tarkastelemaan kriittisesti huostaanotto prosessia. Aihe on vähän tutkittu ja ajankohtainen lastensuojelun tutkimuksessa.

Lastensuojelun asiakasmäärät ovat lisääntyneet Suomessa viime vuosina paljon. Jo noin 7 prosenttia lapsista ja nuorista on lastensuojelun avohuollon palveluiden piirissä. Luku on kasvanut vuodesta 1991 melkein kolminkertaiseksi. Myös lasten kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat lisääntyneet samaan aikaan. Tällä hetkellä 1,4 % alle 18-vuotiaista asuu kotinsa ulkopuolella, kun vuonna 1991 luku on ollut puolet pienempi. Lastensuojelun asiakasmäärien kasvulle on etsitty ratkaisuja työelämän monipuolistumisen mahdollisuuden ja tukitoimien lisäämisen kautta. Samalla on alettu pohtimaan sitä, miten voitaisiin selittää ja tukea ylikuormittunutta lastensuojelua asiakasmäärien lisääntymisen johdosta. Selittäviä tekijöitä ylikuormittuneelle tilanteelle saattavat olla eriarvoisuuden kasvaminen yhteiskunnassa hyvinvointivaltion ihanteiden rapautumisen myötä ja vanhempien ylikuormittuneen tilanteen vuoksi vuorovaikutusmahdollisuuksien vähentyminen lasten kanssa. (Bardy & Heino 2013, 13-38.)

Lastensuojelun tutkimustieto on riittämätöntä ja tarvitaan monitieteellistä tutkimusta vastaamaan lastensuojelun käytännön tarpeisiin. Lastensuojelussa puututaan perheen itsemääräämisoikeuteen, jolloin tiedon tulisi perustua tutkimukseen, ei käytännön sanelempiin tapoihin. (Heino & Pekkarinen & Pösö 2013). Lastensuojelun tutkimuksessa nähdään tärkeänä, että todellisuuden kuvauksessa otettaisiin huomioon moniulotteinen aika. Tapaustudkimuksen nähdään olevan eräs avain lastensuojelun prosesseihin, jolloin saataisiin lastensuojelun tarpeisiin soveltuvaa tietoa. Yleisesti yhteiskuntatieteissä on käyty kriittistä keskustelua siitä, että diskursiivinen tutkimus ja narratiivisuus ovat jääneet lineaarisen ajan kuvauksen tasolle. Ne eivät ole tuoneet riittävästi kuvausta todellisuudesta. Tosin todellisuus pakenee eikä sitä voida kuvata tyhjentävästi. (Mäntysaari & Pösö 2013, 19-30.)

Vaihtoehdoksi sosiaaliseen konstruktionismiin nojautuvalle yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle on ehdotettu realismiin tai kriittiseen realismiin pohjaavaa tutkimusta. Tavoitteena on saada tietoa todellisuudesta, vaikka nähdäänkin teorian ja konkreettisen todellisuuden pulmallinen

yhteensovittaminen. (Kaidesoja 2009; Kuusela 2006.) Tässä tutkielmassa metodologisena viitekehyksenä on kriittinen realismi, joka haastaa pohtimaan tässä huostaanotto-prosessissa vaikuttavia sosiaalisten rakenteiden vaikutuksia. Sosiaalityön emansipatorinen tavoite voi olla haasteellinen; asiakkaat ja sosiaalityöntekijät ovat rajallisia ja rakenteiden vaikutukset voivat ylittää yksilön vaikutusmahdollisuudet (Pekkarinen & Tapola-Haapala 2009, 200-202). Tutkielman tavoitteena on ymmärtää, mitä prosessissa tapahtui äidin näkökulmasta. Samalla mielenkiinto kohdistuu äidin toimijuuteen, siihen miten äidin toimijuus vaikutti prosessiin ja miten prosessi vaikutti äidin toimijuuteen. Minä sosiaalityöntekijänä pääsen oman työni jäljille: miten olen prosessissa toiminut ja miten toimintani on vaikuttanut. Yritämme ymmärtää yhdessä juuri tässä prosessissa tapahtuneita seikkoja.

Sosiaalityön tutkimuksessa ja käytännöissä on pitkään puhuttu vaikuttavuudesta ja siitä, että interventioiden tulisi perustua näyttöön. Nähdään tarve asiakasprosessien läpinäkyvyydelle sekä niiden seurauksien arvioimiselle. Näyttöön perustuva käytäntö koostuu tutkimustiedon hyödyntämisestä ja prosessien vaikuttavuuden arvioinnista, jonka eräs kohde on todellisissa olosuhteissa tapahtuva vaikuttavuuden tutkimus. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkitaan sitä, miten interventiot toimivat todellisissa tilanteissa. Prosessien tutkimuksen tarkoituksena on havaita mekanismeja, jotka edeltävät esimerkiksi asiakkaaksi tulemistä. (Korteniemi & Borg 2008.) Näyttöön perustuva asiakastyö on tutkielman tausta-ajatuksena. Tutkielman lähtökohta on siis hyvin käytännönläheinen: arvioimme yhdessä asiakkaan kanssa huostaanotto-prosessia lähtökohtana hänen kokemuksensa. Teoreettisen välineistön avulla pyrin tuomaan esille asiakkaan toimijuuden muutoksia sekä toimijuuden reunaehdoja.

2 Huostaanotto ja avohuollon tukitoimet

Tässä kappaleessa käsittelen huostaanottoa sekä lapsen huoltoa ja huoltajuutta lainsäädännön näkökulmasta. Lisäksi käsittelen avohuollon tukitoimien tarkoitusta tukea perheen selviämistä kotona. Lastensuojelun avohuollon tukitoimista esittelen erityisesti tutkielman aineistossa esiintyvää perhetyötä ja perhekuntoutusta.

2.1 Huostaanotto lainsäädännön näkökulmasta

Lapsen huostaanottaminen on eräs yksityiseen perhe-elämään voimakkaimmin puuttuvista yhteiskunnan toimenpiteistä (Räty 2012). Lastensuojelulain 13.7.2007/417 mukaan ”lapsi on otettava sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen huostaan ja järjestettävä hänelle sijaishuolto, jos”:

1) puutteet lapsen huolenpidossa tai muut kasvuolosuhteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen terveyttä tai kehitystä; tai

2) lapsi vaarantaa vakavasti terveyttään tai kehitystään käyttämällä päihteitä, tekemällä muun kuin vähäisenä pidettävän rikollisen teon tai muulla niihin rinnastettavalla käyttäytymisellään.

Huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen voidaan kuitenkin ryhtyä vain, jos:

3) 7 luvussa tarkoitetut toimet eivät olisi lapsen edun mukaisen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia taikka jos ne ovat osoittautuneet riittämättömiksi; ja

4) sijaishuollon arvioidaan olevan 4 §:n mukaisesti lapsen edun mukaista.

(13.7.2007/417,40§)

Laki tarkoittaa sitä, että mikäli perheelle tarjotut avohuollon tukitoimet eivät ole mahdollisia tai riittäviä ja ylipäätään sijaishuolto määritellään lapsen edun mukaiseksi, huostaanottoon voidaan ryhtyä. Avohuollon tukitoimet tarkoittavat esimerkiksi: tukea perheen ongelmatilanteen selvittämiseen, taloudellista tukea, riittäviä tuki- ja terapiapalveluita, tukiperheen tai tukihenkilön järjestämistä tai perhetyötä. Lisäksi perheelle voidaan tarjota koko perhettä koskeva avohuollon sijoitus perhekuntoutukseen. (13.7.2007/417, 7§.)

Lapsi voidaan sijoittaa myös kaikkien osapuolien suostumuksella kodin ulkopuolelle avohuollon sijoituspäätöksellä. Tämä sijoitus voi olla voimassa enintään 3 + 3 kuukautta. Tämän jälkeen on viimeistään arvioitava, tarvitaanko pidempiaikainen sijoitus, jolloin tarvitaan huostaanottopäätös.

Avohuollon sijoituksen tavoite voi olla kuntoutus tai arviointi. Joissakin tilanteissa siihen voidaan päätyä silloin, kun vanhempi on hetkellisesti estynyt hoitamaan lastaan eikä läheisverkostossa ole mahdollisia korvaavia aikuisia. Avohuollon sijoitusta ei saa käyttää silloin, kun huostaanoton perusteet täyttyvät. Kiireellisessä tilanteessa voidaan tehdä kiireellisen sijoittamisen päätös, joka on oikeusvaikutuksiltaan samankaltainen kuin huostaanottopäätös. Tämä tarkoittaa sitä, että vanhemmat oikeudet ja vastuu siirtyy sosiaaliviranomaiselle. Kiireellinen sijoitus voi olla voimassa 30 vuorokautta, jonka jälkeen sille voidaan hakea jatkoa toiset 30 vuorokautta. Tämän jälkeen on arvioitava, onko tarvetta vielä pidemmälle sijoitukselle. Silloin sosiaalihuollosta vastaavan toimielimen on päätettävä, tarvitaanko huostaanottopäätös. Joissakin tapauksissa kiireellinen sijoitus voidaan muuttaa osapuolten suostumuksella avohuollon sijoituspäätökseksi. Huoltajilla sekä 12-vuotta täyttäneellä lapsella on mahdollisuus vastustaa sekä kiireellistä sijoitusta että huostaanottopäätöstä. Tällöin asia ratkaistaan hallinto-oikeudessa. Mikäli viranomaisen näkökulmasta lapsi ei voi odottaa kotona huostaanottopäätöksen täytäntöönpanoa, lapsi voidaan sijoittaa osapuolten vastustuksesta huolimatta. (Räty 2012.)

Kodin olosuhteita arvioitaessa on otettava huomioon erityisesti seuraavia asioita: onko lasten perushoito riittävällä tasolla, miten vanhemmat pystyvät vuorovaikutukseen lapsensa kanssa ja tukevat hänen kasvua ja kehitystään sekä sitä onko lapsen ympäristö tarpeeksi turvallinen ja virikkeellinen. Mikäli lapsi vaarantaa vakavasti käyttäytymisellään omaa tai ympäristön turvallisuutta, kyseeseen voi tulla mm. päihteiden käyttö, itsetuhoisuus, karkailu tai aggressiivisuus muita kohtaan. Mikäli huostaanottoprosessin aloittamiseen päädytään, sosiaalityöntekijän tulee käyttää moniammatillista osaamista. Huostaanotto on viimesijainen tukitoimi eikä se aina takaa lapsen tilanteen kohentumista. On arvioitava myös onko sijaishuolto lapsen edun mukaista. (Taskinen 2012.)

Huostaanottoprosessi on usein hyvin monivaiheinen varsinkin silloin, kun perheessä on monta lasta. Vanhempien ja lasten valmisteleminen tarvitaan oma aikansa ja sosiaalityöntekijän on etsittävä juuri kyseessä oleville lapsille sopiva sijaishuoltopaikka. Vaihtoehtoina ovat perhehoito, ammatillinen perhehoito tai laitos. Perhehoito on asetettu ensisijaiseksi sijaishuoltomuodoksi. Lisäksi on tehtävä läheisverkoston kartoitus ja pohdittava, voisiko lapsi siirtyä sukulaisperheeseen asumaan. (Räty 2012.)

Huostaanotto ei ole pysyvä ratkaisu, vaan sosiaaliviranomaisen tulee jatkuvasti arvioida lapsen mahdollisuutta palata kotiin. Lastensuojelulaki sisältää myös jälleenyhdistämisen velvoitteen. Mikäli kodin olosuhteet ovat oleellisesti muuttuneet, viranomaisen tulee ryhtyä valmistelemaan

lapsen kotiin palaamista. Myös vanhempi itse voi tehdä hakemuksen lapsen huostaanoton purkamiseksi missä tahansa vaiheessa prosessia. Viranomaisen tulee antaa asiassa valituskelpoinen päätös. Vanhemmalle tehdään huostaanottotilanteen yhteydessä asiakassuunnitelma, jonka tavoitteena on varmistaa mahdollisen kuntoutumisprosessin käynnistäminen. Huostaanotto on väliaikainen ratkaisu ja tavoitteena on lasten kotiin palaaminen. Vanhemmat ja 12-vuotta täyttänyt lapsi voivat vastustaa huostaanottoa ja tällöin asia ratkaistaan hallinto-oikeudessa. (Räty 2012; Taskinen 2012).

2.2 Lapsen huolto ja huoltajuus

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta määrittelee millaista kasvatusta ja lapsuutta vanhempien tai lapsen huollosta vastaavien tulisi tarjota lapselle:

Lapsen huollon tarkoituksena on turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toiveiden mukaisesti. Huollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä.

Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toiveita vastaava koulutus.

Lasta tulee kasvattaa siten, että hän saa osakseen ymmärrystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäisyyttä ja kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää.

(8.4.1984/361,1§)

Laissa määritellään myös huoltajuudesta. Huoltajina toimivat vanhemmat tai henkilöt, joille lapsen huolto on määrätty. Lisäksi huoltajien velvollisuutena on huolehtia ensimmäisessä pykälässä määritellyistä lapsen huoltoon liittyvistä asioista. Huoltajilla määritellään olevan päätäntävalta lapseen liittyvissä asioissa, mutta siten, että lasta tulee kuulla hänen kehitystasonsa huomioiden. Mikäli lapsi asuu erossa huoltajastaan esimerkiksi erotilanteessa, laki määrittelee myös tapaamisoikeudesta, jonka ”tarkoituksena on turvata lapselle oikeus pitää yhteyttä ja tavata vanhempansa, jonka luona ei asu”. (8.4.1984/361, 2§, 3§, 4§)

Huoltajuus säilyy vanhemmalla huostaanottotilanteesta huolimatta. Käytännössä vanhemman päätäntävaltaan jää lapsen nimeen, kieleen ja uskontoon liittyvät asiat. Lapsen asuinpaikkaan,

terveydenhuoltoon ja arkeen liittyvistä asioista päättää huostaanoton jälkeen sosiaaliviranomainen. Kuitenkin sosiaaliviranomaisella on yhteistoimintavelvoite lapsen, vanhempien ja sijaishuoltopaikan henkilökunnan kanssa. Se tarkoittaa sitä, että kaikista lasta koskevista asioista tulee neuvotella yhdessä edellä mainittujen tahojen kanssa. Tämä tarkoittaa sitä, että Laki lapsen huollosta ja tapaamisesta tulee sovellettavaksi myös huostaanottotilanteessa. Lapsella nähdään olevan oikeus tavata ja pitää yhteyttä vanhempaansa myös silloin. Sijaishuoltoa koskevat samat määritelmät kuin huoltajia liittyen lapsen huoltoon. (Räty 2012.)

2.3 Avohuollon tukitoimien tarkoitus

Huostaanotto on viimesijainen päätös. Perheelle tulee tarjota avohuollon tukitoimia, joiden tarkoituksena on edistää perheen selviämistä kotona. Avohuollon tukitoimia voivat olla esimerkiksi tukihenkilötoiminta, taloudellinen tuki tai tukiperhetoiminta. (Taskinen 2012). Suurin osa huostaanotetuista lapsista on ollut ennen huostaanottoa avohuollon sijoituksessa tai perhekuntoutuksessa. Lisäksi perhe on vastaanottanut useimmiten tukitoimia kotiinpäin mm. perhetyön muodossa. Useat lastensuojelussa olevat asiakkaat ovat myös lastenpsykiatrian asiakkaita joko ennen lastensuojelun asiakkuuttaan tai sen aikana. (Heino 2008.)

Lastensuojelun perhetyö tarkoittaa kotona tapahtuvaa tavoitteellista perheen kokonaisvaltaista tukemista. Lastensuojelun perhetyötä ohjaa sosiaalityöntekijä. Perhetyön aloittamisen taustalla on usein vanhempien jaksamattomuutta, päihteiden käyttöä, mielenterveyspulmia ja useiden syiden yhdistelmiä. Perhetyötä tehdään hyvin monin erilaisin ammattinimikkeiden alla. Se voi olla terapeutista, ohjauksellista tai konkreettista arjen tukea. Perhetyö on vakiintunut lastensuojelun avohuollon tukitoimeksi ja sitä kehitetään jatkuvasti vastaamaan monipuolista osaamista vaativiin perhetilanteisiin. (Heino 2008.)

Perhekuntoutus puolestaan tarkoittaa koko perheen avohuollon sijoitusta kuntoutusta tarjoavaan laitokseen, joiden lähtökohdat voivat olla terapeutit tai lastensuojelulliset. Laki ei määrittele erityisesti perhekuntoutuksen järjestämistä lastensuojelussa, minkä vuoksi käytäntö on alkanut ohjata perhekuntoutuksen järjestämistä. (Lehtoranta ym. 2013, 299-304.) Kansaneläkelaitoksen käynnistämässä lasten ja nuorten psykiatrisen perhekuntoutuksen kehittämishankkeessa todettiin, että nykyisellään perhekuntoutusta järjestettiin liian myöhään ja perheiden ongelmat olivat ehtineet liian suuriksi. Perheiden kanssa tekemisissä olevat tahot, kuten koulu ja päivähoito eivät olleet virittyneet havainnoimaan perheiden tarpeita riittävän ajoissa. Intensiivinen ja pitkäkestoinen tuli

todettiin kaikkein vaikuttavimmaksi. (Lehtoranta ym. 2010.) Lastensuojelutyön kannalta voidaan ajatella, että perhekuntoutuksen viivästyminen saattaa tarkoittaa tilanteen kärjistymistä ja jopa johtaa lapsen huostaanottamiseen.

3 Huostaanotto ja vanhemmat

Tässä kappaleessa käsittelen vanhempiin liittyvää tutkimusta huostaanottotilanteessa. Vanhemmat ovat kuvanneet lasten huostaanottamista menettämiseen liittyvänä suruna ja kriisinä (Laakso & Saikku 1998; Pitkänen 2011; Boxall&Smeeton 2011). Tutkimusta siitä, millaista nimenomaan huostaanottoon liittyvä vanhempien suru on, en tiedonhakujeni avulla löytänyt. Käsittelen surua kiintymyssuhteen ja suruun liittyvän vaiheteorian kannalta. Käsittelen vanhempien kokemusta suhteessa huostaanottokriisiin. Lisäksi esittelen kriisiin liittyvää vaiheteoriaa sekä suojaavien tekijöiden mallia.

3.1 Vanhempien näkökulma tutkimuksessa

Tutkimusta huostaanotosta vanhemman näkökulmasta ei ole kovin paljon. Tiedonhakujeni mukaan pro gradu –tutkielmia on tehty aiheeseen liittyen useita viime vuosina.

Erja Sauraman (2002) väitöskirjan ” Vastoin vanhempien tahtoa” aineistona oli 1950-70 –luville sijoittuneita pakkohuostaanoton päätöksiä Helsingissä. Aineisto koostui 61 tapauksesta ja 274 asiakirjasta. Tutkimuksessa kuvataan lastensuojeluinstituution lähihistoriaa ja erityisesti suhtautumista huostaanottoon. Aineiston perusteella 1950-luvulla korostuivat mielenterveysongelmista kärsivien naisten lasten huostaanotot. Lastensuojelujärjestelmä kohtasi kyseenalaistamisen 1960-luvulla yhteiskunnallisten kriittisten keskusteluiden vuoksi. Lasten huostaanottomäärät laskivat, samaan aikaan naisten alkoholin käyttö lisääntyi ja lapsen asema heikkeni. Vanhempien suostumuksella tehdyt huostaanotot ja lasten kotiin palaamista koskevat kysymykset nousivat esille 1970-luvulla. Tutkimuksessa havaittiin lastensuojeluinstituutiota koskevien diskurssien muutos. Kovaan psykiatriaan luottava ote muuttui 1960-luvun murroksessa pehmeämmäksi terapeuttiseen ja psykososiaaliseen otteeseen. (Saurama 2002.)

Päivi Kähkösen (1994) tutkimus ”Murtunut vanhemmuus” perustuu sosiaalitoimen asiakirja-aineistoihin ja tutkimuksen kohteena on perheen näkökulmaa huostaanottotilanteessa. Hän totesi tutkimuksessaan, että ennen huostaanottoa perheen kanssa työskenneltiin aktiivisesti, mutta huostaanoton jälkeen perhe jäi sivuun. Keskityttiin lapsen ja sijaishuollon kanssa työskentelyyn. Tutkimuksen mukaan lastensuojelun tulisi huomioida tarkemmin vanhempien kanssa tehtävää tunnettyöskentelyä. (Kähkönen 1994.)

Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskuksen selvityksessä ”Hyvä huostaanotto” on haastateltu tahdonvastaisen huostaanoton kokeneita vanhempia. Haastattelut koskivat 26 lapsen huostaanottoa ja haastateltavista suurin osa oli yksinhuoltajaaiteja. Selvityksessä todettiin, että aikaisemmat tutkimukset olivat kartoittaneet yleisesti vanhemman näkökulmaa lastensuojelun asiakkuudesta, mutta huostaanoton kokeneita vanhempia aineistoissa oli ollut vain muutama. Pulmallista oli myös se, että haastateltavat oli valittu aiemmin sosiaalityöntekijän toimesta. Tässä aineistossa haastateltavat haettiin asiakasjärjestön kautta. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat kokivat, etteivät he olleet saaneet riittävää tietoa huostaanoton perusteista. Vanhemmat kokivat tullessa ohitetuksi päätöksentekoprosessissa. He kokivat myös, että tiedon vastaanottaminen oli vaikeaa ja he olivat jääneet yksin huostaanoton aiheuttamassa kriisissä. Kehittämisehdotuksena vanhemmat toivoivat kaikille huostaanoton kokeville kriisiapua. (Laakso & Saikku 1998.)

Miia Pitkänen (2011) on tutkinut lisensiaattityössään ”Vastuun paikka” vanhempien näkökulmaa huostaanotossa erityisesti vanhemman kuntoutumisen näkökulmasta. Tässä tutkimuksessa vanhemmat näkivät huostaanoton sekä positiiviselta kannalta mahdollisuutena muutokseen että negatiiviselta kannalta kriisinä tai käsittämättömänä päätöksenä. Monet vanhemmista kokivat tullessa ohitetuksi huostaanottopäätöstä valmistellessa ja jääneensä ilman tukea kriisissä. (Pitkänen 2011.)

Laakson ja Saikun sekä Pitkäsen tutkimusten tulokset ovat edelleen kohtuullisen samankaltaiset, vaikka niiden julkaisuajankohdalla on 13 vuotta eroa. Vuonna 2008 voimaan tulleen uuden lastensuojelulain eräänä tarkoituksena on ollut puuttua vanhempien ilmaisemiin pulmiin. Laki ei kuitenkaan juurikaan määrittele vanhemmalle tarjottavaa tukea liittyen huostaanottoprosessiin. Laki ilmaisee sen, että vanhemmalle on tehtävä asiakassuunnitelma. Toisaalta laki on selkiyttänyt jälleenyhdistämissuunnitelman laatimista. Erotuksena Laakson ja Saikun tutkimukseen, Pitkäsen tutkimuksessa oli mukana myös vanhempia, jotka näkivät huostaanoton mahdollisuutena muutokseen.

Päivi Sinko ja Elina Virokannas (2009) ovat tutkineet huumeita käyttäneiden äitien identiteettiä huostaanottotilanteessa. Äidit kuvasivat äitiytään aktiivisen toimijuuden kautta ennen huostaanottoa. He kuvasivat omaa asiantuntijuuden ensisijaisuutta liittyen lapseen eivätkä he näin ollen nähneet esimerkiksi ammatilliselle valehtelemista kovin paheellisena asiana. Huostaanottoa he kuvasivat elämän pysähtymisenä ja omaan toivottomuuteen vajoamisena. Tällöin päihteiden käyttö on lisääntynyt eivätkä äidit ole nähneet itsellään arvoa. Syyllisyyden tunteita he kuvasivat myös huostaanoton jälkeen. Tutkimukseen osallistuneet äidit ovat saaneet lapset takaisin pitkän

kuntoutumisprosessin jälkeen. He kuvasivat surua liittyen menetettyihin vuosiin lapsen elämässä. Koko prosessin ajan he ovat kuitenkin kantaneet äitiyden identiteettiä huumeita käyttävän aikuisen identiteetin rinnalla. Äitiysidentiteetin vahvistuminen ja vahvistaminen on lopulta mahdollistanut lasten kotiin palaamisen. (Sinko & Virokannas 2009.)

3.2 Vanhemman kiintymys ja suru

Ensimmäiset kiintymyssuhteet vaikuttavat siihen miten ihminen suree myös myöhemmin elämässään. Ensimmäisen kiintymyssuhteen myötä lapsi luo mallin kiintymyssuhteilleen jatkossa. Tämä mekanismi on sisäänrakennettuna ihmisiin ja sitä kutsutaan kiintymyskäyttäytymiseksi. Turvallinen kiintymyssuhde toimii pohjana myös surun kestämiseen ja turvattomuuden tunteet voivat vaikuttaa siihen, että surusta syntyy patologisia muotoja. (Bowlby 1998; Klass & Silverman 1996.)

Freud erotteli surun ja melankolian. Hänen mukaansa suru on menetyksen kokeneen luonnollinen tapa reagoida. Melankolia taas on surun patologinen, pitkittynyt muoto, jolle on tavanomaista arvottomuuden tunteet ja itsetunnon lasku. Psykiatristen sairauksien taustalla on aina surun patologinen muoto. (Freud 2005.) Bowlby on samaa mieltä Freudin kanssa siitä, että suru voi ilmetä sekä luonnollisena että patologisena (Bowlby 1998, 23). Attachment and Loss –teoksessa Bowlby kuvaa surun ja patologisen surun sekä kiintymyksen suhdetta seuraavasti (vapaasti suomennettuna):

Useimmat intensiivisimmistä tunteista nousevat kiintymyssuhteiden muodostamisesta, ylläpidosta, tuhoutumisesta ja uusiutumisesta. Suhteen muodostamisella tarkoitetaan rakastumista, ylläpidolla jonkun henkilön rakastamista, menettämällä surua kumppanin menetyksestä. Menettämisen uhka aiheuttaa ahdistusta ja todellinen menetys surua; molemmat näistä voivat aiheuttaa myös vihaa. Esteetön suhteen ylläpito koetaan turvallisuuden lähteenä ja suhteen uusiutuminen ilon antajana. Koska edellä mainitut tunteet ovat heijastumia henkilön kiintymyssuhteiden tilasta, tunteiden psykologia ja psykopatologia löytyy suurimmilta osin kiintymyssuhteiden psykologiasta ja psykopatologiasta. (Bowlby 1998, 40.)

Surututkimusta tehdään eniten psykiatrian alalla siitä huolimatta, että surua ei ole luokiteltu psykiatriseksi sairaudeksi. Psykiatria tuntee jaottelun luonnolliseen suruun sekä komplisoituneeseen tai traumaattiseen suruun, jolle on ominaista psykiatristen oireiden kuten ahdistuksen tai masennuksen esiintyminen. Psykologinen surututkimus on perehtynyt erilaisiin surun vaiheisiin ja erilaisen surun vaikutuksiin. Menetyksiä on tutkittu myös mm. etogenian (eläinten käyttäytymisen

tutkimus) kautta. On todettu, että myös eläimet surevat menetettyjä läheisiään. Surulle on löydetty biologinen pohja myös ihmisillä. Sille on olemassa luonnon valinnan perusteet. (Ainsworth & Bowlby 1991.)

Elisabeth Kübler-Ross on tutkinut erityisesti kuolemaan liittyvää surua. Kübler-Rossin mukaan kuolemaan liittyvässä surussa viisi vaihetta: 1. Kieltäminen ja eristäytyminen 2. Viha 3. Kaupankäynti 4. Masennus 5. Hyväksyminen. Surun vaiheet tarkoittavat tunteita, jotka menetykseen liittyvät. Nämä tunteet voivat ilmetä monilla eri tavoilla ja eri vaiheissa tai ne voivat olla ilmenemättä. (Kübler-Ross 1984.) Kübler-Rossin tutkimukseen perustuen suruun liitetään usein ajatus vaiheiden tai tunteiden hyväksymisen kautta etenemisestä lopulliseen menetetyin kohteen hyväksymiseen. Tunnettyöskentelyn näkemys on ollut hallitseva erityisesti psykologiassa ja psykiatriassa. Henkilö etenee askel askeleelta erilaisia apukeinoja käyttäen tuntien matkan varrella erilaisia tunteita, jotka kuuluvat prosessiin. Toisaalta voidaan puhua myös erilaisista tehtävistä, joita surevan tulee ylittää päästäkseen tunnettyöskentelyssä eteenpäin. (Klass & Silverman 1996; Shives 2012.)

Neil Small (2001) on tutkinut systemaattisesti kuolemaan ja kuolemiseen liittyviä diskursseja ja niiden kehittymistä. Malli siitä, että omaisen tulee luopua kuolleesta, vaihtui malliin kuoleman jälkeen jatkuvasta kiintymyssuhteesta. Teoreettiset systeemit ajattelun muutosten taustalla ovat psykoanalyysi (Freud), kiintymyssuhdeteoria (Bowlby) sekä erilaiset kuoleman hyväksymisen vaiheteoriat (mm. Kübler-Ross). Sosiologit Walter ja Klass ”lanseerasivat” lähes yhtä aikaa uuden suruparadigman vuonna 1996. Jatkuvien kiintymyssuhteiden –teoria muutti kuolemaan liittyvän tutkimuksen. Uusi ajattelumalli levisi nopeasti surututkimukseen kaikkialla maailmassa. (Small 2001, 19-48.)

Suomalainen lastensuojelujärjestelmää on luonnehdittu kuuluvaksi pohjoisen mallin piiriin. Järjestelmä on perhekeskeinen ja valtion rooli korostuu. (Gilbert & Parton & Skivenes 2011.) Pohjoismainen lastensuojelujärjestelmä korostaa eräällä tavalla jatkuvien kiintymyssuhteiden mallia huostaanottotilanteessa. Lasten ja vanhempien suhteita pyritään tukemaan. Samoin jatkuvasti tehdään arviota siitä, milloin lapsi voisi palata kotiin. Pitkään on puhuttu ”jaetun vanhemmuuden” mallista, jonka toteutuminen käytännössä on ollut vanhempien kokemusten mukaan kyseenalaista. (Sinko & Virokannas 2009).

Adoptoidut lapset pitävät yllä suhdettaan sisäisesti biologisiin vanhempiin riippumatta siitä muistavatko he biologisia vanhempiaan tai eivät. On osoitettu, että heidän reaktionsa ovat samankaltaisia kuin kuolemansurussa. Adoptiolasten tutkimus on eräs tutkimuksen alue, joka on suunnannut myös suruparadigman muuttumista. (Nickman 1996, 257-271.) Tutkimusta siitä, onko vanhempien suru huostaanottotilanteessa samankaltainen kuolemansuruun nähden, ei ole.

Iso-Britannia ja USA kuuluvat nk. agloamerikkaisen mallin piiriin. Tämä malli korostaa lasten suojelun näkökulmaa. (Gilbert & Parton & Skivenes 2011.) Lasten adoptio huostaanoton jälkeen sijaisperheeseen on yleistä ja tällöin vanhemman oikeudet päättyvät. (Skivenes 2012.) Vaikka lastensuojelujärjestelmät ovatkin erilaisia, otan esimerkin Boxallin ja Smeetonin (2011) parannusehdotuksista lastensuojelun entistä sensitiivisemmän prosessin kehittämiseksi. Heidän tutkimuksensa on toteutettu Iso-Britanniassa ja sen mukaan vanhemman ääni ja näkemykset ovat jääneet lastensuojelu- ja adoptioprosesseissa näkymättömiin tai ne harvoin niitä on priorisoitu. Vanhemmat kokivat, että he menettivät omistajuuden omaan tarinaansa lapsen adoption myötä. Samalla he kokivat epäoikeudenmukaisuuden tunteita ja tuen puutetta suuressa surussa lasten kotoa lähdön myötä. Parannusehdotuksina esitettiin mm.: 1. ajan ja tilan tarjoamista vanhemmalle oman tarina kertomiselle, 2. tukea vanhempien niin halutessa tarinan dokumentoimiseen, 3. tuen tarjoamista vanhemmille lasten kotoa lähtöön ja lapsille kertomiseen sekä 4. jatkuvan tuen tarjoaminen prosessin jälkeenkin vanhemmalle. (Boxall&Smeeton 2011.)

3.3 Vanhemman kriisi

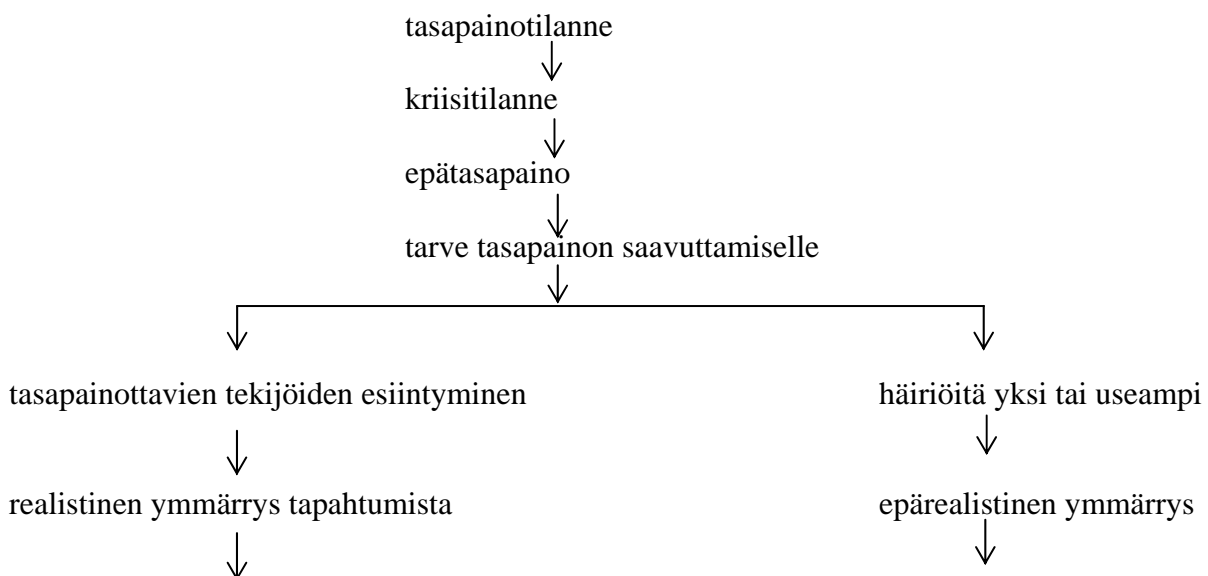
Kiinalainen kriisiä kuvaava merkki ”Weiji”, merkitsee sekä mahdollisuutta että vaaraa. Tällöin kriisi voidaan määritellä päätöksentekoa vaativaksi tilanteeksi, joka voi johtaa kohti vaaraa tai mahdollisuutta (Aguilera 1998.) Kliinisemmin määriteltynä kriisit voidaan jaotella sisäsyntyisiin ja ulkosyntyisiin. Sisäsyntyiset kriisit voivat liittyä elämänvaiheeseen, kasvuvaikeuksiin, identiteettiin tai itsetuntohäiriöihin. Ulkosyntyiset kriisit ovat jonkin ulkoisen tapahtuman aiheuttamia. Kriisiin suhtautumiseen ja sen vaikutuksiin vaikuttavat aina yksilön henkilökohtaiset aikaisemmat kokemukset ja persoonallisuus. Ulkosyntyisiin kriiseihin alttius voi johtua mm. aikaisemmista laiminlyönneistä tai esimerkiksi hylätyksi tulemisen pelosta. (Kyyrönen & Mäenpää & Pohjanvirta-Hietanen 1995, 129-150.)

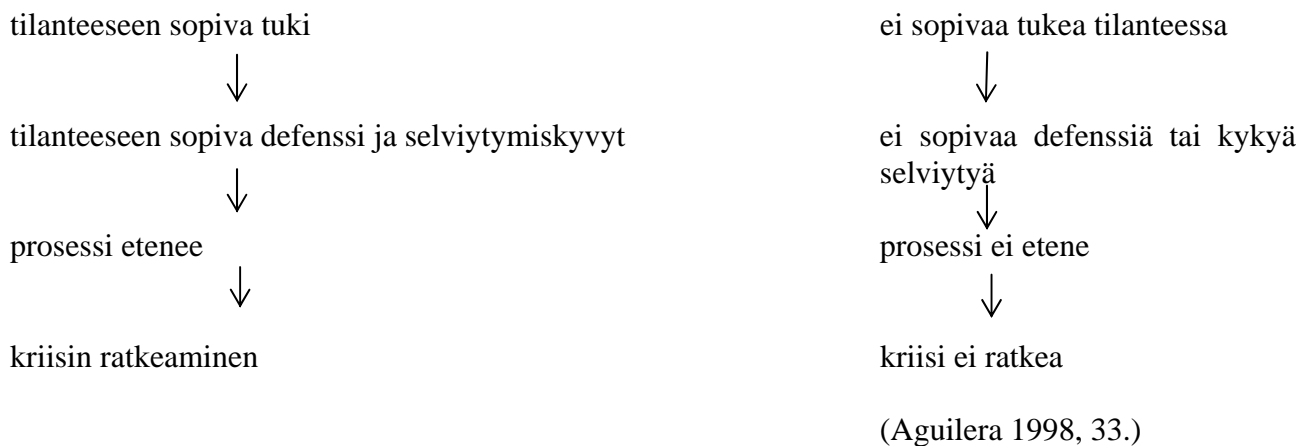
Louise Shives (2012, 158-160) määrittelee kriisin vaiheet laajalti amerikkalaisten tutkijoiden arvioimassa Basic Concepts of Psychiatric-Mental Health Nursing –teoksessa kuuden eri vaiheen kautta:

1. Esikriisi: tasapainotila ja hyvinvointi
2. Shokkivaihe: korkea stressitaso, loogisen ajattelun hämärtyminen, avuttomuus, ahdistus, kaaos, mahdollinen paniikki
3. Käsittelyvaihe: kesto joko lyhyt- tai pitkäaikainen, pulmat välttäminen, vastustaminen tai kieltäminen, tilanteen rationalisointi, tunteiden siirtäminen ympäristöön.
4. Uudelleenorientoitumisen vaihe: tilanteen hyväksyminen, ratkaisuvaihtoehtojen etsiminen, masennus tai itsetunnon laskeminen mikäli ratkaisu ei löydy positiivisella tavalla, ahdistuksen lieveneminen ja itsetunnon kohoaminen positiivisen ulostulon löytyessä.
5. Jälkikriisi: Kypsyminen, adaptaatio ja positiivisten selviämiskeinojen saavuttaminen tai kieltämisen seurauksena ei-tarkoituksenmukaisten selviämiskeinojen omaksuminen kuten masennus, riippuvuudet tai muut krooniset psyykkiset ongelmat.

Kriisistä selviytymiseen vaikuttavat myös muut kuin sisäsyntyiset tekijät. Donna C. Aguilera on kirjoittanut vuonna 1970 kirjan Crisis Intervention –Theory and Methodology. Kirjasta on tullut useita painoksia vuosien aikana, viimeisin vuonna 1998. Hän on luonut tasapainottavien tekijöiden mallin, jonka avulla on mahdollista arvioida tuen tarvetta kriisin esiintyessä. Aguilera on tehnyt mallin avulla useita tapaustutkimuksia erilaisissa kriisitilanteissa. Malli etenee seuraavasti:

KUVIO 1. Tasapainottavien tekijöiden malli kriisissä

Juha Jokinen (2005) on hahmottanut Sosiaali- ja terveysministeriön huostaanottoihin liittyvässä hankkeessa kehittämistarpeita liittyen huostaanottoon liittyvän. Hankkeen kehittämistarpeiksi nostettiin lastensuojelun sosiaalityön kehittäminen siten, että varmistetaan kriisiavun saaminen prosessin eri vaiheissa, sosiaalityöntekijöille kriisityön menetelmien oppiminen sekä riittävien palveluiden takaaminen perheille. (Jokinen 2005.)

Vanhemmat ovat kuvanneet huostaanottohetkeä shokkina. Näin siitä huolimatta, että asiasta olisi keskusteltu aikaisemmin ja vanhemmat olisivat tienneet asiasta etukäteen. Erityinen vaikeus on liittynyt tahdonvastaiseen huostaanottoon. (Laakso & Saikku 1998.) Toisaalta vanhemmat ovat kuitenkin kokeneet, että tahdonvastaisessakin tilanteessa yhteistyö on voinut säilyä hyvänä, mikäli vanhemman mielipiteet on otettu todesta ja he ovat kokeneet tullessa kuulluksi. (Pitkänen 2011.) Samalla vanhemmat ovat kuvanneet, että tietoa oli vaikea vastaanottaa tuossa tilanteessa. Vanhemmat näkivät, että on tilanteita, jolloin huostaanotto olisi aiheellinen, mutta moni koki, ettei se heidän kohdallaan sitä ollut. Esille tuli myös se, että murrosikäisen nuoren kohdalla huostaanotto oli helpommin hyväksyttävissä vanhemman näkökulmasta kuin pienen lapsen huostaanotto. Vanhemmat kokivat jääneensä yksin huostaanoton jälkeen ja tunsivat ympäristön arvostelevan heitä huonoiksi vanhemmiksi. Myöskään viranomaisyhteistyö ei ollut vanhempien näkökulmasta sujuvaa tiedon ja tuen saamisen näkökulmasta. Koko prosessi jäi vanhempien näkökulmasta epäselväksi. Tutkimukseen osallistuneet vanhemmat eivät saaneet kriisiapua huostaanoton jälkeen. Vanhemmat kokivat, etteivät myöskään sosiaalityöntekijät kyenneet ottamaan vastaan huostaanottoon liittyviä tunnekuohuja. (Laakso & Saikku 1998, 4-42.)

Pitkäsen (2011) mukaan vanhemmat kokivat saaneensa tukea liian vähän huostaanottotilanteessa ja erityisesti kriisiin he eivät kokeneet saaneensa tukea. Koettiin, että oma kuntoutuminen jäi liian

paljon oman aktiivisuuden varaan. Huostaanotto prosessista he kokivat, etteivät olleet saaneet riittävästi tietoa tai että tietoa oli vaikea vastaanottaa. Vanhemmat kuvasivat myös muita suuria elämänkriisejään liittyen huostaanottoon. Nämä kriisit liittyivät mm. läheisiin, omaan romahtamiseen tai taloudellisiin vaikeuksiin. Kaikki vanhemmat kokivat emotionaalisen vanhemmuuden tärkeänä ja vaikeana sen, että huostaanoton myötä tuli ulkopuolisia määrittelemään heidän vanhemmuuttaan ja sitä osaa siitä, joka on edelleen heille yksityistä. Pitkäsen tutkimuksessa oli myös kehittämisen näkökulma. Vanhemmat nostivat kehittämisehdotuksina mm. oman työntekijän järjestämisen, kriisiavun saamisen ja ns. ”herttaisten sosiaalityöntekijöiden” varmistamisen. Vanhemmat kaipasivat myös apua oman mielipiteen sanoittamiseen mm. lomakkeiden muodossa. Kaiken kaikkiaan tutkimuksen loppupäätelmänä on, että vanhemman kuntoutuminen saa vähäisen roolin lapsen sijoituksen myötä. Pitkänen suosittelee erityisesti lapsisensitiivisen vanhemmuustyöskentelyn lisäämistä lastensuojelutyöhön. Siinä lapsen etu otetaan huomioon, mutta samalla annetaan vanhemmalle tukea. Näin varmistetaan vanhemman tuki lapsen sijaishuollolle ja tasoitetaan tietä lapsen kotiin palaamiselle. (Pitkänen 2011.)

Aguileran mallia hyödyntäen edellä mainituissa tutkimuksissa useat vanhemmat ovat joutuneet huostaanottotilanteessa tasapainottavien tekijöiden puuttuessa kriisiin, joka ei ole ratkennut. Tähän ovat vaikuttaneet vanhempien omassa elämässä oleva muu ihmissuhdekriisi, taloudelliset pulmat tai ympäristön tuen puute. Lisäksi vanhemmat ovat kuvanneet jääneensä yksin kriisin kanssa eivätkä saaneet riittävästi tukea selvitäkseen eteenpäin. Vanhemmat ovat jääneet yksin ongelmansa kanssa ja kriisiin ei ole tällöin syntynyt ratkaisua.

4 Toimijuus

Tässä kappaleessa avaan toimijuuden käsitteenä niistä lähtökohdista kuin on tutkielman kannalta oleellista. Tämän jälkeen käsittelen toimijuutta lastensuojelun aktiivisen asiakkuuden ihanteen kannalta. Asiakkaan aktiivinen toimijuus tunnistetaan myös tässä tutkielmassa tärkeäksi yhteistutkijuuden muodossa.

4.1 Toimijuus käsitteenä

Harrén ja Secordin (1972, 91) mukaan ihmisillä on kyky asettua itsensä ulkopuolelle tarkastelemaan omaa toimintaansa antamaan selontekoja. Ihmisen suhde toimijuuteen näyttäytyy, ei ainoastaan ”agentin ja aktorin rooleista käsin vaan myös katselijan, kommentaattorin ja kriitikon roolien kautta” (Harré ja Secord 1972, 91). Tutkimuksen kannalta tutkittavalla oletetaan tällöin olevan tieteellisestikin relevanttia sanottavaa ja tutkittava nähdään eräänlaisena kanssatutkijana. (Ylijoki 2001, 225-251).

Harrén käsityksen mukaan inhimillinen toiminta koostuu hierarkkisesta ohjaus- ja kontrollijärjestelmästä, joka on kolmitasoinen. Tähän järjestelmään hän pohjaa myös toimijuuskäsityksiään. Alin taso muodostuu käyttäytymisen rutiineista, joihin ei tarvitse kiinnittää huomiota. Keskimäinen taso muodostuu tietoisesta ja säädellystä toiminnasta, mihin liittyy toiminnan suunnittelu, ennakointi, ajattelu, päätöksenteko ja arviointi. Ylimmällä tasolla ovat mielen syvärakenne ja paikallinen, sosiaalinen sekä moraalinen järjestys. Mielen syvärakenteessa on tiedostamattomat tunteet ja motiivit, joiden myötä syntyvät yksilön arvolähtökohdat ja päämäärien asetellut. Sosiaalinen ja moraalinen järjestys sisältää ne konventiot, joihin henkilö liittyy. (Ylijoki 2001, 237-239.)

Banduran (2001, 6-11) mukaan toimijuus sisältää: tavoitteellisuuden, ennakoitavuuden, itseohjautuvuuden ja reflektoivuuden. Tavoitteellisuus tarkoittaa sitä, että toimijalla on mahdollisuus valita se, mitä hän toiminnallaan tavoittelee ja on motivoitunut toimintaan. Vuorovaikutustilanteisiin voi liittyä tilanteeseen vaikuttavia tekijöitä, mutta toimija voi niistä huolimatta valikoida miten tilanteeseen suhtautuu. Ennakoitavuuden avulla toimija pyrkii välttämään ei-toivottuja seurauksia. Ennakoinnin avulla toimija saavuttaa mielekkyyttä ja suuntaa toimintaan. Tulevaisuus ei voi vaikuttaa nykyhetkeen siksi, ettei sitä luonnollisesti ole vielä

olemassa. Tulevaisuus voi kuitenkin motivoida toimijaa esimerkiksi siten, että toimija alkaa muokkaamaan ympäristöään tulevaisuuden toivetta vastaavaksi. Ulkoisten palkkioiden ja rangaistusten avulla tavoitteiden saavuttaminen voi olla vaikeaa, koska silloin toimija toimii ulkoisten tekijöiden pohjalta, ei itseohjautuvasti. Itseohjautuvuuden avulla toimija toteuttaa moraalista toimijuuttaan, jonka taustalla on arvot. Itseohjautuvuuteen kuuluu itsen tarkkailu ja mahdollisten arvoihin sopimattoman käyttäytymisen korjaaminen. Itsearviointiin tulisi siis sopia toimijan henkilökohtaisiin moraalisiin arvoihin. Itseohjautuvuuteen liittyy myös moraalinen päättely, jonka avulla toimija arvioi kulloisenkin oman toiminnan tai tilanteen oikeellisuuden ja asettaa myös mahdollisesti itse rangaistuksia itselleen. Reflektivuuden avulla toimija voi arvioida ja suuntautua uudelleen pohtiessaan erilaisia etenemisvaihtoehtoja. Reflektivuuteen liittyy taloudellisuus, mikä on useiden erilaisten arviointien yhdistelmä. Tämä tarkoittaa sitä, että toimija arvioi esimerkiksi tulevaisuuden haaveen kannalta siihen käytetyn ajan, aikaisempien epäonnistumisien sekä henkilökohtaisten ominaisuuksiensa summana sitä, mihin suuntaa aikoo edetä ja toteuttaako alkuperäistä tavoitettaan. (Bandura 2001, 6-11.)

Hokkasen (2013, 61) mukaan Banduran toimijuuskäsitys sisältää ajatuksen kaiken aikaa hyvin tietoisesta toimijasta. Hokkanen näkee toimijuuteen liittyvän myös toimijan erilaiset taidot, motivaatio, velvollisuudet ja mahdollisuudet, jotka liittyvät toimijuuden modaliteetteihin. Sulkunen ja Törrönen (1997) ovat tuoneet modaliteettien käsitteen sosiologiaan semiotiikasta ja niitä on käytetty sosiaalitieteissä erityisesti toimijuuteen liittyvässä tutkimuksessa. (Hokkanen 2013, 61.) Sulkunen ja Törrönen (1997, 83-86, 90-93) näkevät toimijuuden lähtökohdissa, modaliteeteissa vielä täytymisen, kykenemisen, tahtomisen ja osaamisen.

4.2 Asiakkaan toimijuus lastensuojelussa

Nykysozialityö korostaa asiakkaan aktiivista toimijuutta, jolloin asiakkaan tieto nähdään tärkeänä ja asiakkaan aktiivista toimijuutta pyritään tukemaan. Puhutaan asiakasasiantuntijuudesta ja asiakkaan osallisuudesta. Asiakasasiantuntijuus tarkoittaa sitä, että asiakkaalla nähdään itsellään olevan asiantuntijuus oman elämänsä kysymyksiin nähden. Osallisuus tarkoittaa jotakin enemmän kuin osallistumista. Osallisuus on eettinen sitoumus siihen, että asiakkaan tieto voi tulla esille. Samoin asiakasasiantuntemus nähdään tasavertaisena tiedon lajina suhteessa ammattilaisen tietoon ja tutkimuksen tuottamaan tietoon. Nämä muutokset käsityksissä kahdenkeskeisessä suhteessa asiakkaan ja viranomaisen välillä ovat tuottaneet mm. kollektiivista toimijuutta eri asiakasryhmien

omien raatien muodossa. Näiden tehtävänä ja tarkoituksena on toimia asiakkaan tiedon välittäjänä sekä palveluiden kehittäjänä. (Laitinen & Niskala 2013, 9-16.) Lastensuojelussa asiakkaan toimijuutta on pyritty edistämään perustamalla sijoitetuille nuorille ”Nuorten kehittäjien ryhmä” ja huostaan otettujen lasten vanhemmille oma kehittämistyöhön tähtäävä ryhmänsä. Lastensuojelun asiakkaiden aktiiviseen toimijuuteen tähtäävät toimet ovat kuitenkin tällä hetkellä satunnaisia. (Palsanen 2013.)

Sosiaalityön asiakkuuteen ja siten toimijuuteen liittyvät aina valtakysymykset. (Juhila 2006; Fook 2003; Mönkkönen 2002). Viranomaistyössä valtakysymyksiin voi liittyä traumaattisiakin piirteitä asiakkaan kannalta esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, että asiakas kokee tulleensa ohitetuksi. Asiakkaalla voi olla aikaisemmassa vaiheessa vaikeita kokemuksia liittyen asiakkuuteen sosiaalihuollossa, jolloin luottamuksen saavuttaminen voi olla vaikeaa. Valtaan liittyy myös positiivisia piirteitä. Viranomaisella on valtaa tarjota resursseja asiakkaan käyttöön, jotta hänellä itsellään on mahdollisuus päästä ratkaisujen äärelle. Toisaalta asiakkaan vastuuttaminen voi mennä liian pitkällekin, mikäli viranomaisella ei käytä hänellä olevaa valtaa. (Hokkanen 2013, 55-74.) Mönkkönen (2002) näkee vallan käytön mahdollisuuden myös erilaisissa vuorovaikutustavoissa sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välillä. Kulttuurivarannoista löytyy asiantuntijakeskeinen, asiakaskeskeinen ja dialoginen vuorovaikutustyyli. Tyyli vaihtelevat tilanteesta toiseen eikä kukaan toimi vain yhden tyylin kautta. Joissakin tilanteissa tarvitaan myös asiantuntijakeskeistä tyyliä. (Mönkkönen 2002.) Lapsen huostaanottaminen on yksi henkilökohtaiseen itsemäärämisoikeuteen vakavimmin vaikuttavista viranomaisen toimenpiteistä ja siten äärimmäinen vallan käytön väline. (Räty 2012.) Tämän vallan käyttäminen ja vaikutukset asiakkaan toimijuuteen on tiedonhakujeni mukaan vähän tutkittu aihealue.

Nigel Parton ja Patrick O’Byrnen (2000, 58-61) mukaan konstruktivinen sosiaalityö pyrkii siihen, että asiakkaiden näkemykset huomioidaan yhtä tärkeinä kuin työntekijöiden. Tärkeänä piirteenä on asiakkaan oman toimijuuden näkeminen, sen havainnointi toimiiko hän esimerkiksi uhrin tai väkivallan tekijän viitekehystä käsin. Tällöin olennaista on tavoittaa voimaantumisen mahdollisuutta löytämällä positiivisia tapahtumia ja niitä seikkoja, jotka mahdollistivat onnistumista. Mahdollisten muutosten estäjien sijaan keskitytään niihin seikkoihin, jotka mahdollistivat positiivisen tapahtumakulun. Toimijuuden muutoksen mahdollistaminen on tällöin konstruktivisen sosiaalityön tehtävänä. Asiakkaan ollessa itse aktiivinen toimija, hänen vastustuksensa myös vähenee. (Byrne & Parton 2000, 58-61.)

Jännitteet asiakas-sosiaalityöntekijäsuhteessa ovat läsnä sosiaalityön arjessa. Sosiaalityöntekijän haasteena viranomaisstruktuurin määrittelemän rooliin korvaamisena asiakkaan voimaantumista ja tulevaisuuden uskoa mahdollistavaan vuorovaikutukseen. Tämä edellyttää kriittisyyttä suhteessa vallitsevaan sosiaalityöhön. (Fook 2004 231-237.) Asiakkaan aktiivista toimijuutta edistävän kulttuurin luominen voi piillä myös toivoa luovassa sosiaalityön ilmapiirissä niin lastensuojelun, päihdehuollon kuin mielenterveystyön piirissä. Tulevaisuuden sosiaalityöntekijöiltä toivotaan innovatiivisuutta ja toivon mahdollistamista asiakkaille erilaisin voimaantumista tukevin menetelmin. (Ruuskanen & Savolainen & Suonio toim. 2011.)

4.3 Toimijuus ja yhteistutkiminen

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Soccassa on ollut käynnissä yhteistutkimisen hanke, joka päättyi 2013 vuoden lopulla. Hankkeeseen osallistui sosiaalityöntekijöitä ja asiakkaita aikuissosiaalityöstä ja lastensuojelusta. Tavoitteena on ollut vahvistaa asiakkaan osallisuutta ja luoda uudenlaista kulttuuria lastensuojelun käytäntöihin ja asiakasprosessien tutkimiseen. Asiakas nähdään merkittävänä tiedontuottajana eikä sosiaalityöntekijä asetu asiakkaan yläpuolelle arvioimaan. Hankkeen seurauksena mallinnettiin opas asiakkaiden ja sosiaalityöntekijöiden yhteistutkimiselle. Lastensuojelussa sekä nuoret että vanhemmat ovat osallistuneet hankkeeseen. Hankkeen asiakkaista, sosiaalityöntekijöistä ja kaupungin päättäjäistä koostuvien ryhmien periaatteina olivat mm. huumori, tasa-arvoisuus ja moniäänisyys. Asiakkaat kokivat voimaantumista ja sosiaalityöntekijät kokivat motivoitumista työhön. (Palsanen 2013.) Olen koettanut vaalia hankkeen kaltaista yhteistutkimisuuden tilaa tämän tutkielman aikana.

Äiti ei ole tässä tutkielmassa tiedon keruun kohde vaan yhteistyökumppani, subjekti. Myös minä olen subjekti, koska olen toiminut viranomaisena tutkimuksen kohteena olevassa huostaanotto-prosessissa. Olen korostanut tätä subjektiuttani käyttämällä minä muotoa passiivi-ilmaisuja välttäen. (vrt. Pohjola 2003, 57.) Alkuperäisenä tarkoitukseni oli tutkia sekä äidin kokemusta että omaa kokemustani prosessissa. Näillä ajatuksin hain myös tutkimusluvan ja esittelin tutkielman tarkoituksen äidille. Prosessin edetessä muutin suunnitelmaani. Olin vaikuttunut ensimmäisen haastattelun jälkeen. Tarina oli tuttu, mutta silti uusi. Se avautui toisesta näkökulmasta, äidin kokemusten ja näkemysten näkökulmasta.

Anneli Pohjola kirjoittaa väitöskirjaan ”Elämän valttikortit”: ”Elämä on kaikki. Se on kulttuuria, historiaa, psykologiaa, arkea, sosiaalista ja yksilöllistä, menneisyyttä, tulevaisuutta ja nykyhetkeä, toivoa ja epätoivoa” (Pohjola 1994,11). Pohjolan tärkeä muistutus on se, että kun tarkastelemme tapausta sosiaalityössä vain asiakkuuden kautta, unohdamme sen, että asiakkuus ei välttämättä määrittele asiakkaan omaa elämää. Asiakkuus ja elämä ovat eri asioita. Asiakkuudessa kerrotaan joitakin asioita, mutta kaikki muu on silti olemassa. (Pohjola 1994.) Sitoudun tähän Pohjolan lähtökohtaan tutkielman aikana ja oletan, että juuri kaiken muun avautuminen sai äidin tarinan kuulostamaan uudelta. Äidin tarinan avautuminen sai minut myös muuttamaan suunnitelmaani ja keskittymään vain äidin näkökulmaan. Tällöin tärkeäksi seikaksi nousi äidin toimijuus sekä tutkittavana olevassa huostaanotto-prosessissa että tämän tutkielman tiedon tuottajana.

Olen koettanut edistää äidin aktiivisen toimijuuden toteutumista tutkimusprosessissa. Olen kirjoittanut puhtaaksi äidin kertomuksen, jonka myös hänelle luovutin. Äiti hyväksyi kertomuksen sanoen sen olleen juuri hänen kokemuksiinsa nojaava. Äiti kertoi myös liikuttuneensa oman kertomuksen lukemisesta. Äidin pyynnöstä myös hänen terapeutinsa on osallistunut prosessiin. Äiti, minä ja terapeutti olemme kokoontuneet haastatteluiden jälkeen keskustelemaan haastatteluprosessista. Äiti ja terapeutti ovat myös tarkastaneet lopullisen analyysin ja hyväksyneet sen.

Minulla on kaksoisrooli, toimin sosiaalityöntekijä-tutkijana. Teen pro gradu –tutkielmaa, mutta tutkin prosessia, jossa olen toiminut viranomaisena. Yhteistutkiminen tarkoittaa myös sitä, että minä asetun oppijaksi. Tämä tutkielma on minulle oppimisen mahdollisuus. Toivon, että lisäksi voisin edistää äidin voimaantumista.

5 Tutkimustehtävät ja aineisto

Tässä kappaleessa esittelen tutkimustehtävän, haastatteluaineiston sekä haastatteluprosessiin liittyvät kysymykset. Lisäksi kerron alkuperäisen tutkimusasetelman muuttumisesta sekä käsittelen tutkimusetiikkaan liittyviä kysymyksiä. Huostaanotto on arkaluontoinen aihe ja haastatteluprosessiin sekä tunnistettavuuteen liittyvät seikat ovat erityisen tärkeitä.

5.1 Tutkimustehtävä

Tämän tutkielman tarkoituksena on tutkia huostaanottoprosessia ja äidin toimijuutta siinä. Tutkin huostaanottoprosessia äidin näkökulmasta. Analysoin, millaisia sisältöjä äiti prosessissa näki ja missä järjestyksessä prosessi eteni äidin kertoman mukaan.

Huostaanottoprosessin lisäksi tutkin myös äidin toimijuutta ja sen vaikutuksia prosessissa. Erityisesti analysoin, miten äidin kertomat prosessin tapahtumat ovat vaikuttaneet hänen toimijuuteensa.

Aikaisemman tutkimuksen perusteella esille ovat nousseet kriisi- ja surunäkökulmat vanhemman kokemuksina huostaanottoprosessista. Tarkastelen myös tässä aineistossa näiden näkökulmien mahdollista ilmenemistä ja sitä millaisia reunaehtoja ne antavat äidin toimijuudelle.

5.2 Aineisto

Olen työskennellyt useita vuosia lastensuojelun sosiaalityöntekijänä. Olen saanut tutustua moniin perheisiin työssälöaikanani. Eräs äiti lapsineen on jäänyt minulle erityisen voimakkaasti mieleen. Tutustuimme tilanteessa, jossa perhe oli kriisissä. Kuljimme muutamia kuukausia kestäneen matkan yhdessä. Olin viranomainen, joka esitti vähitellen kaikkien lasten sijoittamista kodin ulkopuolelle ja sen jälkeen myös heidän huostaanottamista. Podin jatkuvasti epätietoisuuden ja ihmetyksen tunteita tällä matkalla. Ajattelin, että tässä on äiti, joka näkee lastensa tarpeet ja tunnistaa heidät yksilöinä. Siitä huolimatta jokin vyöry oli lähtenyt liikkeelle ja tilanne johti toiseen.

Äiti oli hyväksynyt huostaanotot ja minä olin järjestänyt hänelle terapian pian lasten kotoa lähdön jälkeen. Samalla äidille oli tarjolla keskusteluapua koko prosessin ajan. Pohdimme prosessin aikana yhdessä, miten lapsille kerrotaan huostaanotosta ja sen syistä. Äidin määrittelemä tarina jäi elämään

ja lapset palasivat siihen puheissaan sekä äidin että sijaishuoltoapaikan henkilökunnan kanssa. Kuitenkin epäilin, etten tiedä miten äiti oikeastaan koki prosessin ja miten hän selittäisi sen? Lopulta päädyin kysymään äidiltä suostuisiko hän kertomaan tarinansa. Hän vastasi myöntävästi. Saimme mahdollisuuden uuteen matkaan tutkielman tekemisen parissa.

Haastattelin äitiä neljä kertaa. Haastattelut kestivät yhteensä noin kahdeksan tuntia (2h/krt) ja olen videoinut ne. Tämän lisäksi olemme pitäneet äidin ja hänen terapeuttinsa toiveesta yhdessä haastatteluprosessin päätöstapaamisen. Päätöstapaamisen lisäksi sekä äiti että terapeutti ovat tarkastaneet tämän pro gradun sisällön ja antaneet palautteensa minulle.

Esittelin äidille ensimmäisen haastattelun nk. orientaatiokertana, jossa äiti voi vapaasti puhua ja samalla käydä läpi oman halun mukaan huostaanottoa. Halusin äidin voivan itse säädellä sitä kuinka nopeasti hän haluaa kertoa prosessiin liittyvistä asioista. Tavoitteenani oli myös se, että äiti voisi itse määritellä sen, mikä hänen mielestään huostaanottoa oli. Kerroin äidille, että toivoin hänen voivan kertoa myös ikävistä tuntemuksista prosessin aikana ja etteivät nämä hänen kertomansa asiat tulisi vaikuttamaan hänen lastensa tai hänen omien asioiden hoitoon.

Minulla ei siis ollut etukäteen valittuja teemoja haastatteluihin, joten ensimmäinen haastattelu oli syvähaastattelu, jonka tarkoituksena on mahdollisimman perinpohjainen aineen käsittely haastateltavan lähtökohdista käsin. (vrt. Alasuutari 2011, 143). Toisaalta minulla ei ollut käsitystä siitä millaiseksi haastattelu muodostuisi. Etukäteen ajateltu kysymykseni oli, mikä oli huostaanottoa äidin näkökulmasta. Olin kirjoittanut itselleni orientaatioksi lyhyen tarinan siitä, mitä muistin prosessista ja omista tuntemuksista siinä. Tämän tarinan tarkoituksena oli se, että kykenisin irrottamaan omia tunteitani haastatteluiden aikana. Huostaanotto on kokemukseni mukaan tunteita aiheuttava tilanne myös sosiaalityöntekijälle. Pyysin äitiä kertomaan prosessin vaiheista hänen omasta näkökulmastaan. Äidin antaman palautteen mukaan, hän koki saaneensa puhua avoimesti sekä positiiviset että negatiiviset tuntemuksensa haastatteluissa. Hän toi esille avoimesti sekä itseensä, lapsiin että viranomaistoimintaan liittyviä seikkoja.

Olen litteroinut ensimmäisen haastattelun kokonaan. En kuitenkaan litteroinut haastattelua kaikkia litterointimerkintöjä käyttäen. Merkitsin vain samanaikaiseen puheeseen liittyvät merkit. Muodostin ensimmäisestä syvähaastattelusta rungon äidin hahmottamalle huostaanottoa prosessille. Haastattelusta muodostui analyysini perusteella äidin hahmottaman huostaanottoa prosessin avainkohdat, jotka analysoin tässä tutkielmassa sisällön analyysin keinoin. Käsittelimme prosessin vielä strukturoidusti käyttäen paperille piirrettyä janaa näistä prosessin avainvaiheista. Näiden strukturoitujen haastatteluiden tarkoituksena oli avata tarkemmin äidin kokemusta juuri kyseessä

olevista prosessin vaiheista. Äidin toiveesta minä toimin kirjurina, jotta hän sai keskittyä kertomiseen. Kirjoitin jokaisen janelle merkityn prosessin vaiheen kohdalle äidin juuri siihen prosessin vaiheeseen kertomat asiat. Tarkistin äidiltä kirjoittamani asiat ja sen olivatko ne hänen mielestään kirjoitettu oikein. Näitä strukturoituja haastattelukertoja oli kolme. Ne etenivät siinä tahdissa, kun äiti kertoi asioita. Emme olleet suunnitelleet etukäteen haastattelukertojen määrää. Halusin antaa äidin omalle toimijuudelle kanssatutkijana määrittelyvallan haastattelukertojen määrästä. Äiti totesi itse neljännen haastattelun lopussa, että prosessi on nyt käsitelty.

Strukturoidun vaiheen haastatteluja en ole enää litteroinut vaan olen käsitellyt niitä tekstin haastatteluissa piirretyn ja kirjoitetun jana-aineiston perusteella. Joitakin suoria lyhyitä äidin puheenvuoroja olen kirjannut strukturoiduista haastatteluista. Strukturoitujen haastattelujen tarkoituksena oli tuoda lisävalaisua äidin ensimmäisessä haastattelussa esiin nostamiin asioihin ja syventää äidin kertomusta. Videomateriaalia olen hyödyntänyt strukturoitujen haastattelujen traumaattisten vaiheiden analyysissä. Olen havainnoinut haastattelutilannetta ja äidin tunnetta vaikeiden vaiheiden käsittelyssä. Yhteenvetona voi sanoa, että olen analysoinut aineistoa käyttäen litteroitua haastattelua, äidin puheenvuoroja, janapiirrosta ja siihen kirjattua tekstiä sekä videomateriaalia hyödyntäen traumaattisten vaiheiden analyysissä. Analyysin tavoitteena on hahmottaa äidin kertomus huostaanotto prosessista sekä paikantaa äidin toimijuuden muutoksia prosessin aikana.

5.3 Tutkimusetiikka

Sain tutkimusluvan kunnasta, jossa työskentelin tämän prosessin aikana. Tutkimuslupa edellytti erityistä sensitiivisyyttä ja tarkkaa anonymiteetin varmistamista. Ensimmäisen haastattelun aikana sovimme äidin kanssa, että perheen lasten lukumäärä, sukupuoli ja kunnat joissa perhe on asunut, salataan aineistossa. En ole kuvannut kovin tarkasti lasten oireilua enkä esimerkiksi lasten isän käytöstä suhteessa äitiin ja lapsiin. Nämä yksityiskohdat olisivat voineet paljastaa henkilöllisyyden. Äiti on tarkastanut tutkielmassa olevan aineiston ja hyväksynyt sen ennen julkaisua. Lisäksi äidin suostumuksella hänen terapeuttinsa on lukenut aineiston. Näiden toimien avulla olen pyrkinyt varmistamaan salassapitoon liittyviä seikkoja sekä antamaan tilaa äidin toimijuudelle kanssatutkijana.

Päivi Alakoski (2013, 135) kirjoittaa kirjassaan ”Köyhän lokakuu” vaikeista asioista puhumisen ulottuvuuksista seuraavasti:

Me vaikenemme vaistomaisesti elämämme vaikeista asioista. Meitä hävettää. Häpeä on kampurajalka jolla me laahustamme (...) Häpeä on sitä kun ei ole kenenkään rakastama, sitä kun joutuu ehkä häpeämään omia lapsiaan tai vanhempiaan. Häpeä on huostaan otettuja lapsia, työttömyyttä, kodittomuutta, lastenkoteja (...), lukihäiriötä. Lyhyesti sanottuna me häpeämme sitä, mihin emme alun perin ole syyllisiä mutta mikä silti koettelee meitä. Sitä me sitten siirrämme eteenpäin, ellemme saa mahdollisuutta parantua.

Alakoski vangitsee jotakin tärkeää siitä, miten kertomisen vaikeudet liittyvät huostaanottoon. Miten tärkeää on se, että kertomisen matka on luottamuksellinen ja vähin erin avautuva. Lastensuojelutyön kiireisessä maailmassa tuolle tarinan avautumiselle ei tällä hetkellä ole kokemuksen mukaan aikaa. Jos tarinaa ei voida jakaa, miten yhteistyö voi rakentua? Miten paraneminen voi mahdollistua? Miten asiakkaan tieto voi tulla esiin?

Nykysoseaalityö tunnustaa asiakkaan tiedon yhtä tärkeäksi kuin ammatillisen tiedon tai tutkimuksellisen tiedon. Puhutaan uudesta asiantuntijuudesta, jonka ideaali on asiakkaan ja soseaalityöntekijän yhteinen tasavertainen keskustelu ja ratkaisujen etsiminen. Historia ammatillisuuden korostamisesta ja hierarkkisesta asiakas-soseaalityöntekijä suhteesta on kuitenkin läsnä instituutioissa, niiden myötä työntekijöissä sekä siten myös asiakkaassa. (Juhila 2006.) Emme keskustelleet äidin kanssa tyhjiössä kulttuuris-historiallisesti liittyen asiakkaan tiedon asemaan ammattilaisten keskuudessa. Tämä tarkoittaa sitä, että minä instituution edustajana toin mukaan omat ja instituution asiakaskäsitykset.

Sosiaalityön tutkimuksessa tarvitaan historiallista ja kulttuurista sensitiivisyyttä. Historiallista sensitiivisyyttä voidaan hahmottaa alueellisen ja kulttuuristen ulottuvuuksien lisäksi esimerkiksi siitä näkökulmasta, miten eriasteisesti yksilö kantaa omaa elämänsuoriaansa mukana. Historiallisuuden ulottuvuudet korostuvat esimerkiksi silloin, kun tutkitaan yksilön traumaattista kokemusta. Historiallinen sensitiivisyys taustoittaa soseaalityössä sitä, miten tilanteeseen on tultu. (Pohjola 2003, 55.) Käsitän historiallisen sensitiivisyyden tässä tutkielmassa usealla eri tasolla sekä äidin elämänsuorian tasolla että yhteisen suoriaamme tasolla.

6 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusmenetelmät ovat tässä tutkielmassa monimuotoinen kehikko. Metodologisena teoreettisena viitekehyksenä on kriittinen realismi. Käsittelen ensin sosiaalitieteissä esiintyvää kriittisen realismin kehittymistä, erityisesti Roy Bhaskarin sosiaalisen rakenteen teoriaa sekä Margareth Archerin morfogeneettistä jaksoa. Määrittelen myös emergensin käsitettä. Tämän jälkeen esittelen lastensuojelun tutkimukseen liittyvää ajallisuutta, joka otetaan huomioon tässä tutkielmassa äidin kertomuksen erilaisina aikoina. Tutkielma on tapaustutkimus, jota esittelen lyhyesti myös. Tapaustutkimus ei ole varsinainen analyysimenetelmä, tässä tutkielmassa analyysimenetelmänä on sisällön analyysi, tarkemmin määriteltynä teoriaohjaava sisällön analyysi. Teoreettiset viitekehykset kappaleessa kerron, miten edellä mainitut metodologiset suuntaukset, teorit, ajallisuus näkyvät aineiston teoriaohjaavassa sisällön analyysissäni.

6.1 Realismi sosiaalitieteissä

Sosiaalitieteissä tutkijat ovat kiinnittyneet karkean jaon mukaisesti realismiin tai sosiaaliseen konstruktionismiin, jonka sisällä ontologinen sitoumus voi vaihdella tiukasta relativismista hiukan löyempään. Keskeisenä erilaisuutta osoittava seikka on suhde siihen, nähdäänkö rakenteen vai yksilön toiminta ensisijaisena. Realismiin kiinnittyneet tutkijat voidaan jaotella edelleen karkean jaon mukaisesti realismiin ja kriittiseen realismiin. Toisaalta realismin piirissä on hajaannusta eivätkä siihen liittyvät suuntaukset ole kovin selvärajaisia. (Kuusela 2006, 77-108.) Kuuselan mukaan konstruktionismin luojat ”perustavat analyysinsä yksilön muodostamiin kategorioihin, vuorovaikutukseen tai interpersoonallisiin suhteisiin. Realistisessa yhteiskuntateoriassa vältetään sen sijaan yksinkertaisia dikotomioita ja paikannetaan asioiden suhteita toisiinsa”. Eräs keskeinen käsite on emergenttien ominaisuuksien käsite. Sosiaalista todellisuutta ei tarkastella joko rakenteista tai yksilöistä käsin vaan tarkastelu keskittyy ilmiöiden emergentteihin ominaisuuksiin. (Kuusela 2006, 87.)

Kriittisen realismin tieteenfilosofinen, metodologinen ja yhteiskuntateoreettinen suuntaus lähti kehittymään Iso-Britanniassa 1970-luvulla ja sen kehittäjänä pidetään filosofi Roy Bhaskaria. Hänen ontologinen lähtökohtansa on sosiaalisen toiminnan kerroksellisuudessa ja erotuksena luonnontieteelliseen ajatteluun hän irtautuu kausaalisesta prosessista. Bhaskar perustaa ajatteluaan oppi-isänsä Rom Harrén tuotantoon. Hiukan aikaisemmin 1960-luvulla kielelliseen käänteeseen kiinnittynyt konstruktionismin tieteenfilosofian vahvistuminen oli sitä vastoin eräänlainen

vastareaktio positivismille, joka perustui kausaalisuuksien havaitsemiseen ihmistieteissä. (Kaidesoja 2009.)

Etogeniassa, johon Harrén tutkimustyö linkittyy, tutkimusyksikkönä oli episodi, jolloin toimijan toimintaa tarkasteltiin jossakin rajatun tapahtuman yhteydessä. Ylijoki (2001) kokoaa Harrén ja Secordin määrittelyn episodista. Se on mikä tahansa tapahtumien sarja, joka muodostaa kokonaisuuden ja katkelman sosiaalisesta elämästä:

Episodilla on alku ja loppu, ja se muodostaa usein joko paikallisesti tai ajallisesti rajatun tapahtuman. (...) episodi voi kattaa jonkin yksittäisen ja satunnaisen tapauksen kuin laajan ja osallistujien kannalta elintärkeän tapahtuman. (Ylijoki 2001, 231.)

Harré ja Bhaskar kehittivät yhdessä 1970-luvulla emergenssin käsitteen. Tämä tarkoittaa sitä, että toimijan ja rakenteen taso nähdään olevan laadullisesti erilaisia ja niissä ilmeneviä emergenttejä ominaisuuksia ei voi palauttaa toisiinsa. Ihmisillä ja rakenteilla nähdään olevan kausaalisia suhteita, mutta ne ovat laadullisesti erilaisia. Laadullinen ero johtuu siitä, että systeemitason ilmiöt tapahtuvat makrotasolla ja toimivat taustana mikrotason sosiaalisille ilmiöille. (Kuusela 2006.)

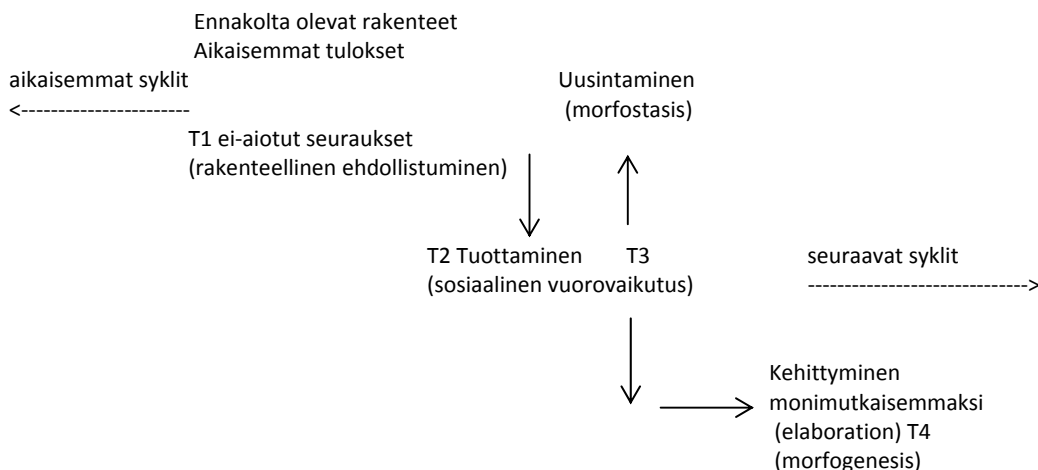
Roy Bhaskarin kehitti oppi-isänsä ajattelua eteenpäin. Hänen kuten muidenkin kriittisen realismin edustajien ajattelun taustalla oli mm. marxilainen yhteiskuntateoria. Bhaskar kehitti sosiaalisen rakenteen teorian, jonka mukaan sosiaalinen rakenne muodostuu sosiaalisista positioista (esimerkiksi tässä tutkielmassa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän positioista) ja positioiden sisäisten suhteiden joukoista. Näillä sisäisten suhteiden joukoilla on positioihin asettuneihin toimijoihin nähden heidän ominaisuuksiinsa palautumattomia sekä kausaalisia voimia. Bhaskarin tulkinnan mukaan sosiaaliset rakenteet ovat erillisiä olioita toimijoiden vuorovaikutusprosesseihin nähden. Hänen sosiaalisen transformaatiomallinsa mukaan toimijat kuitenkin uusintavat sosiaalista rakennetta omien aktiviteettiensa kautta, jolloin sosiaalisten rakenteiden vaikutukset välittyvät toimijoiden suuntaan. (Kaidesoja 2007.)

Bhaskarin (1979) mukaan sosiaalisten rakenteiden kausaalisista vaikutuksista on todennettavissa persoonien käyttämässä puheessa toiminnastaan, mikä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kun persoona kertoo vaihtavansa shekin rahaksi, hän viittaa pankkijärjestelmään. Bhaskarin mukaan persoonien ja heidän toimintansa selittäminen viittaa myös aina persoonien ominaisuuksiin palautumattomia piirteitä. (Bhaskar 1979, 35.) Bhaskar luottaa siten sosiaalisten rakenteiden kausaaliin vaikutuksiin persoonien elämässä (Kaidesoja 2007).

Bhaskarin sosiaalisten rakenteiden teoriaa on kritisoinut mm. Margareth S. Archer. Hänen on nähnyt ongelmallisena Bhaskarin näkemyksen sosiaalisten rakenteiden, niissä piilevien voimien sekä toimijoiden ontologisesta erottelusta. Archer näkee, että sosiaaliset rakenteet ovat toisaalta myös itsenäisinä olemassa siten, että ne ovat toisaalta riippuvaisia myös aiemmista toimijoista, ei välttämättä nykyisten toimijoiden aktiviteeteista. Tämän lisäksi Archer näkee pulmia siinä, että sosiaalinen rakenne välittyisi aina toimijoiden aktiviteettien kautta. (Archer 1995, 141.)

Margareth Archer (1995) on kehittänyt yhteiskuntateorian, jossa hän pyrkii ottamaan ajallisuuden huomioon toimijuuden ja rakenteiden lisäksi. Hän ehdottaa teoriaksi morfogeneettistä jaksoa. Teorian mukaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ovat läsnä aikaisemmat syklit, ennakoita olevat rakenteet ja aikaisemmat tulokset, mitkä seikat voivat aiheuttaa ei-aiottuja seurauksia eli rakenteellista ehdollistumista. Samalla vuorovaikutuksessa ovat läsnä uusintaminen ja monimutkaisemmaksi kehittyminen. Lopulta morfogeneettistä jaksoa seuraa uusi sykli. Todellisuus ei rajaudu vain toimijoiden tuottamaksi vaan todellisuuteen vaikuttavat aikaisemmat morfogeneettiset jaksot ja niiden myötä syntyneet olemassa olevat rakenteet sekä rakenteellinen ehdollistuminen niiden myötä. Samalla syntyy uusintamisen ja uuden monimutkaistumisen sykli, joka johtaa seuraavaan sykliin. Etusijalla ei ole toimija tai rakenne vaan ne pyritään yhdistämään yhteen. (Archer 1995, 158.)

KUVIO 2. Morfogeneettinen jakso

(Archer 1995, 158.)

Bhaskar ja hänen jälkeensä Archer ovat esimerkkejä kriittiseen realismiin kiinnittyneistä tutkijoista ja heidän kuten useiden muiden samaan ontologiseen lähtökohtaan kiinnittyneistä tutkijoista käyttävät taustateorianaan marxilaista yhteiskuntateoria. Harré, Bhaskar ja nykytutkimuksessa

Archer ovat osaltaan vieneet eteenpäin toimijuuden käsitteen muuttumista ja suhteesta aikaan. (Kuusela 2006.)

Mäntysaaren (2006, 160) mukaan kriittinen realismi soveltuu sosiaalityön tutkimukseen. Tärkeimpinä ominaisuuksina ovat teoreettisen analyysin tuoma kriittisyys sosiaalityön käytäntöjä kohtaan, käsitys todellisuuden kerrostuneisuudesta ja arvioivat johtopäätökset edellä mainittuihin perustuen. Mäntysaari (2006, 151-152) kuvaa emergenssin käsitettä Turan opinnäytetyön pohjalta:

1. Sosiaalisessa todellisuudessa on paitsi yksilöitä, myös emergentejä sosiaalisia rakenteita, jotka ovat ei-havaittavien relaatioiden muodostelmia.
2. Sosiaaliset rakenteet ovat kausaalisesti osallisina sosiaalisen maailman tapahtumiin.
3. On olemassa sosiaalisia lakeja, jotka perustuvat rakenteiden kausaaliin voimiin. Nämä eivät kuitenkaan normaalisti ilmene empiirisinä säännönmukaisuuksina sosiaalisen maailman avoimuudesta johtuen.

Tura (1999, 52)

Tuukka Kaidesoja (2009) on tutkinut kriittisen realismin ontologista lähtökohtaa erityisesti Bhaskarin ja Archerin teorioiden pohjalta. Hänen tavoitteenaan on ollut kehittää kriittisen realismin oppijärjestelmää osittain konstruktivisen kritiikin kautta. Kaidesoja ei pyri etsimään täydellistä yhteiskuntateoriaa. Kaidesojan mukaan kriittisen realismin piirissä Bhaskarin sosiaalisen rakenteen pohjalta ponnistavat tutkijat eivät ole kyenneet ylittämään teorian ja konkreettisen todellisuuden välistä kuilua. Hän kritisoi sitä, että kriittisen realismiin kiinnittyneet tutkijat pyrkivät määrittelemään sitä, millaisin välinein tutkimusta tulisi tehdä. Kaidesojan vaihtoehto on tukeutuminen konkreettiseen sosiaaliseen järjestelmään sekä asteittaiseen emergenssin käsitteeseen. Kustantajan kiteytys Kaidesojan väitöstutkimuksen lopputuloksesta on seuraavanlainen: ”sosiaaliset järjestelmät muodostuvat yksinkertaisimmillaan tietyssä ympäristössä toimivista yksilöistä, heidän käyttämistään artefakteista sekä heidän vuorovaikutuksestaan ja keskinäisistä suhteistaan”. Kaidesoja ottaa huomioon toimijoiden epäjohdonmukaisuuden ja sosiaalisen todellisuuden pakenemisen teoretisoinnilta. Tästä huolimatta hänen ajatuksenaan on realistisen sosiaalititeen kehittäminen. (Kaidesoja 2009.)

6.2 Lastensuojelun tutkimus ja ajallisuus

John Devaney (2004) on kuvannut lastensuojelutyötä sotkuisina ongelmina, sellaisina, joista ei etukäteen voi tietää kauanko ne vievät ja kuinka paljon ihmisiä niissä tarvitaan. Hänen mukaansa perheiden ja lasten ongelmat eivät sovi lineaariseen palvelurakenteeseen vaan tarvitaan täsmällisempää ja räätälöidymppää apua vastaamaan tarpeeseen. Devaney tutki Pohjois-Irlantilaisien adoptioon sijoitettujen lasten polkuja. Tutkimuksen myötä hän kritisoi palvelurakenteita, jotka eivät vastanneet perheiden ja lasten tarpeeseen. (Devaney 2004.)

Ratkaisuksi sosiaalityön todellisuuden tutkimisen haasteisiin on esitetty ajallisuuden huomioimista. Palveluprosessilla ja asiakastyöllä on oma aikansa. Mäntysaari ja Pösö (2013) pohtivat, tuleeko asiakkaan aika esille lainkaan. Ratkaisuksi he ehdottavat asiakkaan ajan erottamista palveluprosessin ajasta sekä niiden tutkimista erillisinä aikoinaan. (Mäntysaari & Pösö 2013, 28.)

Anneli Pohjola käsittelee väitöskirjassaan ”Elämän valttikortit” asiakkuuden ja elämän suhdetta. Pohjolan tärkeä muistutus on se, että kun tarkastelemme tapausta sosiaalityössä vain asiakkuuden kautta, unohdamme sen, että asiakkuus ei välttämättä määrittele asiakkaan omaa elämää. Asiakkuus ja elämä ovat eri asioita. Asiakkuudessa kerrotaan joitakin asioita, mutta kaikki muu on silti olemassa. (Pohjola 1994.) *Eletty elämä* on Mäntysaaren ja Pösön (2013) mukaan ajallisuuden näkökulmasta tärkeä kannanotto sosiaalityön tutkimuksessa. Asiakkaan ajassa ovat läsnä menneisyys, nykyisyys ja tuleva. Asiakkaan ajassa voivat elää rikkaina ja merkityksellisinä menneisyyden tapahtumat, jotka ovat vaikuttaneet voimakkaasti elämän kulkuun. Näiden kertomusten huomioiminen tutkimuksessa tuo ajan eri tasot mukaan. (Mäntysaari & Pösö 2013, 29.)

Ajan suhde sosiaaliseen todellisuuteen on kompleksinen. Tässä hetkessä on läsnä useita erilaisia aikoja sekä yksilön kannalta että häneen vaikuttavan sosiaalisen todellisuuden kannalta. Luonnontieteelliseltä kannalta esimerkiksi ajallisuuden hahmottamisen avuksi voidaan käyttää suhteellisuusteoriaa. (Mäntymaa & Pösö 2013.) Einsteinin suhteellisuusteorian mukaan aika ja avaruus ovat yhtä ja samaa, avaruus on yhtä aikaa äärellinen ja ääretön. Suhteellisuusteoriassa kuvataan myös kappaleiden pyörimistä liikkeessä ja sitä, etteivät ne kulje tasaisesti ja samalla nopeudella vaan niillä on jopa eri aika. Hidas taustaliike vaikuttaa nopeamman kappaleen liikkeeseen siten, että nopeamman kappaleen vauhti nopeutuu. Ajattelun kehittyminen maan kuvaamisesta pannukakkuna, lineaarisena, on siirrytty ymmärtämään moniulotteista avaruutta sekä kappaleiden ei-lineaarista liikettä. (Kallio 1922.)

Suljettu järjestelmä kuvaa sellaista järjestelmää, jossa yksi kausaalinen mekanismi voi tuottaa vaikutuksensa yhä uudelleen. Sosiaalitieteet ovat esimerkki avoimista järjestelmistä, joiden tutkimuksessa kausaalisuuksien havaitseminen ei ole näin yksinkertaista. Tutkija voisi etsiä säännönmukaisuuksia, mutta pulmana on silloinkin, etteivät avoimet järjestelmät välttämättä ole vertailukelpoisia keskenään ja tulosten yleistettävyys voi olla vaikeaa. (Töttö 2006, 45-67.)

Ihmistieteiden kannalta suhteellisuusteoria antaa viitteitä siihen, miten voi ymmärtää yleensä hitaan makrotason liikkeen vaikutuksia nopean mikrotason muutoksiin. Kyse ei ole fyysikaalisista ilmiöistä, mutta vähintään monimutkaisista ilmiöistä, joita on mahdoton tavoittaa katsomalla vain jonkun tietyn näkökulman kannalta prosesseja. Yhteiskuntatieteissä on käyty kriittistä keskustelua siitä, että diskursiivinen tutkimus ja narratiivisuus ovat jääneet lineaarisen ajan kuvauksen tasolle. Ne eivät ole tuoneet riittävästi kuvausta todellisuudesta. Tosin todellisuus pakenee eikä sitä voida kuvata tyhjentävästi. Kuitenkin nähdään tärkeänä, että todellisuuden kuvauksessa otettaisiin huomioon moniulotteinen aika. Tapaustutkimuksen nähdään olevan eräs avain lastensuojelun prosesseihin, jolloin saataisiin lastensuojelun tarpeisiin soveltuvaa tietoa. (Mäntysaari & Pösö 2013, 19-30.)

6.3 Tapaustutkimus

Tapaustutkimus sisältää useita menetelmiä eikä se ole varsinaisesti metodi vaan tutkimustapa (Bamberg, Laine & Jokinen 2007, 9). Tapaustutkimuksen piirteisiin kuuluu useat menetelmät riippuen tutkimuskohteesta, aineistosta, aiemmasta tutkimuksesta sekä tutkimuskysymyksistä (Bamberg ym. 2007, 26-27).

Eräs tunnetuimpia tapaustutkimuksia yhteiskuntatieteissä on Evid Goffmanin tutkimukset liittyen totalitaristisissa instituutioissa (mm. sairaala, vankila) eläviin ihmisiin. Goffman vietti aikaansa tutkimissaan instituutioissa ja käytti aineistonaan kaikkea näkemäänsä ja kuulemaansa. Hänen luomiaan käsitteitä on mm. ”kasvot” ja niiden suojeleminen tai menettämisen pelko. Goffmanin käsitteitä ovat myös näyttämö ja takahuone, joissa käytävät keskustelut poikkeavat toisistaan. Goffman tutki institutionaalisen ympäristön tai ylipäättään tilanteen vaikutuksia vuorovaikutukseen. (Travers 2001, 35-36.) Laadullisen tapaustutkimuksen nykysuuntauksia ovat mm. narratiivinen ja diskurssianalyttinen tutkimus, jotka pohjautuvat sosiaalisen konstruktionismin perinteeseen. Vuorovaikutustilanteita tutkitaan yhä tarkemmin huomioiden myös puheen tauot ja välisanat kuten keskusteluanalyyssissä tai eleet, asiakirjat ja ympäristö kuten etnometodologiseen perinteeseen pohjautuvassa tutkimuksessa. (Travers 2001.)

Tapaustutkimus ei ole kuitenkaan näytellyt suurta roolia sosiaalityieteellisessä tutkimuksessa (Yin, 2003, xiii). Lastensuojelutyö perustuu useimmiten tapaus- eli case -työskentelyyn. Tapaus ei tarkoita lastensuojelun kontekstissa vain yhtä asiakasta tai perhettä. Lastensuojelutyössä tapaus sisältää lapsen ja perheen sekä heihin liittyvät läheis- ja viranomaisverkot. Tapaustyöskentelyn tärkeimpänä perustana on edelleen Mary Richmondin vuonna 1917 kirjoittama *Social Diagnosis*. (Toikko 2009, 271-274.) Richmond määrittelee sosiaalityön tapaukseen liittyvät selvittävät seikat. Näitä seikkoja ovat mm. asuinolosuhteet, talous, perheen jäsenten väliset vuorovaikutussuhteet, perheen jäsenten fyysinen ja psyykinen terveys, lasten koulun käynnin sujuminen. (Richmond 1968.) Nämä jäsennykset elävät yhä tänä päivänä lastensuojelutyössä. Jäsennykset ovat mukana myös huostaanotto-prosessissa ja eri osa-alueiden epätasapainotilan ja yhteisvaikutusten nähdään vaikuttavan mahdolliseen päätökseen huostaanotto-prosessin aloittamisesta. Siitä huolimatta, että tapaus on lastensuojelutyön perusta, se ei kuitenkaan näyttele suurta roolia myöskään sosiaalityöhön sekä lastensuojeluun liittyvässä tutkimuksessa tällä hetkellä. Tälle tutkimustavalle on tilausta, jotta päästäisiin kiinni lastensuojelun ydinkysymyksiin. (Mäntysaari & Pösö 2013, 19-30.)

Äidin tuottamien asioiden ja painotusten mukaan olen luonut tutkimusasetelman sekä edennynt menetelmien käytössä sen mukaan miten olen parhaiten saanut tuotua esille juuri tähän tapaukseen liittyviä äidin kertomia piirteitä. Tämän tutkielman tapaus on äidin kertoma huostaanotto-prosessi ja hänen toimijuutensa siinä.

Tapaustutkimuksen tekijällä on usein ennakkokäsitys siitä, että juuri tämä tapaus on tärkeä ja siihen liittyy jokin kiinnostava jännite (Bamberg ym. 2007, 9-10). Näin on myös tämän tutkielman aiheen valinnassa käynyt. Näkemykseni mukaan tapaukseen liittyi valtava määrä muuttujia. Pohdin prosessin aikana jatkuvasti mielessäni kysymystä, miten toimia niin, etten aiheuttaisi enemmän murhetta. Pohdin usein jälkikäteenkin tapaukseen liittyviä kysymyksiä. Eräs tähän tapaukseen liittyvistä jännitteistä löytyi ensimmäisellä haastattelukerralla. Äiti kertoi shokkitilastaan ja minä mainitsin myöhemmin lapset ja heidän vaarallisen tilanteensa. Ymmärsin jälleen kerran, että juuri siitä koko lastensuojelutyössä on kysymys: Jännitteestä vanhemman vaikean tilanteen ja lasten vaikean tilanteen välillä sekä lastensuojeluinstituution velvollisuudesta toimia lapsen vaikean tilanteen puolestapuhujana. Keskeisenä kysymyksenä on se, millaista toimijuutta äidillä on mahdollisuus toteuttaa tämän jännitteen vallitessa.

Yhden tapauksen valitsemiselle on muitakin perusteita kuin jokin mielenkiintoinen jännite. Robert K. Yin (2009, 49-50) perustelee, että yhden tapauksen valinta voi olla perusteltua silloin, kun aikaisemmin pääsemättömissä olleen tapauksen äärelle on nyt mahdollisuus päästä. Aihe on arka ja

se vaatii luottamuksellisen suhteen, jotta keskusteluyhteys syntyy. Minulla ja äidillä oli jo valmiiksi yhteinen historia huostaanotto-prosessien vuoksi. En enää toiminut lasten sosiaalityöntekijänä asiakkuuden siirryttyä toiselle työntekijälle. Minulla oli kuitenkin ennakkoavustus siitä, että meillä oli ollut luottamuksellinen suhde äidin kanssa prosessin aikana. Äiti kuvasi suhdettamme seuraavasti: ”ei mulla ole mitään vastaan nykyistä sosiaalityöntekijää, mutta mielummin olisin pitänyt saman, kun me tunnetaan hyvin”. Luottamuksellinen suhde antaa tässä tutkielmassa pääsyn vaikeasti tavoitettavissa olevaan aiheeseen, tähän tapaukseen.

6.4 Sisällön analyysi

Tapaustutkimus ei usein yksin riitä tutkimusmenetelmäksi vaan sen sisällä tarvitaan myös muita menetelmiä aineiston käsittelyä varten. Tämä johtuu siitä, ettei tapaustutkimus ole varsinaisesti tutkimusmenetelmä, vaan pikemminkin tutkimusstrategia. (Bamberg yms. 2007.) Tässä tutkielmassa käytän varsinaisena tutkimusmenetelmänä sisällön analyysiä.

Sisällön analyysi on levinnyt nopeimmin kvantitatiivisen tutkimuksen piirissä eri tieteenaloille erityisesti tietokoneavusteisten ohjelmien kehittymisen myötä. Menetelmää voi määritellä ”systemaattiseksi, objektiiviseksi, kvantitatiiviseksi viestin ominaisuuksien analyysiksi”. (Neuendorf 2002, 1.) Kvalitatiivisessa tutkimuksessa sisällön analyysiä käytetään usein esimerkiksi narratiivisen tai diskurssianalyysin osana siten, että lasketaan mm. tiettyjen sanojen tai teemojen ilmenemistä aineistossa. (Neuendorf 2002, 4-6.)

Analyysimenetelmää käytetään myös itsenäisenä kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Tällöin määritelmänä voidaan käyttää aineiston tiivistämistä ja sen eri osien syvällistä ymmärtämistä. Sisällön analyysiä voidaan tehdä mm. aineistolähtöisesti tai teorialähtöisesti. Kolmas tapa tehdä sisällön analyysiä on teoriaohjaava sisällön analyysi. Tämä tarkoittaa sitä, että aineistosta nostetaan valitun teorian kautta esille sisältöjä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 108-118.)

Käytän tutkimusmenetelmänä teoriaohjaavaa sisällön analyysiä. Esittelen tarkemmin seuraavassa kappaleessa miten sosiaalisen rakenteen teoria ja Banduran toimijuuteen liittyvä analyysi ohjaa tämän tutkielman analyysiä. Analysoin sekä haastatteluissa litteroitua tekstiä että videoaineistoa. Olemme tehneet äidin kanssa lisäksi janan, johon olemme kirjanneet kulloiseenkin prosessin vaiheeseen liittyviä äidin kertomia seikkoja. Tämä jana on tehty strukturoitujen haastatteluiden aikana. Videoaineiston avulla voin analysoida ilmeitä tai mahdollisesti tunnelmaa. Käytän videota

hyödyksi niissä kohdissa, joissa tarvitsen vahvistusta litteroidun tekstiaineiston ja piirtämämme jana-aineiston lisäksi. Minun ei tarvitse lukita analyysimenetelmää etukäteen, vaan saan mahdollisuuden valita, millä menetelmällä saan kulloinkin parhaiten nostettua kyseessä olevan sisällön esille. (vrt. Neuendorf 2002, 24-25.)

Olen kiinnostunut sisällöistä, joissa äiti kuvaa huostaanottoa; miten se hänen mukaansa eteni ja millaisia seurauksia siitä hänelle on ollut, oli tuolloin ja miten hän sitä nyt arvioi. Samalla olen kiinnostunut siitä, millaisia vaikutuksia prosessilla on ollut hänen toimijuuteensa. Onko hän voinut toteuttaa sosiaalityön ihanteen mukaista aktiivista toimijuutta? Onko hän kokenut tullessa kuulluksi? Miten hän selittää oman toimijuutensa ja viranomaistoiminnan vaikutuksia prosessiin nähden?

6.5 Teoriaohjaava sisällön analyysi

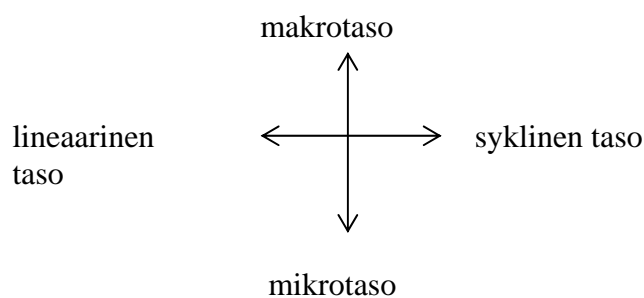
Tämän tutkielman metodologinen lähtökohta on kriittisen realismi. Teoreettisena viitekehyksenä toimii Roy Bhaskarin (1979) sosiaalisen rakenteen teoria. Tässä tutkielmassa yksilö (tai persoona) on äiti, joka kertoo lastensa huostaanottoa. Sosiaalisena rakenteena toimii äidin kertomuksessa esiintyvät läheiset sekä viranomaiset. Sitoudun kuitenkin Kaidesojan (2009) kriittisen realismin käsitykseen. Oletan, että sekä minä että äiti käytämme epätäydellisiä artefakteja selonteoissamme. Emme voi saada täydellistä kuvausta huostaanottoa. Voimme saada hiukan lisää tietoa. Oletan kuitenkin, että sosiaalisten suhteiden summina muodostuu asteittaisia emergenttejä ilmiöitä, jotka ovat toisaalta myös ei-havaittavia. Ilmiöiden väliset kausaalisuudet eivät välttämättä palaudu toisiinsa, koska mikro- ja makrotason ilmiöt ovat ominaisuuksiltaan erilaisia ja siten eri kerroksissa toisiinsa vaikuttavia. Oletan, että tähän tapaukseen liittyvät ilmiöt eivät ole siirrettävissä toiseen tapaukseen, koska toisessa tapauksessa ilmenevä sosiaalinen rakenne on erilainen ja yksilön toimijuus avautuu erilaisena.

Kuvasin edellä Margareth S. Archerin (1995) kehittämää yhteiskuntateoriaa morfogeneettisestä jaksosta. Tässä tutkielmassa tuo teoria ei toimi viitekehyksenä, mutta olen lainannut siitä ajatuksen prosessin tutkimisesta. Archerin morfogeneettinen jakso kuvaa erään prosessin osaa, joka johtaa seuraavaan prosessin osaan. Tässä tutkielmassa olen avannut huostaanottoa äidin kuvaamien tärkeiden vaiheiden kautta. Olen ikään kuin läpileikannut prosessin muuttamista ei-perättäisistä vaiheista. Tällöin näillä vaiheilla ei voi olla kausaalisia vaikutuksia toisiinsa nähden.

Kuvaan näissä läpileikkauskohdissa erilaisia sisältöjä liittyen äidin omaan toimijuuteen, toimijuuden reunaehtoihin sekä viranomaistoimintaan liittyen.

Anneli Pohjola (1991) on kuvannut ajan huomioimista yhteiskuntatieteissä artikkelissaan Ajattomuudesta aikaan ”Sosiologia” -lehdessä. Hän puhuu lineaarisen ajan suhteesta sykliseen aikaan ja niiden suhteesta mikro- ja makrotason muutoksiin. Hänen mukaansa kertomuksen tasot eivät kuvaa lineaarisesti todellisuutta vaan todellisuudet limittyvät muihin todellisuuksiin ja aikoihin. Kertomukset todellisuudesta sisältävät katkelmia historiasta, nykyhetkestä ja tulevaisuudesta. Samalla henkilökohtaiset muutokset tapahtuvat nopeasti, mutta makrotason muutokset usein hitaasti (Pohjola 1991.) Mäntysaari ja Pösö (2013, 22) ovat luoneet Pohjolan artikkelin pohjalta nelikentän, joka on välineeni jokaisen huostaanottoprosessin leikkauskohdan analyysissä.

KUVIO 3. Ajallisuuden nelikenttä

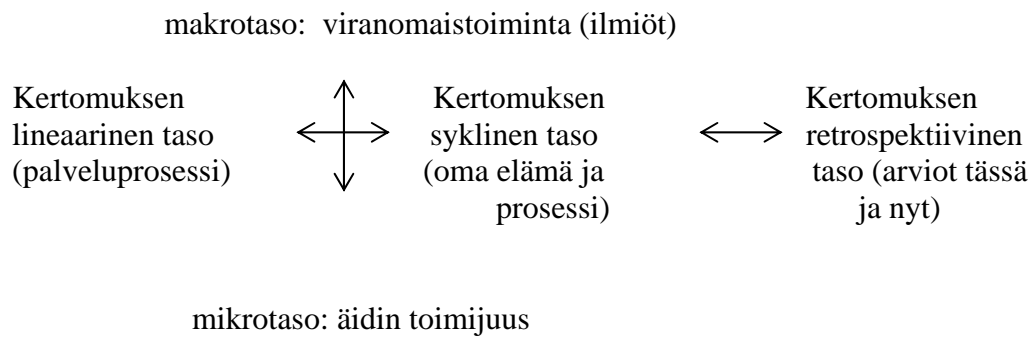

Lineaarisella tasolla on äidin kertomus siitä, mikä oli huostaanoton prosessi erilaisten palveluiden ja toimenpiteiden tasolla. Syklisellä tasolla on äidin limittäinen kertomus omaan elämään ja viranomaistoimintaan liittyen. Analysoin äidin kertomusta erilaiset ajalliset tasot huomioiden. Lisään teoriakehykseen vielä yhden ajallisuuden tason, retrospektiivisen tason, joka kuvaa tästä hetkestä käsin arvioivaa kertomusta. Retrospektiivisen tason tausta-ajatuksena on aikaisemmin kuvaamani Harrén ja Secordin (1972, 91) käsitys toimijan asettumisesta aktorin roolista myös ”katselijan, kommentaattorin ja kriitikon rooliin”.

Näiden erilaisten ajallisuuden tasojen sisältöjen myötä analysoin makrotasolla viranomaistoimintaan liittyviä ilmiöitä ja niiden vaikutuksia äidin toimijuuteen. Mikrotasolla analysoin äidin omaan toimijuuteen liittyviä piirteitä ja niiden mahdollisia vaikutuksia kulloiseenkin tilanteeseen. Toimijuuden analyysissä käytän Banduran (2001 6-11) tavoitteellisuuden, ennakoitavuuden, itseohjautuvuuden ja reflektoiavuuden havainnointia. Näiden välineiden avulla havainnoin toimijuuden eri muotoja. Otan toimijuuden analyysissä huomioon

mahdollisesti ilmenevän surun ja kriisin, jotka ovat tulleet aikaisemmassa tutkimuksessa koskien vanhemman kokemusta huostaanottoilanteesta (vrt. Laakso & Saikku 1998; Pitkänen 2011).

KUVIO 4. TUTKIELMAN TEOREETTINEN RAKENNE

7 Huostaanotto prosessi ja äidin toimijuuden muutokset

Tässä kappaleessa analysoin haastatteluaineiston. Tavoitteenani on analysoida, millainen huostaanotto prosessi oli äidin näkökulmasta. Samalla analysoin äidin toimijuutta ja toimijuuden muutoksia suhteessa palveluprosessiin. Aineistonäytteistä, joissa on vain äidin puhetta, olen poistanut omat ”joo” ja ”mm” –puheenvuorot. Litterointimerkeistä olen käyttänyt vain samanaikaiseen puheeseen liittyvää merkintää [. Aineistonäytteissä: Ä tarkoittaa äitiä ja M tarkoittaa minua.

7.1 Lastenpsykiatrian asiakkuus: ”Lapsen asiat mua huolestutti”

Prosessi. Huostaanotto prosessin runko muodostui ensimmäisen haastattelun aikana äidin kertomuksen myötä. Prosessin kaksi ensimmäistä vaihetta muodostuivat kuitenkin analyysin tuloksena. Äiti oli ottanut esille ensimmäisessä haastattelussa avun hakemisen lapselle jo vuosia sitten. Ennen toista haastattelua katselin ensimmäisen haastattelun videolta ja päätin tämän seikan olevan olennainen prosessissa äidille. Äiti näytti päättäväiseltä ja painotti sanoissaan itse hakeneensa apua. Toisen haastattelun alussa pohdimme äidin kanssa, mistä prosessi oikein alkoi ja mikä voisi olla prosessin ensimmäinen vaihe. Keskustelimme siitä, että äiti oli kertonut ensimmäisessä haastattelussa hakeneensa itse apua vuosia sitten. Kysyin äidiltä onko tämä ensimmäinen avun hakeminen tärkeä myös huostaanotto prosessin kannalta. Äiti vastasi tähän: *Kyllä. Oikeesti. Mä oon yrittänyt kaksi kertaa hakea apua A:n ja B:n (sanoo kuntien nimet) kunnassa.* Edellä kuvatun keskustelun perusteella päädyimme siihen, että kuvaus huostaanotto prosessista alkaa siitä, kun äiti on itse hakenut apua yhdelle lapsista A:n kunnassa vuosia sitten.

Äiti tarkensi millaisia seikkoja avun hakemiseen oli liittynyt. Äiti kertoi kuinka lapsi varasteli, valehteli ja satutti muita lapsia ja nauroi vain. Äiti kertoi, että hänestä *tuntui, että lapsi (sanoo nimen) nautti kun toiseen sattuu.* Äiti kertoi, että hän otti yhteyttä lastenpsykiatrialle, jonne lapselle tuli omat käyntinsä ja hänelle omansa. Lisäksi äiti kertoi, että *meitä vilmattiin yhdessä.* Äiti kertoi: *mä tiesin heti, ettei siitä ole mitään hyötyä.* Tämä johtui äidin mukaan siitä, että lapsi käyttäytyi hyvin aikuisten kanssa kahden kesken, mutta ongelmat tulivat esille lapsiryhmässä.

Äiti muisteli myös viranomaisiin liittyviä seikkoja. Hän muisteli, että eräs lapsista oli kertonut isän käytöksestä päivähoitossa, jolloin päivähoito oli tehnyt lastensuojeluilmoituksen ja asiaa käsiteltiin myös lastensuojelun toimesta. Äiti kertoi, että lapsille syntyi lisää pelkoa erityisesti siksi, ettei isä hyväksynyt esitettyjä huolia ja isä purki kiukkuaan lapsiin.

Tämä avun hakeminen oli tapahtunut kauan ennen itse huostaanotto-prosessin alkua. Lisäksi palveluprosessiin liittyi päivähoiton lastensuojeluilmoitus ja lastensuojelutyö sekä huoltoriidan ratkaisua varten tarjottu apu tulkintani mukaan lapsioikeudellisten palveluiden kautta. Lastenpsykiatria oli kuvannut äidin ja lapsen välistä vuorovaikutusta, mutta siitä ei äidin näkemyksen mukaan ole ollut apua, koska lapsi käyttäytyi hyvin aikuisten kanssa. Lastensuojelutyöstä äiti ei kuvannut mitään, vaan keskittyi tässä vaiheessa lastenpsykiatrian osuuteen ja jonkin verran huoltoriidan käsittelyyn, joka ratkaistiin äidin hyväksi.

Ensimmäisessä haastattelussa äiti toteaa lisäksi omasta tilanteestaan tässä vaiheessa: *mullahan on todettu traumatisoituminen ja masennus lapsuudesta ja ex-miehen aikaisesta perhe-elämästä.* Lisäksi äiti tarkentaa haastatteluiden aikana millaisia tilanteita ex-mies oli aiheuttanut sekä hänelle että lapsille ja erilaista lasten oireilua. Äiti myös kuvasi useita vuosia jatkunutta huoltoriitaa vanhempien välillä. Hän sanoi myös: *epäilen, että ex-miehellä on narsismi.* Tässä aineistossa äiti kertoi mainintana omasta traumaattisesta lapsuudestaan, mutta sitä ei käsitelty haastatteluiden aikana. Äiti kuitenkin mainitsi oman traumataustansa kuvatessaan avioliiton aikaa. Tulkitsemme, että äiti mielsi myös oman lapsuuden vaikuttaneen siten huostaanotto-prosessiin.

Äiti kertoi siis, että ensimmäiseen avun hakemisen vaiheeseen liittyy ex-miehen käytös ja sen vaikutukset perheeseen, narsismiepäily, lasten oireilu sekä yhden lapsen erityisen vaikea käytös sekä sen vaikutukset muihin sisaruksiin. Lisäksi äidin kuvauksen mukaan miehen käytöksen myötä vanhempien välille muodostui huoltoriita. Omasta itsestään äiti kertoi, että hänellä on traumatausta lapsuudesta. Ajallisella ulottuvuudella äidin kertomus limittyi syklisesti menneisyyteen ja silloiseen nykyhetkeen palveluprosessin kuvauksen rinnalla. Ensimmäisen vaihe äidin hahmottamassa huostaanotto-prosessissa on 1. avun hakeminen lastenpsykiatrialta.

Toimijuus. Ensimmäisen haastattelun alku oli toimijuuden näkökulmasta tärkeä. Muistelimme haastattelun alussa ensimmäistä tapaamistamme siirtoneuvottelussa. Äiti oli muuttanut A:n kunnasta B:n kunnan kautta C:n kuntaan. Siirtoneuvottelussa B:n kunta siirsi tietoja C:lle. Äiti ja lapset olivat mukana neuvottelussa. Äiti muisteli tilannetta:

- (1) Ä: *itehän mä aloin jo aiemmin sitä apua hakemaan, tiesin että sitä tarvitaan*
M: *aivan, sulla oli jo sieltä A:n kunnasta se kokemus et voi saada apua ja sitten siellä edellisessä kunnassa ja*
Ä: *joo ja sieltä niinku varsinkin lapsen (sanoo nimen) asiat mua huolestutti mähän itte silloin hain sieltä sitte*
M: *kyllä, [joo*
Ä: *[apua*

Äiti kuvaa ensimmäisellä rivillä, että hän itse haki apua jo aikaisemmin. Äiti korostaa omaa toimijuuttaan. Hän ei ole ollut neuvottelussa osallistujana, jonka tietoja vain siirretään. Hän on itse aktiivisesti ajanut oman lapsen asiaa jo aikaisemmin ja sen seurauksena istumme neuvottelussa, jossa tietoja kerrotaan. Äiti korostaa vielä omaa asiantuntijuuttaan lapsen asioissa sanomalla *tiesin, että sitä tarvitaan*. Tunnistan tämän avun hakemisen asiakkuuden perusteella ja kommentoin, että äidillä on kokemus avun saamisesta A:n ja B:n kunnassa. Tässä kohdassa oletan, että äidillä on kokemus avun saamisesta. Oletan asian aikaisemman asiakkuuden ja asiakirjojen perusteella. Oletukseni perustuu mahdollisesti siihen, että asiakkuudesta on paljon merkintöjä, joten avun saamisen kokemuksen on täytynyt syntyä. Ilmaisuu myös rakentaa äidille passiivista toimijuutta avun saajana. Äiti korjaa asian heti seuraavassa lauseessaan. Hän ei hyväksy passiivista toimijuutta vaan kiinnittyy edelleen omaan asiantuntijuuteensa ja aktiiviseen toimijuuteen. Oma asiantuntijuus tulee esille ilmauksessa, *lapsen asiat mua huolestutti*. Nimenomaan äiti on huolestunut lapsen asioista ja hän tietää, että lapsen asioihin tarvitaan apua (ensimmäinen rivi). Äiti toistaa uudelleen: *Mähän itte silloin hain sieltä sitte*. Äiti kiinnittyy aktiiviseen toimijuuteen sekä lapsen asioissa omaan asiantuntijuuteen.

Tälle keskustelulle on taustansa. Kun soitin äidille ensimmäisen kerran ja kerroin tutkielmasta ja kysyin hänen halukkuuttaan osallistua, keskustelimme myös hiukan perheen asiakkuudesta. Kirjasin puhelusta ylös mm. seuraavat lauseet. Äiti sanoi: *kun ei tiennyt mikä olisi oikein, johon minä totesin: mäkin mietin koko ajan mitä pitäisi tehdä enkä tiennyt ovatko ne oikeita ratkaisuja*. Olimme luoneet ensimmäisessä puhelinkeskustelussa dialogisen keskustelun tilan. (vrt. Mönkkönen 2002). Tämä tarkoittaa sitä, että kummallakin on lupa kyseenalaistaa ja olla epävarma tehdyistä ratkaisuista. Loimme tilan, jossa myös äidillä on mahdollisuus suhtautua kriittisesti, koska minä en sosiaalityöntekijänä asetu yläpuolelle asiantuntijaksi asiantuntijakeskeiseen työtapaan, jossa ratkaisut ovat ehdottomasti oikeita. Ensimmäisen haastattelun alussa minä tarjoan äidille passiivista toimijuutta, jolloin keskustelun tila olisi muuttunut passiiviseksi asiakkaan avun saamisen tarkasteluksi. Kuvatussa keskustelussa äiti palautti tuon dialogisen vuorovaikutuksen tilan kiinnittymällä aktiiviseen toimijuuteen.

Asiakkaan passiivinen toimijuus voi luoda ammattilaisen ja asiakkaan keskusteluihin vaikenemista. Asiakkaan tila muodostuu kapeaksi, jolloin myös keskustelun tila kapenee. Mikäli asiakas haluaa päästä tilasta pois, hänen vaihtoehdonsa on puhua vastaan. Vastaanpuhumisesta työntekijä voi tehdä tulkin, ettei asiakas ole kiinnostunut omasta asiastaan. Vastaanpuhumisessa saattaa olla kyse siitä, että asiakas raivaa tilaa omalle puheenvuorolleen. (Juhila 2004.) Tässä aineistossa äidin tilanraivaamisen ansiosta hänellä oli mahdollisuus kertoa oma tarinansa ja minulla kuulla se.

Äidin toimijuus kuvautui aktiivisena, kodista ulospäin viranomaisverkostoon suuntautuvana. Äiti kertoikin, ettei hänellä ole koskaan ollut vaikea ottaa apua vastaan ja hakea sitä. Tässä prosessin ensimmäisestä vaiheesta kertoessaan äiti ei kuvannut itseensä liittyviä seikkoja. Hän kertoi miehestään, lapsistaan ja viranomaisista. Tulkitsen tämän oman itsen kuvauksen puuttumisen siten, että äidin toimijuus näyttäytyy passiiviselta suhteessa itsestä kertomiseen. Äidin kuvaus omasta elämästä oli suurien vaikeuksien sävyttämää. Äiti oli nähnyt välttämättömäksi aktiivisen toimijuuden suuntaamisen ulospäin viranomaisverkostoon ja avun hakemisen.

7.2 Perheneuvolan asiakkuus: ”Me muutettiin että me saahaan apua”

Prosessi. Äiti kertoi ensimmäisessä haastattelussa perheen muuttamisesta uuteen kuntaan. Muutto oli äidin mukaan siksi tarpeellinen, että perheen piti päästä *kauemmas ex-miehestä*. Yhden *lapsen ongelmat jatkuivat* ja äiti haki jälleen apua tälle lapselle uudessa kunnassa. Tälle vaiheelle annan nimen 2. avun hakeminen B:n kunnassa. Palveluprosessin eteneminen jatkui äidin kuvauksen mukaan siten, että *tutkimukset alkoivat perheneuvolassa* ja perhe sai myös tukea lastensuojelusta *perhetyöntekijän toimesta kaksi kertaa viikossa*. Osa lapsista oli *päivähoidossa*. Äiti kertoi, että lapsella oli *raivokohtauksia päivähoidossa* ja kotona lapsi *rikkoi tavaroita, kiusasi ja satutti*. Äiti pohti tämän vaiheen käsittelyn päätteeksi, että perhetyön tavoitteena oli saada tukea siihen, *miten toimia lapsen kanssa*.

Uudessa kunnassa aloitettiin perheneuvolan uudet tutkimukset. Äiti kertoi, että uusien tutkimusten perusteella B:n kunnan perheneuvola totesi lapsen tarvitsevan lastenpsykiatrian tutkimuksia ja hoitoa seuraavaksi. Tulkitsen, ettei siellä ollut käytössä edellisen kunnan tietoja aikaisemmista tutkimuksista. Kunta, jossa perhe tuolloin asui, sijaitsi kaukana lastenpsykiatrian avusta. Äiti kertoi, että hän pohti B:n kunnan sosiaalityöntekijän kanssa sitä, mihin muuttaisi, jotta lapsi saisi parhaiten avun eivätkä jonot lastenpsykiatrialle olisi kovin pitkät. Koska tutkimukset eivät olleet käynnistyneet lastenpsykiatrialla, ei tiedetty *mikä lapsella on ja miten toimia*. Tulkitsen, että

makrotason ilmiöinä näkyvissä olivat: lastenpsykiatrisen avun saatavuuspulmat B:n kunnassa, lastensuojelutyön kohdentamisen pulmat lastenpsykiatrisen tiedon puuttuessa sekä viranomaistiedon mahdollinen katoaminen tai viivästyminen muuton myötä. Toinen vaihe huostaanotto prosessissa on: 2. Avun hakeminen B:n kunnassa.

Toimijuus. Lastenpsykiatrisen avun saatavuuspulman vuoksi äiti joutui tilanteeseen, jossa hän alkoi pohtia uutta muuttoa.

- (2) *Ä: mut sit mä sain sieltä B:n kunnasta, mul oli ne sosiaalityöntekijät, niin ne sano sitten siihen että Mun kohalla paras ratkasu oli lähteä C:n kuntaan sen takia että X:n kunta olis ollu, mehän oltais*
[jouduttu sinne
M: [mmm
Ä: niinku lasten asioita, lastenpsykiatrin asioita
M: joo
Ä: se oli niin paljon monimutkasempaa ja pitempi prosessi, oottaminen oli pitempi
M: pitemmmät jonotusajat ehkä
Ä: se oli sitten kumminkin sitten se mihin mä päädyin helpottuneena että mä me muutettiin
se oli se niinku tavallaan se kortti
M: apua löytyy tavallaan riittävästi sitte
Ä: niin ja äkkempää
M: joo
Ä: mikä oli mun kohalla hirveen tärkeä.
M: aivan
Ä: että se oli niinku se minkä se sitten ratkasi siinä sitten oikeestaan et niinku mun ratkasu tuli se
M: joo
Ä: että joo kyllä me tää tehään että me saahaan apua

Aineistonäytteessä 2 äiti kiinnittyy edelleen aktiiviseen toimijuuteen suhteessa avun hakemiseen lapselle vahvistamalla useaan otteeseen päätyneensä itse siihen ratkaisuun, että muuttaa. Äiti kertoo keskustelleensa sosiaalityöntekijän kanssa siitä, mistä avun voisi saada parhaiten, mutta kertoo itse päätyneensä uudelleen muuttoratkaisuun. Minä tuon esille riittävän avun saamisen mahdollisuuden, jonka äiti vielä viimeisessä kommentissaan vahvistaa, että kyse oli nimenomaan avun saamisesta ja siitä, että hän teki ratkaisun muuttamisesta. Tulkitsen, että tässä näytteessä on mukana myös Banduran toimijuuskäsityksen mukaista itseohjautuvuutta, jonka avulla äiti pohtii eri vaihtoehtojen soveltuvuutta. Äiti mainitsee myöhemmin siitä, että hänen lapsensa eivät kestä muutoksia. Äiti on joutunut pohtimaan tarkoin, muuttaako ja altistaa lapsensa muutokselle. Äiti on siis arvioinut muuton oikeellisuutta suhteessa siihen, että saisi seuraavassa kunnassa nopeammin apua lapselleen. Äidillä on henkilökohtaisena moraalisen arvona toimia lapsen parasta etsien ja tässä tilanteessa

vastakkain asettuvat avun saaminen ja muutoksen aiheuttaminen lapselle. Tämä vastakkaisten asioiden järkeilyä aiheuttava tilanne johtaa myös Banduran kuvaamaan refleктоivaan toimijuuteen. Äiti punnitsee parhaita ja omiin sekä lapsen voimavaroihin nähden taloudellisinta etenemissuuntaa ja päätyy valitsemaan muuttamisen

7.3 Perhekuntoutus: ”Ku sitä on yksin niin sitä on niin vaikea pyörittää”

7.3.1 Päivähoidossa tuli kaaos

Prosessi. Muistelimme äidin kanssa ensimmäisen haastattelun aikana sitä kuinka tapasimme ensimmäisen kerran siirtoneuvottelussa, jossa olivat mukana B:n ja C:n kunnan sosiaalityöntekijät. Muistelimme sitä, että lapsille järjestyi tukimuodoksi alkuun puolipäivähoitoa ja olimme sopineet perhetyön jatkamisesta. Kysyin äidiltä, mitä sitten tapahtui, kun perhe muutti. Äiti kertoi, että ongelmat jatkuivat, mutta toisaalta meni myös hyvin. Äiti totesi, ettei hän kadu muuttoa, vaikka hänen toivomansa lastenpsykiatrinen *avun saanti pitkästyikin*. Äiti kuvaili lasten päivähoitoa, joka perheessä oli avohuollon tukitoimin ja perhekuntoutukseen lähtemistä, joka tapahtui kiireellisesti. Seuraava vaihe huostaanotto-prosessissa oli: 3. Kiireellisesti perhekuntoutukseen.

Toimijuus. Kysyin äidiltä C:n kuntaan muuton jälkeen lasten päivähoitossa aloittamisesta. Äiti kertoi seuraavaa:

- (3) *et siinä mä oon niin tunsin paljon sitä turhuutta
niinku ei mua kuunneltu eikä mua ymmärretty ja
siinä meni niinku sitte vähän silleen että lapsen (sanoo nimen) kohalla meni
ku lapset siirrettiin lopulta samaan (ryhmään) niin siitä
oikeesti tuntu että mitä mä niinku sanon mitään ja
sit kohtahan niillä meni niinkun sieläpuolella että meni
tuli kauhea kaaos
ja syytettiin mua ja lapsia
joo emmä sitä sano mä tiesin ton lopputuloksen niinku ni
että ennemmin ois vaikka siirtäny vaikka päiväkotia
jos ei ois löytyny muuta vaihtoehtoa jommallekummalle
että mun mielestä*

Äiti kertoo aineistonäytteessä turhautumisestaan siihen, ettei häntä kuunneltu päivähoitossa. Tämä liittyi siihen, etteivät jotkut lapsista voineet olla samassa ryhmässä. Äiti kertoo tienneensä kuinka käy, kun nämä lapset laitetaan samaan ryhmään ja äiti kertoi toivoneensa jopa päiväkodin

vaihtamista. Tulkitsen, että äiti kertoo, ettei hänen asiantuntemustaan suhteessa lapseen kuunneltu vaan korostui päivähoidon näkökulma. Myöhemmässä vaiheessa äiti kuvaa vielä tarkemmin tuntemustaan suhteessa päivähoitoon.

- (4) *mä olin jossain
mua ei näkynyt ei kuulunu
siis päivähoidon puolesta
oikeesti tuntu että mitä mä niinku sanon mitään*

Tulkitsen, että päivähoito on mahdollisesti toteuttanut asiantuntijakeskeistä vuorovaikutusta suhteessa äitiin. Tulkintani mukaan äidille toimijuudelle ei ole näin ollen jäänyt tilaa suhteessa päivähoitoon, vaan hän on kokenut tullessa ohitetuksi. Tällöin äidille on syntynyt passiivinen toimijuuden tila. Toisaalta äiti kertoo nyt tienneensä miten käy, kun lapset laitetaan samaan ryhmään. Hän kertoi tienneensä, ettei se onnistuisi.

7.3.2 Kiireellä perhekuntoutukseen

Prosessi. Muistelemme ensimmäisessä haastattelussa, että tapasimme äidin kanssa ensimmäisen siirtoneuvottelun jälkeen päivähoidossa kriisineuvottelussa. Äiti käsitteli ensimmäisessä haastattelussa pitkään päätöstä siitä, että perhe lähti kiireellä perhekuntoutukseen. Tämä kuvaus tuli haastatteluprosessin alkuun ja siitä muodostui heti prosessin tärkeä vaihe. Srukturoidussa haastattelussa äiti kertoi syiksi kiireellä lähtemiseen seuraavat seikat: lasten käyttäytymisen pulmat päivähoidossa, yhden lapsen väkivaltaisuus sisarustaan kohtaan ja joidenkin lasten karkaaminen. Lisäksi minä mainitsin lastensuojeluilmoituksesta, jossa yksi lapsista oli kertonut fyysisistä rangaistuskeinoista kotona. Äiti muisteli syitä kiireellä perhekuntoutukseen lähtemiseen pitkään, erityisen vaikeana hän oli kokenut kuristamistilanteen, josta äiti kertoo: *mulla alko pyöriä heti ajatukset et mitä siinä olis voinu.*

Ensimmäisessä haastattelussa äiti kuvaa kiireellisesti perhekuntoutukseen lähtemistä seuraavasti:

- (5) *no, emmä oikeesti tai enste yleensäkkä tajunnu siinä silleen mitään,
enkä mä tajunnu minne mä meen kun eihän mulle se paikka sanonu yhtään mitään
enkä mä siinä vaiheessa tiijä et sanottiinko
kyllähän se varmaan sanottiin, varmaan selitetii
mut mulla ei oo niinku mitään
että sen mä muistan että sitten mä menin
ku me oltiin suunniteltu justiin miesystävän kans oltiin päätetty et
me ollaan siellä se pyhäaika ku oli ollu niin rankkaa meillä*

*että mä olin jo vieny unilelut miesystävän luo
et ku meit on sitte monta aikuista siinä niinku voi aina olla
ku lapsia sitte eri suuntiin laittaa
ku siel on sitte, niil on se piha ja siellähän ne ny-
munha lapset muutenkin tykkää olla ulkona kaikki
oli silleen helpompaa pysty vaan mennä pihalle ja pysty olla mukana ja
se oli niin erilaista ja sitte kumminkin joku laitto ruokaa, ettei mun tarvinnu
tai niinku aina joku oli ja et
ku sitä on yksin, niin sitä on niin vaikee pyörittää*

Äiti kertoo aineistonäytteessä 5 siitä, että hänellä ja miesystävällä oli jo suunnitelma, miten viikonloppu tulisi sujumaan. Suunnitelmana oli se, että he viettävät sen miesystävän luona, jossa lapset olivat äidin mukaan helpompi hoitaa, kun oli muitakin aikuisia paikalla, kun yksin se oli vaikeaa. Äiti kertoo kuinka vaikeaa oli yksin usean lapsen kanssa ja hänellä itsellään oli jo suunnitelma kuinka ratkaisee tilanteen viikonloppuna.

Toimijuus. Äiti jatkaa vielä kuvaustaan siitä, miten hän reagoi, kun tämä suunnitelma ei toteutunutkaan vaan tuli kiireosuunnitelma perhekuntoutukseen.

- (6) *semmonen muistikuva ja mä itkin ja pakkasin
lapset kysy et mikä on et mikä, mihin me mennään ja
mä sanoin vaan et emmä tiijä, emmä tiijä ja emmä osannu niillekään sanoo mitään
sanoa
emmä tiijä mihin me mennään
enkä mä tiijä miksi ja en- emmä niinku osannu mitään sanoa
että pakkasin vaan ja sit me käytiin hakeen miesystävältä unilelut ja
emmää oo sillekään ku mä en sillekään ollu selvittäny et me jouvutaan sinne
ja mä sanoin sit siihen et emmä tiijä mut jouvutaan jonnekin lähtee eikä olla täällä
ja mä itkin koko aika
emmä niinku, mä olin niin et emmä ymmärtäny*

Tulkitsen, että äiti kuvaa aineistonäytteessä 6 shokkitilaa, kun perhe joutui lähtemään kiireellä perhekuntoutukseen. Teen tulkinnan shokkitilasta äidin useissa kohdissa *emmä tiijä* -lauseesta. Lause toistuu siinä, että äiti kuvaa, ettei osannut lapsille ja miesystävälle selittää mihin oli menossa ja miksi. Shokkitilaan voi liittyä mm. kyvyttömyys loogiseen ajatteluun ja sekavuus (Shives 2012, 160). Äiti kuvaa, että neuvottelussa varmaankin kerrottiin miksi perhekuntoutus olisi hyvä ratkaisu, mutta äiti ei sitä pystynyt kuulemaan. Yksityiskohta, joka jäi hänelle mieleen, oli mm. unilelut jotka hän haki miesystävän luota. Samalla äiti kertoo siitä, mikä olisi ollut suunnitelma tuolle viikonlopulle, miten asiat piti viikonlopun aikana mennä. Jotakin odottamatonta tapahtui ja suunnitelma muuttui: äiti ja lapset olisivat olleet miesystävän luona, jossa olisi ollut enemmän

aikuisia ja lapset olisivat voineet viettää aikaa ulkona. Äiti jatkoi kuvaustaan siitä, miten tämä nopea lähtö vaikutti perhekuntoutuksessa olemiseen:

- (7) *Ensimmäiset kolme viikkoa mä muistan perhekuntoutuksessa
en millään meinannu saaha ittestäni kiinni ja ymmärtää missä ollaan ja miksi
ne ensimmäiset palaveritki ne on ihan puutaheinää mulle
en muista muuta kun et meillä oli ne
se alku oli tosi vaikee ja lapsetkin kyseli*

Kriisitilanteessa ihminen kokea olevansa vieras itselleen, jolloin tavanomainen toiminta ei ole mahdollista (Shives 2012, 160.) Äiti sanookin aineistonäytteessä 7, *ettei meinannu saada ittestään kiinni*. Hän kuvaa siis tullessa itselleen vieraaksi. Samoin äiti kuvaa, että hänen oli vaikea ymmärtää missä ollaan ja miksi. Kriisitilanteeseen voi liittyä ymmärtämisen vaikeudet ja todellisuuden kieltäminen (Shives 2012, 160). Äiti jatkaa:

- (8) *sitte tuli heti ihan vieraita ihmisiä mejjän kans
siinä seuraamaan koko ajan sitä mejjän elämää
kyllä se oli niin erillaista omallalaillaan
ja sitten kun lapsi sai niitä raivareita
sehän aina itki ja huusi ja hakkas lattiaa ku makas siinä ja
sitä yritti siinä sitten lohduttaa
mut nehän ei ymmärtäny sitä ollenkaan, se oli niille aivan kauhee paikka
ja ne yritti sanoo, et sun pitää tehdä niin ja näin, mut emmä
mä teen niinku mä oon aina tehny
emmä sitte tiijä oliko väärin vai ei mut emmä ny siinä voinu muullakaan lailla alkaa*

Aineistonäytteessä 8 äiti kuvaa outoa tilannetta vieraiden tultua seuraamaan heidän elämäänsä. Äiti kuvaa siis olevansa yhtä aikaa itselleen vieras ja tilanteen olevan vieras, koska ympärillä on vieraita ihmisiä seuraamassa. Samaan aikaan hänen olisi pitänyt ottaa vastaan näiltä vierailta ihmisiltä ohjeita vastaan. Kriisitilassa oleva henkilö voi toimia epäjohdonmukaisesti ja pulman kieltäminen on tavallista (Shives 2012, 160). Äiti sanoo tehneensä, kuten on aina tehnyt ja pohtii oliko se oikein vain väärin. Äiti jatkaa:

- (9) *musta tuntu ja mä muistan et mua turhautti hirveesti,
et ne (työntekijät) meni kirjan mukaan miten ois pitäny elää, ei se toiminu
ensinnäkin mä oon ollut yksin lasten (sanoo lukumäärän) kanssa
niin et sää voi yhtään mennä
ne tarvii erilailla eri asioita
niin se mua turhautti ja mä kävin sanomassa johtajalle ja taisin sullekin sanoa et
tuokaa joku jolla on lapsi
tai joku joka vaan ymmärtää
mutta kyllä se siinä meni kumminkin*

Äiti kertoo aineistonäytteessä 9 kaivanneensa ymmärtämistä ja tulkintani mukaan käytännön tietoa perhetilanteessa toimimiseen. Hän oli yksin usean lapsen kanssa ja arjesta pitää selviytyä. Äiti kuvaakin, että koki tarvitsevansa jonkun, joka ymmärtää. Hammarlundin (2010, 62) mukaan kriisiin joutuneen auttamisessa on tärkeää riittävän ajan tarjoaminen keskustelulle, huolenpidon tarjoaminen ja rauhoittelu. Äiti kertoo turhautumisestaan, mikä saattaa liittyä siihen, ettei hän kokenut kriisiin joutuessaan tullessa kohdatuksi nimenomaan kriisissä olevana henkilönä. Laitoksessa eläminen on lisäksi aivan omanlainen maailmansa. Tässä aineistossa äiti kuvaa laitoksessa elämistä ilmaisulla ”kirjan mukaan”. Perhekuntoutuksen opit vaikuttavat kirjaviisailta ja käytännön elämä on jossakin muualla. Oma itse halutaan erottaa laitoksen ”kirjan” mukaan elämisestä ja liittää omaan oikeaan käytännön elämään. Laitoksessa itsenäisen vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella eläminen voi saada aikaan itsen irrottamisen laitoksen standardeista, jotta syntyisi jonkinlaista hallinnan tunnetta (vrt. Goffman 1969.)

Äidin toimijuuden kannalta tilanne on pulmallinen. Äiti kuvaa olevansa itselleen vieras ja shokkitilassa. Äiti on kuvannut aikaisemmissa vaiheissa aktiivisen apua perheelleen hakevan vanhemman sekä lasten suhteen omaan asiantuntijuuteensa luottavan vanhemman toimijuutta. Nyt hän on joutunut täysin vieraaseen ympäristöön tulkintani mukaan shokissa ja kaivaten ymmärrystä. Tulkitsen, että tämä kaikki johti äidin toimijuuden hämmennystilaan:

(10) *jonkun viikon päästä ja varmaan siinä viikkojen keskelläkin ymmärsin
vaikka mä olin sekaisin
oikeesti sen varmaan ymmärsi
mut siltikkin et miten se prosessi lähti, se mua jäi hirveen paljon vaivaamaan
mä monesti ajattelin et se oli niin tyhmä veto et mun kohalle kun se meni niin,
ku mä menin niin sekasin
se ei ollu hyväks kellekään oikeestaan ei lapsille eikä mulle
kyllä mä ymmärrän kaikki puolet teijän puolelta ymmärsin jo heti
ku teijän puolella laki sanoo paljon et on pakko toimia*

Aineistonäytteessä 10 äiti kertoo, että hänen oli vaikea alussa asettua perhekuntoutukseen siksi, että lähtö sinne jäi häntä kovasti vaivaamaan. Samalla äiti kertoo, ettei se ollut kenellekään hyväksi. Äiti kuvaa sitä, että hänen sekava olonsa vaikutti lapsiinkin. Äiti ottaa kriittisen ilmaisun liittyen perhekuntoutukseen lähtemiseen kiireellä: *Se oli tyhmä veto*. Toisaalta äiti näkee, että lastensuojelun on toimittava lakiin pohjautuen. Äidin kuvauksen mukaan lastensuojelun nopea päätös (makrotaso) vaikutti siihen, että hän oli shokissa eikä voinut sopeutua perhekuntoutukseen ja auttaa lapsiaan sopeutumaan (mikrotaso). Äiti kertoo myös, että hän ymmärsi toisaalta jo heti miksi perhekuntoutusta tarvittiin, mutta samalla oma sekava olotila esti ymmärtämästä.

Alla oleva aineistonäyte tuo vielä lisävalaisua äidin toimijuuteen:

- (11) *M: ku sä olit vähä semmonen poissaolevan oloinen niin sit mä mietin sitä et mistähän se johtuu ja pohdin sitä et mitenkähän mä saisin niinkun yhteyden suhun takaisin tai et miten me päästäis niinku yhdessä taas juttelemaan muistan sen neuvottelun kauheen hyvin olisko ollu puolessa välissä sitä perhekuntoutusta missä mietittiin sitä että onko se tilanne jo niin vakava lasten oireilun suhteen että pitäis sittenpitääkö perhekuntoutus keskeyttää*
Ä: joo, muistan mä sen ja siinä tuli sitte taas semmonen kauhea hätä että mitä ne oikeen tarkoittaa mihin mennään ja mitä [tapahtuu, mullaki rupes niinku [pyörimään silleen et
M:[joo *M:[joo*
M: joo
Ä: ja muistan et hätä mulle tuli taas et mä en oikeen tienny et miten pitäis ja miten ei
M: ku mä olin tehny sellasen tulkinnan että ootko sä ku sä vaikutit tosi väsyneeltä sillon ihan hirvittävän väsyneeltä
Ä: mm
M: nii sit mä olin pohtinu sitä että jos on näin väsynyt ja lapset oireilee näin valtavan paljon ja sitte sun väsymys on yhtä suuri niin kuinka sä pystyt jokaisen lapsen kohdalla sitte?
Ä: seki on semmonen asia mitä mä en niinkun ite en varmaan pystynytkään niin ainakaan ennen kuin viimeiset lapset (sanoo nimet) hävis ko[toa
M:[joo
Ä: nii vasta sen jälkeen mä vasta huamasin kuinka väsyny mä olin itte
M: joo, jus[tii
Ä:[et sitä mä en siinä vaihees mutta mulla oli niinku mun päivät oli sitä että kuhan lapsilla on niin hyvä kun mahdollista muusta mä en välittäny

Aineistonäytteen 11 ensimmäisessä puheenvuorossa ilmaisin tulkinneeni äidin olevan poissaoleva ja kerroin miettineeni miten saisin yhteyden äitiin. Kriisitilanteessa olevaan henkilöön voi olla vaikea saada yhteyttä hänen sekavan olotilansa vuoksi (Shives 2012, 160). Samalla kerron aineistonäytteessä, miten huolissani olin tilanteesta ja muistelin neuvottelua, jossa puhuin ensimmäisen kerran huolestani. Äiti kertoo omasta hädästään, joka aiheutui minun puheeksi otosta. Samalla muistelen, että olin tulkinnut äidin olevan kovin väsynyt ja olin pohtinut sen vaikutuksia lasten vaativien tarpeiden kohtaamiseen. Äiti kuvailee, ettei tunnistanut väsymystä kuin vasta viimeisen lapsen lähdettyä kotoa. Tulkitsen aineistonäytteen perusteella, ettei minulla ollut riittävästi kriisinäkemyksiä tilanteesta.

Yhteenvedona edellisistä toimijuuteen liittyvistä tekstinäytteistä tulkitsen, että äiti kuvasi perhekuntoutukseen nopeaa menoa shokkina, joka esti häntä sopeutumasta. Samalla äiti kuvasi kaipaavansa henkilöä, joka ymmärtää. Tämä seikka on ymmärrettävä juuri shokkireaktion kautta,

jolloin henkilö kaipaa eniten ymmärrystä, ei ohjeita. Henkilöt, jotka kokevat shokin, eivät ole normaalitilassa. He saattavat olla kiihtyneitä tai toisaalta lamaantuneita ja tunteettomia (Shives 2012, 160). Oma tulkintani oli äidin väsymys, mutta paljon selkeämmän vastauksen kokemukseeni yhteyden puutteesta on äidin shokki. Ei ole aivan merkityksetöntä olla shokissa vieraassa paikassa, jonka kulttuurista ei tunne. Kotona voisi turvautua tavanomaisiin rutiineihin. Äiti kuvasi, ettei voinut tehdä toisin kuin aikaisemmin.

Lastensuojelua on kritisoitu kriisinäkökulman huomiotta jättämisestä ja korostavan vanhemmuuden arviointia (Jokinen 2005). Edellä kuvatuissa aineistonäytteissä tulee tulkintani mukaan esille kriisinäkökulman unohtuminen. Minä sosiaalityöntekijänä tulkitseen väsymykseksi (joka voi olla taustalla) tilaa, jossa äiti on kriisissä. Samoin perhekuntoutuksessa on mahdollisesti korostettu arviointia kriisin hoidon kustannuksella.

7.3.3 Uusia oivalluksia perhekuntoutuksesta

Ensimmäisessä haastattelussa keskustelimme siitä, että perhekuntoutuksen puolessavälissä otin puheeksi lasten sijoituksen mahdollisuuden. Kerroin pohtineeni, uskallanko ottaa puheeksi lasten vakavan tilanteen.

- (12) *mä tykkäsin aina et oli hyvä et joka palaverissahan sä sanoit asiat niinku ne oli mun mielestä on aina helpompaa tai niinku et uskaltaakohan vai eikö uskalla ku sitte se jää kumminki kyllä ittekki niinku mieltii mä mietin ehkä aivan tai mä oon hirveen huono puhumaan asioita ääneen itte mieltii niin paljon niin ne oli aina ne tuli sä sanoit silleen et se oli helppoo vaikkei ny aina sitte pystyny sisäistämään itte mut se oli ittestä sitte niinku se eri prosessit oli paljon ja vaikeita ne ei oo aina niin helppoja sitte sisäistää ymmärtää sillä hetkellä*

Aineistonäytteessä 12 äiti kuvaa vielä sitä seikkaa, että on itse miettinyt aina paljon, mutta ei ole puhunut asioista ääneen. Äiti kertoo kokeneensa hyvänä sen, että otin puheeksi asiat neuvotteluissa. Äiti myös kertoo, että niitä oli vaikea sisäistää ja ymmärtää sillä hetkellä, koska prosesseja oli paljon ja ne olivat vaikeita. Tästä prosessien paljoudesta ja vaikeudesta johtuen asioita on vaikea

sisäistää juuri sillä hetkellä. Kriisinäkökulmaan liittyy prosessiajattelu. Kriisin on kuvattu etenevän shokkivaiheen, reaktiovaiheen ja käsittelyvaiheen kautta uudelleen suuntautumisen vaiheeseen. (Shives 2012, 160). Äiti kuvaa, että asioita oli vaikea sisäistää, mikä tulee ymmärrettäväksi kriisinäkökulmasta hyvin. Kriisitilaan liittyvä myllerrys estää asioiden sisäistämisen. Samoin on ylipäättään tilanteeseen liittyvien useiden muuttujien suhteen sekä taustan monimutkaisuuden suhteen.

Äiti kertoi tästä vaiheesta ensimmäisessä haastattelussa pitkään. Huomionarvoista on myös se, että äiti kertoi pitkiä puheenvuoroja ilman minun kysymyksiä tai kommentointia. Tulkitsen, että se kertoo myös siitä, että nämä vaiheet olivat jääneet käsittelemättä prosessin aikana ja äiti sai kuvailla patoutuneita tuntemuksiaan prosessissa. Käytimme myös kokonaisen kahden tunnin haastattelun tämän vaiheen käsittelyyn strukturoidun haastattelun vaiheessa. Kirjasin edelleen äidin kertoman mukaan vaiheeseen liittyviä asioita. Nämä seikat olivat samankaltaisia kuin ensimmäisessä haastattelussa. Äiti puhui toiseen kertaan läpi tuntemuksiaan liittyen perhekuntoutukseen lähtemiseen. Hän kuvaili useita tunteitaan, kuten esimerkiksi pelkoa ja epätietoisuutta sekä myös vihaa. Strukturoidussa haastattelussa äiti oli aluksi sitä mieltä, että perhekuntoutus oli turha kokonaan. Äiti oli sitä mieltä, että lapset olisi ollut parempi sijoittaa suoraan kotoa. Äiti pohti asiaa hitaaseen tahtiin. Lopuksi äiti sanoi:

- (13) *jälkikäteen ajateltuna perhekuntoutus oli turha kokonaan
oltaisiin voitu olla miesystävän (sanoo nimen) luona lasten kans ja
sieltä lapset sijoitukseen
toisaalta lapsista tuli tietoa
mä tiesin jo, mut joku muukin näkee
se on oikeastaan tosi tärkeä juttu
sitähän tulee vähän mökkihöperöksi, kun elää noissa asioissa ja
kukaan muu ei ymmärrä ja näe samoja asioita.
oikeesti sitä rupee miettimään, et onkohan tämä totta vai ei
kun ei kukaan muu ymmärrä
tossa se tuli esille ja se oli omallalaillaan helpotus
että en mä ole ihan hullu
turha lähtö, mutta ei turha reissu
perhekuntoutuksessa (sanoo nimen) oli aluksi vaikeeta,
kun oli joku koko ajan paikalla
mutta sitten sekin oli vaikeeta kun tultiin kotiin
sit olin yksin ja siihenkin piti sopeutua
aika jännä, ensin vaikee oppia se, että joku on
ja sitten vaikee ettei ole*

Videolta katsottuna äidin olemus rauhoittui ja hän näytti rentoutuvan sen jälkeen, kun oli sanonut edellä kirjoitetut asiat. Kysyin vielä äidiltä, oliko tuo hänen sanomansa seikka erityisen tärkeä. Äiti vastasi näin olevan. Kirjoitin janalle *lapsista tuli tietoa*. Äiti totesi vielä lisäksi, että se oli *iso ja hyvä asia*. Äiti ilmaisi tämän jälkeen, ettei perhekuntoutus ollutkaan turha. Kirjoitin nuo kommentitjanlle eri värillä, jotta erottuisi se, että idea syntyi tässä tilanteessa. Tulkitsen, että edellä oleva aineistonäyte on tästä hetkestä taaksepäin katsovaa kertomusta eli se on retrospektiivinen. Retrospektiivisyyttä kuvaa tulkintani mukaan myös ilmaisut *jälkikäteen ajateltuna* ja tässä yhteydessä *oikeastaan*. Äiti eli yhtä voimallisesti tunteella mukana ensimmäisessä haastattelussa ja toisen kerran strukturoidussa toisessa haastattelussa. Tulkitsen, että traumaattisen asian riittävä käsittely toi tilaa äidille asettua näkemään uusia näkökulmia tilanteeseen. Äiti totesi edelleen, että lähtö oli turha. Hän totesi myös, että oli toisaalta vaikeaa olla ilman perhekuntoutusta kotona. Uusi näkökulma, joka erosi aikaisemmasta, oli perhekuntoutuksen näkeminen tulkintani mukaan myös positiivisessa valossa. Perhekuntoutus ikään kuin yhdistyi osaksi äidin kertomusta tämän uuden näkökulman myötä.

Äiti kyseenalaisti edelleen perhekuntoutukseen lähtemisen kiireellä, mutta totesi, ettei reissu kuitenkaan ollut turha, koska lapsista tuli sellaista tietoa, jota hänellä jo oli, mutta kenelläkään toisella ei ollut samanlaisia havaintoja:

(14) *toisaalta lapsista tuli tietoa
mä tiesin jo, mut joku muukin näkee*

Tulkitsen, että äiti sai tässä tilanteessa uutta näkökulmaa ja pystyi jälleen tukeutumaan omaan asiantuntijuuteensa lasten asioissa toteamalla, että hänellä tieto jo oli, mutta nyt sen näkivät muutkin. Tämä ei välttämättä ole mitenkään äidin persoonaan liittyvä asia. Tulkitsen, että kaikilla aikuisilla on tarve olla itseohjautuvia. Äiti todella tunsii lapsensa hyvin, riittävän asian käsittelyn myötä hän saattoi nähdä, että hän oli sittenkin tilanteessa aktiivinen toimija, henkilö, jolla tieto jo oli. Asian käsittelyn myötä äiti kertoi itsensä aktiiviseksi osaksi myös tätä prosessin vaihetta. Hammarlundin (2010) mukaan traumaattisen asian käsittelyssä tärkeintä on auttaa henkilöä saavuttamaan eheyden tunne. Keskustelun empaattisuus ja kunnioittavuus ovat tärkeitä sekä se, että henkilöllä on mahdollisuus puhua riittävän ajan. Tavoitteena on sekaviksi jääneiden tunteiden, ajatusten ja kokemusten yhdistyminen. (Hammarlund 2010, 98.) Äidin aktiivisen toimijuuden palautuminen tässä hetkessä kertoo tulkintani mukaan eheytymisestä, joka tapahtui asian riittävän käsittelyn avulla.

7.4 Ensimmäisten lasten sijoitus: ”Tuleeko ne sitte ikinä kotiin”

Prosessi. Muistelimme ensimmäisessä haastattelussa sitä, että perhekuntoutuksen aikana jo pohdittiin joidenkin lasten kohdalla sitä, että heille tarjotaan avohuollon sijoitus. Äiti kertoi muistaneensa, että siitä oli puhe jo ennen varsinaista päätöstä. Tämä vaihe prosessissa oli siis suunnitelmallinen, mikä näkyi tulkintani mukaan siinä, ettei äiti käyttänyt juurikaan aikaa ensimmäisessä haastattelussa tämän vaiheen käsittelyyn. Lähinnä hän kertoi siitä, miten sijoitukseen päädyttiin. Äiti kertoi lasten väkivaltaisesta käytöksestä.

Toimijuus. Toisessa haastattelussa äiti muisteli vielä lasten lähtöä. Äiti kertoi, että perhekuntoutus siirtyi loppuvaiheessa kotiin, jolloin hänen olisi pitänyt noudattaa suunniteltua lukujärjestystä:

- (15) *ei toiminut ollenkaan
mä en tehnyt niin kuin piti
(...) yritin, mutta lapset ei kestäny muutosta*

Äiti kuvasi, ettei kotona joidenkin lasten kanssa toiminut ollenkaan. Äiti näki syynä kaksi asiaa. Sekä sen, ettei hän itse noudattanut sovittua lukujärjestystä ja sen, etteivät lapset kestäneet muutosta. Äiti näki siis oman osallisuutensa sekä lasten reagoimisen muutokseen. Äiti kuvasi neuvottelutilannetta, jossa lopullinen päätös tehtiin lasten sijoittamisesta. Äiti kertoi neuvottelutilanteessa ajatelleensa, että sijoitus *voisi olla hyväkin asia*. Äiti kertoi, että ensimmäistä kertaa vakavimmin oireileva lapsi saisi *konkreettista apua*. Toisaalta äiti kertoi epätietoisuuden ja pelon tunteestaan:

- (16) *Ä:siinä oli palaveri ku päätettiin lapset (sanoo nimet) menee laitokseen ja... no se tuntu enste aika kauheelle seki
M: joo
Ä: et niinku apua mitä tää tarkoittaa niinku sit tuli ne nii mitä nyt tarkoittaa ja mitä tapahtuu että tuleeko ne sit ikinä enää kotiin
niinkun tämä tietämättömyys siinä vaiheessa vaikka sitten kyllä hyvin siellä selitit sen mä muistan sit kumminkin tuli se kohta että rupee itte niin miettiin et sitte unohtuu ne sun sanat että ne niinku jää pois
M: muistaksä jotain erityistä mitä oisin siinä sanonu joka[sua sul-?
Ä:[eiku siinä kohta kun tuli se et lapset (sanoo nimet) lähtee niin siinä tulee sitten taas se oman pään myllerrys että] niinkun
M:[joo nii just
Ä: rupee miittää ja pelottaa aja- niinku kaikki menee sitte taas sekasin sillee et loppupalaveri emmää enää sitte taaskaan osannu ottaa vastaan mitä sieltä tuli ja*

siinäki oli niin paljon ihmisiä siinä palaverissa

(...)

*Ä: et se oli niinkun semmonen vähä sitten taas hämmentävä
sit mä muistan että mä rupesin siinä jo niinkun miettimään ite
että no joo tää voi ollakki hyvä niinku silleen
et lapsen (sanoo nimen) kaa on ollu niin kauan vai[keeta*

M:[joo

*Ä: hankalaa ja mun niinkun elämää paljo mietityttäny ja pelottanu ja mureh- että
niinku missä mennään ja
että niinku silleen mä muistan että siinä palaverissa mä [rupesin miettiin että*

M:[joo

*Ä: että ehkä tää on hyväksi mäkin saan niinkun pystyn jotenkin rauhottuun ja
keskittyyn näihin muihin (sanoo kotiin jääneiden lukumäärän)*

Äiti kuvaa edellisessä aineistonäytteessä 16 ajatelleensa sijoituksen olleen oikea ratkaisu. Äiti sanoo kuitenkin, että neuvotteluhetkessä, kun päätös tehtiin, alkoi oman pään myllerrys. Hän näkee, ettei hän voinut siksi saada riittävää informaatiota tilanteesta, koska ei enää kuullut mitä sanottiin. Äiti kertoo myös, että neuvottelussa oli paikalla niin paljon ammattilaisia, että sekin hämmentäi häntä. Toisaalta hän perustelee sijoituksia sillä, että lapsen käytös oli niin haastavaa, että hänelle vapautui aikaa keskittyä muihin lapsiin. Äiti jatkaa vielä kuvaustaan siitä, millä tavoilla lasten käyttäytyminen oli haastavaa. Samalla äiti kertoo, että pulmia oli ollut kauan ja hänellä oli ollut huolta kauan lapsista eri tavoin. Tulkitsen, että äiti kuvasi vaikeasta tilanteesta huolimatta omaa reflektiivaa toimijuuttaan tilanteessa. Hänellä ovat läsnä samalla omat vaikeat tunteet sekä lasten avun tarve ja ajatus siitä, että sijoitus voi olla hyväkin asia. Banduran toimijuuskäsitysten mukaan edellä kuvattu ajattelu on reflektiivistä, useat erilaiset näkökulmat huomioivaa. Tulkintani mukaan aineistonäytteessä äiti kuvailee reflektiivistä toimijuutta suhteessa lasten sijoituksiin. Äiti kuvailee, että itsellä oli pään sisäinen myllerrys ja epä tietoisuus. Samalla äiti kuvailee mahdollisia positiivisia asioita liittyen lasten sijoittamiseen sekä omalta kannaltaan että lasten kannalta.

Ensimmäisessä haastattelussa äiti mainitsi sijoitukseen liittyen, että *kaksi sänkyä oli tyhjänä*. Heti tämän jälkeen, hän otti puheeksi myös syyllisyyden tunteensa. Tulkitsen, että äiti liittyy syyllisyyden tunteensa sijoitukseen, vaikka hän ei sitä suoraan mainitsekaan.

(17) *jotenki enkä mä ehkä tiedä vieläkään miksi mutta (naurahtaa) mutta se vaa oli vaikee ja niinku jotenki tuntuu vaa se niinku se syy- ittelle semmonen syyllisyys koko aika*

Strukturoidussa haastattelussa äiti kertoo syyllisyydestä lisää:

(18) *enimmäkseen mä elin siinä, että mä tunsin sen syyllisyys tunteen*

*vaikka mä kuinka yritin tehdä hyvin ja parhaani
aina tuntu että kaikki on väärin, lopputulos
mä sitä elin siinä, vaikka kukaan ei syyttänykkään mua
ittehän sitä laittaa tilanteet, ketä muutakaan sitä voi syyttää
ku oiskin helpoo ku vois osottaa et se on ton vika*

Äidin epäonnistumisen, syyllisyyden ja häpeän tunteet vahvistuvat usein huostaanoton myötä. (Sinko & Virokannas 2009, 105.) Ensimmäisessä haastattelussa äiti kuvasi syyllisyyden tunnetta tulkintani mukaan tunteena elämällä sitä uudelleen. Tulkitsin videon ja äidin olemuksen kautta, että asian sanominen oli vaikeaa äidille, koska hän näytti kokevan tunteen uudelleen sanoessaan sen. Seuraavalla haastattelukerralla äiti ottaa itse puheeksi heti haastattelun alussa tämän syyllisyys - asian, kun kysyn mitä äidille jäi erityisesti mieleen ensimmäisestä haastattelusta. Äiti toteaa aineistonäytteessä 18, ettei voi ketään muutakaan syyttää ja hän itse on vastuussa tilanteista. Äiti myös toteaa, ettei kukaan häntä syyttänyt vaan itsesyytökset nousivat hänestä itsestään. Toisaalta äiti myös ilmaisee, että hän yritti parhaansa.

Kun käsitelimme tätä vaihetta vielä erikseen strukturoidussa haastattelussa, äiti vielä ilmaisi, että ensimmäisten lasten sijoituksen myötä hän *juuttui syyllisyyteen*. Tämän jälkeen äiti ilmaisi, että olisi ollut tärkeää jutella kahden kesken sosiaalityöntekijän kanssa, koska hän juuttui. Kysyin olisiko äiti voinut puhua perhetyöntekijöille, jotka tuolloin työskentelivät kotona. Äiti kuvasi uudelleen, että hänen oli aina ollut vaikea puhua tunteistaan. Lisäksi äiti puhui sopeutumisesta. Hän kertoi, että vaadittiin nopeaa sopeutumista lasten sijoituksen jälkeen. Äiti kertoi, että sekä lapset että hän itse olisivat tarvinneet aikaa sopeutumiseen.

Tulkitsen, että äiti kuvasi edellä suruprosessin alkamista. Hän kuvasi tyhjiä sänkyjä kotona ja kertoi omista syyllisyyden tunteistaan. Menettämiseen liittyvässä surussa, ihminen usein tarttuu menetetyistä muistuttaviin konkreettisiin asioihin, kuten edellä aineistonäytteessä sänkyyn. (vrt. Bowlby 1998). Toisaalta tilanne on hyvin erityinen sillä tavoin, että äiti oli jo ennen ensimmäisten lasten sijoittamista juuri elänyt vaikean vaiheen. Hän kertoi prosessin aikaisemmassa vaiheessa, että perhekuntoutukseen meneminen oli hänelle erityisen vaikea ja tulkintani mukaan traumaattinen kokemus. Pian sen jälkeen, ennen kuin hän oli edes voinut käsitellä perhekuntoutusasian, tuli ensimmäisten lasten sijoitus. Eteen tuli uusi vaikea kokemus, lasten sijoitus, joka sisälsi hänen kuvauksessaan voimakkaan syyllisyyden tunteen. Pitkäsen (2012) tutkimuksessa huostaanotettujen lasten vanhempia koskevassa aineistossa syyllisyys oli eräs esille nouseva tunne huostaanottoon liittyen. Syyllisyyden tunne liittyy toisaalta voimakkaasti juuri siihen tilanteeseen, että lapset asuvat

poissa kotoa. Äiti vertaa itseään kulttuurisesti ihanteena olevaan ideaaliin äidistä eikä siihen ihanteeseen sovi vapaaehtoinen luopuminen lapsista. (vrt. Nousiainen 2004.) Äidin toimijuus on todettu edellä aktiiviseksi suhteessa lapsiin, jolloin luopuminen on suuri syyllisyyden tunnetta aiheuttava asia.

Äiti kertoi, että olisi halunnut puhua sosiaalityöntekijän kanssa. Toisaalta tilanteessa oli tarjolla keskusteluapua perhetyön kautta. Äiti sanoikin, ettei ollut hyvä puhumaan itsestään. Hän ei voinut ottaa vastaan tarjolla olevaa apua. Tulkitsen siis, että erityisen voimakkaat, perättäiset kokemukset, joihin liittyi aikaisemmasta elämästä johtuva vaikeus puhua itsestä, perhekuntoutuksesta aiheutunut kriisi ja lasten sijoittamisesta alkanut suruprosessi vaikuttivat siihen, ettei äiti voinut ottaa tarjolla olevaa apua vastaan. Äiti kuvaakin juuttumista, toimijuuden juuttumista.

7.5 Seuraavien lasten sijoitus: ”Alko tuleen näitä oikeen kiukunpuuskia”

Prosessi. Äiti kertoi prosessin vaiheesta, jolloin perheen seuraavat lapset lähtivät kotoa, ilmaisten sekä omia tunteitaan, sijoituksen syitä ja menneisyyteen liittyviä ihmettelyjä lapsen oireilun syistä. Ensimmäisessä haastattelussa äiti kertoo:

- (19) *Ä: et lapsi (sanoo nimen) siinä kotona sitte ku siinä nää toiset lähti ni sen jälkeen
lapsi alko tulee näitä oikeen kiukun puuskia ja
M: joo
Ä: seki niinkun vain löi ja potki
M: joo
Ä: mä muistan ainaki kotona, emmä muista että sil ois ollu emmä tiijä olik sillä
perhekuntoutuksessa sitä mä en muista sielä mejän perhekuntoutus[aikana
M:[eiii
Ä: mut kotona sen jälkeen sillä alko niitä [tulemaan
M:[joo*

Strukturoidussa haastattelussa äiti pohti sijoituksen syitä ja sitä, että lapset sijoitettiin kiireellisesti. Kirjoitin janalle äidin kertoman mukaan, että lasten sijoitusten syinä olivat lasten *väkivaltainen käytös ja itsetuhoiset puheet*.

Toimijuus. Äiti kuvailee seuraavassa aineistonäytteessä omaa suhtautumistaan tilanteeseen:

- (20) *ja sen mä muistan et mä olin omalla laillaan tyytyväinen
että sieltä mutta että totta kai se oli haastavaaki et*

*et ku ja sitte se että minkätakia et se on aina se niinku haluais tietää et
niinku miten sitä vois auttaa mut se on sitte se seuraava ku ei aina tiijä
muuta kun vaan olla tietenkin siinä mutta kyllä se niinku osaa silleen
mut haluais aina ne sieltä pihalle heti
ja selityksen et miksi mut se ei oo niin helppoo*

Tulkitsen, että aineistonäytteessä 20 äidin toimijuuden tavoitteena on auttaa lapsiaan, mutta hän kokee epätietoisuutta mikä lapsella on ja miksi tämä käyttäytyy niin kuin käyttäytyy. Äidin on vaikea ennakoida ja välttää ei-toivottuja seurauksia epätietoisuuden vuoksi. Toisaalta äiti kuvaa, että koki tyytyväisyyttä, että lapsi reagoi ja tunteet tulee ulos. Tulkitsen, että äiti toteuttaa tässäkin refleksiivistä useat erilaiset näkökulmat huomioivaa toimijuutta.

Toimijuus. Seuraavassa aineistonäytteessä äiti kuvaa neuvottelutilannetta, jossa päätettiin sijoituksesta ja sitä miten se häneen vaikutti.

(21) *ja sitte mä mut tietenki se palaveri oli aika kauhee
silleen et taas siinä niinkun meni mulla
että niinku oikeesti voi sanoo että sumussa eli ja taas se paniikki ja taas piti viedä
vieraaseen paikkaan kaks lähtee ja se oli niin kauheeta mulle
että emmä tiijä siinei oikeen niinkun paljon silleen et siinä meni
ihan niinkun joku ois lyöny mua päähän että taju meni
suoraan sanottuna et mut sen mä muistan kumminki sitten että
tota ku mä lähin sitte
kotia pakkaamaan lasten vaatteita ni siinä mä taas sitte no itkin
no mulla on aina helppo yksin tai
kotona silleen ni itkin siinä ja pakkasin ja sitte
mentiin toisten kaa viemään niitä sinne ni
yhdellä oli siinä vaihees jo kiinnipito ku mä menin mentiin sinne
ja tota mä en ois jätin sitte ku ne näytti että tuossa lapsen huone
se oli siellä huonees kiinnipidossa
ja tota nii siihen ulkopuolelle mä jätin sitte sen et vaatteet ja sitte
mentiin toisten huoneeseen vie
ja mä muistan ku mä sielä vaan kävelin
enkä mä niinku taaskaan osannu sisäistää siinä vaiheessa
mitään et ja lapset käveli mun perässä siinä mutta sit yks riehaantu
siinä rupes sitä käytävää juoksemaan ja huutamaan ja ja mä- sitte
mulla tuli kauhea hätä et sen pitää olla hiljaa
sitte mä ajattelin et mejän pitää jo lähteekin
se ei rauhottunu ja ja ja no kumminkin kello oli aika paljon et oli jo niinku
nukkumaanmenot ja se oli sitte taas kauhea että niinku lähtee ja jättää lapset
yksi oli niinku kiinnipidossa mä en saanu sille edes hei- heippaa sanoa ja sitte niinku
se tuntu kumminkin niin kauheelta
jättää ja lähtee toisten kanssa kotiin
emmä tiijä siinä vaiheessa niin mä muistan vaan että
ku mä en enää jaksanu oikeesti mitään*

siinä mä jotenki niinku ihan masennuin

Aineistonäytteessä 21 on tulkintani mukaan shokkiin liittyvää kuvausta, samoin kuin perhekuntoutukseen lähtemisessä. Äiti käy läpi kuten perhekuntoutukseen lähtemisen yhteydessä läpi tunteitaan liittyen lasten lähtemiseen. Äiti kuvaa samaan tapaan tilanteeseen liittyviä yksityiskohtia. Äiti sanoo jopa, että tuntui kuin joku olisi lyönyt häntä päähän niin että taju meni. Äiti kertoo, ettei jaksanut enää mitään ja masentui. Äiti kertoo tulkintani mukaan toimijuutensa pysähtymisestä kiireellisen tilanteen aiheuttaman shokkitilan vuoksi. Äiti kuvaa lisäksi kuinka vaikeaa oli jättää lapset sijaishuoltopaikkaan ja yhdellä lapsista oli jo kiinnipito tilanteessa. Äiti kuvailee oman toimijuutensa pysähtymistä, masentumista tilanteen seurauksena.

7.6 Uusia oivalluksia sijoituksista

Käytimme yhden kahden tunnin haastattelukerran tämän vaiheen strukturoituun käsittelyyn. Toisella kertomakerralla äidin puhe on videolta katsottuna kiihtynyttä liittyen tämän vaiheen kuvaukseen. Tulkitsen äidin eläneen uudelleen ahdistavan tilanteen sekä ensimmäisellä että toisella haastattelukerralla. Äiti alkoi käydä uudelleen läpi lasten sijoitukseen lähtemistä ja sitä, että se tapahtui kiireellisesti. Lopulta äiti kyseenalaisti tilanteessa koko sijoituksen. Kirjoitin janalle äidin esittämän kysymyksen mukaan: *Tarvittiinko lasten sijoitus?* Päätimme, että käsittelemme tämän vaiheen erilliselle paperille, jonka ylälaitaan kirjoitin tuon edellä mainitun äidin kysymyksen. Videonauhalla katsottuna katselimme vierekkäin paperia pitkään hiljaa. Jatkoin kirjaamista äidin kertoman mukaan: *tunteet myllersi ja en ole koskaan ollut hyvä puhumaan itsestäni*. Kolmantena asiana äiti kertoo *sopeutuminen edellisten lasten sijoitukseen*. Äiti kertoo, että hänen ja kotiin jääneiden lasten oli vaikea sopeutua ensimmäisten lasten sijoitukseen. Äiti toteaa vielä, että lasten oli vaikea sopeutua, koska heillä oli *traumoja menneisyydestä ja kriisi sisarusten lähdöstä*. Kirjoitan paperille äiti ja lapset sekä lasten kohtaan äidin sanoman traumoja ja kriisi. Kysyin äidiltä, että oliko äidilläkin traumoja menneisyydestä ja kriisi lasten sijoituksesta. Äiti myöntää tämän ja kirjoitan eri värillä paperille samat asiat äidin kohtaan. Käytän eri väriä, koska olen itse vaikuttanut tämän asian esille nostamiseen. Piirrän paperille ympyrät, joista toisessa lukee *äiti: traumat ja kriisi* ja *lapset: traumat ja kriisi*. Kysyn äidiltä, pystyykö tällaisessa tilanteessa hoitamaan monta kotiin jäänyttä lasta. Äiti sanoo: *pystyy hoitamaan lapset, mutta ei täydellisesti, parempi ensin itsensä hoitaa*. Tilanne on hiljainen ja äiti vaikuttaa videolta katsottuna vielä ahdistuneelta. Piirrän paperille laatikon, johon kirjoitan asian, joka tuolloin minua huolestutti. Kirjoitan laatikkoon eri värillä: *äidin*

väsymys. Äiti toteaa, että vasta terapiassa hän ymmärsi kuinka väsynyt hän oli. Äiti kuvaa, että terapiassa *ymmärtää itsestä paloja.* Kirjoitan paperille sen, mitä äiti sanoi aikaisemmin sijoituksen syyksi eli *lasten väkivaltainen käytös ja itsetuhoiset puheet.* Äiti mainitsee vielä *lasten kiinnipidot,* jonka kirjoitan myös paperille. Kirjoitan eri värillä vielä oman havaintoni *äidin väsymys, näkyi arjessa.* Äiti vastaa tähän: *kukaan ei ymmärrä mun tilannetta.*

Toimijuus. Tähän edellä kuvattuun keskusteluun kului paljon aikaa ja katsoimme intensiivisesti yhdessä paperia. Hetki näytti videolla hyvin keskittyneeltä. Äiti jatkoi vielä sisäistämisestä. Hän sanoi: *tuntunut epäreilultakin, mutta suurin syy on sisäistäminen.* Kun äiti oli puhunut sisäistämisestä, hän alkoi videolta katsottuna rentoutua. Kysyin äidiltä, haluaako hän vastata omaan kysymykseensä: ”tarvittiinko seuraavien lasten sijoitus”. Kirjoitan äidin sanelun mukaan paperille hänen vastauksensa. (välisanoja en ole kirjoittanut):

(22) *omalla laillaan epävarma
en murehdi
sen mikä tilanne on, siihen lähden täysillä mukaan
tilanne hyvä nyt mitä on
en olisi pystynyt tähän missä nyt olen, jos lapset olisi kotona
olisi herännyt iso huoli jos olisi kotiin jääty
nyt kun asiaa ajattelee
oma terapia olisi jäänyt hoitamatta*

Tulkitsen, että nauhalla keskustelivat tässä vaiheessa lastensuojelun asiakas ja sosiaalityöntekijä. Kävimme läpi prosessin vaihetta, jota meillä ei ollut mahdollisuutta käydä läpi aikaisemmin. Myös minä olin aktiivinen toimija, vaikka en puhunut paljon. Huomasin tilanteessa äidin ahdistuksen ja halusin auttaa häntä niillä välineillä, jotka minulla on käytettävissä. Tähän auttamiseeni liittyi voimakkaasti se, miten olen tulkinnut tilannetta aikaisemmin. Oma viitekehyseni on sosiaalityöntekijän näkemykseen tukeutuminen ja aikaisemmin tekemäni arvioni siitä, että äiti todella oli niin väsynyt ja arki ei osittain siksi tuossa vaiheessa toiminut. En voi siis tulkita tätä vaihetta täysin äidin tuottamaksi vaan olen siihen itse vaikuttanut. Tähän vaikuttamiseen tulkitsen käyttäneeni tilanteessa dialogista vuorovaikutusta. Äidillä oli mahdollisuus itse tehdä tulkinta tilanteesta ja samalla olen tuonut omia näkemyksiäni esille. Toin tilanteeseen omaa asiantuntemustani ja tulkintaani mukaan. Suurin osa haastattelutilanteesta oli videolta katsoen kuitenkin hiljaisuutta. Tulkitsen, että riittävä aika ja tila antoivat vaikeaan asiaan ahdistavuudestaan huolimatta levollisuutta ja mahdollisuutta rauhalliseen käsittelyyn. Kohta, jossa tulkitsen äidin

rentoutuneen, oli hetki jolloin hän puhui *sisäistämisestä* ja siitä, että se oli suurin syy. Se johti äidin arvioon siitä, oliko sijoitus tarpeellinen. Äiti sai tilaisuuden olla myös eri mieltä.

Tämä hetki oli koskettava hetki haastatteluprosessissa. Sisäistin sen, että asiakkaat tarvitsevat levollisia tilaisuuksia käsitellä vaikeita prosessin vaiheita. Näin ei kuitenkaan käytännössä tapahdu. Kokemukseni mukaan lastensuojelun arkityö on liian kiireistä ja sosiaalityöntekijöillä on liikaa asiakkaita. Äidille syntyi nyt mahdollisuus löytää traumaattisen prosessin vaiheen käsittelyn jälleen reflektiiviselle, useat erilaiset näkökulmat huomioivalle toimijuudelle. Hän kertoi, ettei ole aivan varma siitä, oliko lasten sijoitus tarpeellinen, mutta näki kuitenkin sijoitukseen liittyvät hyvät puolet eli sen, että sai mahdollisuuden itsensä hoitamiseen. Hän oli jo aikaisemmin kertonut, ettei ollut hyvä puhumaan itsestään. Tässä hän toi esille nyt aktiivista toimijuutta suhteessa itseensä ja itsensä hoitamiseen

7.7 Viimeisten lasten sijoitus: ”Emmä jaksa sit päivääkään”

Prosessi. Strukturoidussa haastattelussa äiti kertoi, että perhetyöllä oli näkemys siitä, että tarvittaisiin vielä sillä hetkellä kotona asuvien lasten sijoitus. Hän kertoi itse olleensa sitä vastaan. Äiti kertoi myös, että minä sosiaalityöntekijänä puhuin sijoituksista äidille. Samoin äiti kuvasi päivähoiton huolta tilanteesta. Äiti kertoi, että *päivähoidolla oli huoli sekä hänen voinnistaan että lasten käytöksestä*. Äiti kuvasi kotona pidettyä neuvottelua, jossa päätettiin lasten lähtemisestä. Äiti kertoi, että hän vei lapset *vängällä* sijaishuoltopaikkaan. Äiti sanoi, että hän alkoi itsekkin tuolloin miettiä omaa vointiaan.

Toimijuus. Ensimmäisen haastattelun loppupuolella kysyin viimeisten lasten sijoituksesta, miten se meni. Äiti ei kertonut tässä vaiheessa tapahtumia ja syitä sijoitukselle vaan alkoi kertoa heti omista tuntemuksistaan.

*(23) oli se vähän mulle joo mejän perhekuntoutuminen ja
kun edellisten lasten vieminen
niin tuli näiden kohalla että se tuntu niinkun niin kovalle
siinä taas sumeni omalla laillaan kaikki
mut sitten niinku monta kertaa varmaan perheohjaus niinku sinäki puhuitte että
mä en vaan ollu valmis enkä ottanu niitä vastaan
en halunnu varmaankaan siinä vaiheessa
ja sitte jotenkin tuntu että jos nämä viijään
niin emmä jaksa sit päivääkään*

*se oli mulla niinku koko ajan se
omalla laillaan tuliki varmaan sitte se että
tuntu että ei jaksa sitte enää mitään
ku kaikki on pois*

Äiti kuvasi, että tämä vaihe tuntui yhtä kovalta kuin perhekuntoutukseen lähteminen ja edellisten lasten sijoitus. Äiti kuvasi päätöksentekotilannetta siten, että hänellä *sumeni*. Samalla äiti kuvasi perheohjaajan ja sosiaalityöntekijän puheen vastaanottamisen vaikeutta. Samoin äiti kuvasi tilannetta siten, että jos viimeisetkin lapset lähtevät, hän *ei jaksa päivääkään*. Tämän tunteen äiti kertoi johtuvan siitä, että kaikki lähtevät pois. Äiti kuvaa ennakoineensa (toimijuuden) romahtamista, mikäli kaikki lapset lähtevät kotoa pois. Kysyin äidin ajatuksista viimeisten lasten lähdettyä. Äiti jatkaa:

(24) *No ensinnäkään mä en pystynyt olemaan kotona siinä
mä lähin miesystävälle (sanoo nimen) siinä sitte olin siellä monta kuukautta
voi sanoo silleen että mä en pystyny olla kotona.
siellä oli liian vaikee olla ku ei ollu lapsia ja tota
sit kumminki pikkuhiljaa yritin olla ja nukkumisethan ei siellä sujunu
mä en niinkun osannu nukkua
yritin nukkua lastenki sängyissä vaikka monta eri vaihtoehtoo
sitte vaan lopulta niinku useimmiten lopulta vaan nukahti ku
ei enää jaksanu olla hereillä nojatuoliin tai mihin nyt vaan
tai joskus mä olin vissiin kömpiny sänkyynki*

Suruprosessin alkaminen lähtee usein liikkeelle konkreettisista asioista. Ihminen pohtii niitä seikkoja, jotka ovat olleet arjessa rutiineina aikaisemmin eivätkä ne enää ole läsnä siksi, että henkilö, johon rutiinit liittyvät, on poissa. (Kessler & Kübler-Ross 2006.) Näytteessä 24 äiti kuvaa yrittäneensä nukkua lasten sängyissä. Aineistonäytteessä äiti aloittaa tulkintani mukaan menettämiseen liittyvän surukuvauksen. Äiti kuvaa pyrkimystään menetety kiintymyksen kohteen takaisin saamiselle. Kuvainnollisena välineenä pyrkimykselleen saada yhteys menetettyyn, äiti käyttää lapsen sänkyä. Äiti kuvailee toimijuuttaan siten, että toisaalta hän aktiivisesti etsii helpotusta tilanteeseensa etsimällä yhteyttä menetettyyn lapseen ja samalla hän kertoo tukeutuneensa miesystävään. Äiti jatkaa kuvausta tilanteestaan.

(25) *mut siinähan mulla oli että sen jälkeen oikeesti että
emmä kyenny oikeen mitää että saaha toimimaan et
mullahan meni raha-asiat päin honkia
sit siinä vaiheessa sit niinku ja kaikki niinku et ei mitään saanu aikaseks että
tuntu niinku että itte romahti kokonaan siinä mutta et
sitte kun mähän olin miesystävän (sanoo nimen) luona vähän aikaa
enneku sitä asuntoo
sittehä mä muutin tonne missä mä ny oon*

Tulkitsen, että näytteessä 25 äiti jatkaa oman toimijuuden romahtamisen kuvausta kertomalla, ettei hän saanut mitään toimimaan ja raha-asiatkaan eivät sujuneet. Äiti jatkaa vielä lisää taloudellisista pulmistaan.

(26) *on niin vaikea pyörittää tätä kapulaa
ku ruokakauppaan siis ei oo yhtään halpaa siis mä en
(...)
nythän mullei oo varmaan neljään kuukauteen jääny mitään elämiseen
mä oon käyny diakonissa sie-
sieltä oon saanu ruokapankista etes ruokaa
mutta nii jos muuten kuukausi on niin
mulla jää semmonen sata kakssataa ja sillä pitää bensat ja ruuat*

Äiti kertoo näytteessä 26 oman toimijuutensa kapenemisesta myös taloudellisessa mielessä. Hän kertoo, että raha-asioihin tuli suuri muutos, minkä seurauksena hän ei enää pärjännyt kuten ennen. Taloudelliset pulmat huostaanoton yhteydessä on tuotu esille myös muiden tutkimusten yhteydessä. (Pitkänen 2011; Laakso & Saikku 1998.)

Äiti jatkaa vielä kuvaustaan siitä, millaista oli, kun viimeiset lapset lähtivät ja millaista oli useiden kuukausien päästä siitä, kun lapset olivat lähteneet. Äiti kuvailee sitä, ettei kyennyt olemaan kotonaan muina aikoina kuin lasten kotiloma-aikoina:

(27) *mut siinäki meni vuojen päivät että oli melkein no ei ihan vuotta ehkä puoli vuotta
mähän en ollu siellä muutako sillon kun lapset oli kotilomilla
kumminki niin sitte ne mä olin sitte kotona ne yöt
muuten mä olin sitte miesystävällä
se oli edelleen taas se vaikea olla
ja sitte ku ne alko niitä yökyliä niin mä muistan että sit mä niinku järjestin että niillä
oli nukkumapaikat oli mut sitte se oli kumminkin ihan niinku kaoos se huone
ja mä en niinku siinäkään vaiheessa niinku jaksanu saaha sitä kuntoon
keväällä mä vasta sain sen kuntoon ja tota sen jälkeen sitten on kiinnostanu ja
nythän on enemmän että koko kesänhän ne on ollu pyöriny niinku paitsi ny
yksi lapsista (sanoo nimen) pyöriny aika usein et tota melkein joka viikonloppu
ku on ollu
et mullahan on ollu nyt vaan yks viikonloppu vapaana itteni takia
et ku viikot on niin paljon kaikkia
me ollaan otettu se et aluks
mulla ei ollu mutta nyt mulla on yks viikonloppu kuukauessa vapaa
mä saan siinä sitte vielä niinku näitä voimia kerätä
et semmonen prosessi se on ollu.*

Useat surun kokeneet henkilöt kokevat, että ensimmäinen vuosi menetyksen jälkeen on vaikein. Menetyksen kokenut henkilö käy kaikki vuoden ajat läpi ilman henkilöä, joka on kuulunut hänen

elämäänsä (Kessler & Kübler-Ross 2006). Äiti kuvaa aineistonäytteessä 27, miten vaikeana hän koki kotona olemisen ilman lapsia. Kotona olisi ollut paljon lapsia muistuttavia asioita, joiden vuoksi hänen on ollut vaikea olla kotona. Ainoastaan lasten ollessa kotilomilla, äiti kertoi voineensa itsekin viettää siellä aikaansa. Tässä kertomuksen osassa äiti palaa myös nykyhetkeen liittyen omaan väsymykseensä ja kuvaa tapaamisten vähentämistä yhden viikonlopun osalta, jotta saisi kerättyä voimia.

Pitkäsen (2011) tutkimuksessa jotkut vanhemmista kuvasivat myös ympäristön paineista. Tässä aineistossa äiti kuvasi ympäristön paineista ja niiden vaikutuksista itseensä seuraavasti:

- (28) *sittehä on ollu kaks semmosta pahaä tekijää omalla lailla mun vielä tähän rinnalle
näihin mun kaikkiin kaaoselämään ja tunteisiin ja kaikki mitä on eläny on ollut
tää mun ex-mies
ku sehän yritti nyt tässä kaks käräjäoikeutta on että
se on yrittäny saaha nää lapset itelleen
mutta nyt ei oo se ei oo niitä saanu ja
siinä kohtaa oli onneks että ne oli huostaan otettuja niin niitä ei olla edes käsitelty*

Äiti kuvaa paineiden jatkuneen ex-miehen taholta. Tulkitsen, että äiti tarkoittaa huoltajuusriidan jatkumista oikeusprosessein. Äiti näkee lasten huostaanotolla olevan etujakin juuri tässä tilanteessa, kun isän tekemiä hakemuksia ei käsitelty. Äiti jatkaa vielä ympäristön paineista:

- (29) *ja sittehän mulla on ollu mun oma äiti joka kokoajan
niinku haukkunu mun toimenpiteitä tässä lasten kanssa
että se on ollut sitten toinen semmonen hirveen rankka asia et vieny paljon voimaa et
meillä on ollu kaks väliä et- viime tai no se ensimmäinen kevät siinä ku lapset vietiin
sillohha mä olin silloin syksyllä äitin kaa kolome kuukauttakohan me oltiin et mä en
pitäny mitään yhteyttä
vastannu sen puheluihin enkä mihinkään
ja sit on ollu ny keväällä toinen väli nii että nyt oli pitempi väli sitte
(...)
siin on monta asiaa sitte se ei ymmärrä että tätä niinkun mun- niinku on nyt todettu jo
silloin aiemminki että niinku mullahan on masennus ja että
mä oon traumatisoitunu niinkun ex-mieheni perheaikana ja lapsuuden ajalla ja niin
sitä se ei niinku vaan äiti että se on vaan niinku että se on laiskuutta*

Äiti kuvailee aineistonäytteessä 28 oman äitinsä suhtautumista tilanteeseen ja sitä, ettei tämä käsittänyt masennukseen ja traumatisoitumiseen liittyviä asioita. Äiti myös kuvaa, miten hän joutui sulkemaan oman äitinsä joksikin aikaa ulkopuolelle. Kysyn äidiltä miten hän on kokenut muun ympäristön suhtautuvan tilanteeseen. Äiti kertoo, ettei hänellä ollut tuossa vaiheessa juurikaan muita ihmisiä. Äiti jatkaa:

(29) *mullahan on... mun on hirveen vaikee uusille ihmisille ensinnäkin ite
nii ja sitte kun mullahan tuli se
mä oon myös eläny vuojen päivät siinä ku mä en melkein kauppaan halunnu
mulla oli hirvee niinku ihmisiä vaikea tavata et
mä olin kotona vaan et
tai niinku miesystävän luona siinä vaiheessa
et sitte tuli emmä halunnu mihkää et oikein mihinkään et
kaikki tuntu niinku vaikeelle
et ainut on lasten tapaamisethan mä oon pitäny
paitsi et ne on nyt vähän heitteli siinä aluks
ku en jaksanu
sitte mä aina soitin*

Toimijuus. Äitiyden vahva myytti näkyy esimerkiksi siten, että lapsistaan erossa asuvat äidit tulevat leimatuksi epäonnistuneiksi sukulaisten ja ystävien taholta. Ympäristö selittää lapsesta erossa asuvan äidin tilannetta hänen mielenterveys- tai päihdeongelmilla. Oma traumaattinen tausta, taloudellinen tilanne tai liian symbioottinen parisuhde ovat olleet tilanteen taustalla. Äidit ponnistelevat pitääkseen yhteyttä lapseen ja samalla vastatakseen ympäristön paineisiin. (Nousiainen 2004.) Tulkitsen, että äiti kuvaa aineistonäytteessä 29 suruprosessia ja sen etenemistä. Äiti kuvaa, ettei ole jaksanut pitää yhteyttä ihmisiin ja että jopa kaupassa käyminen oli vaikeaa. Ylipäätään kaikki tuntui vaikealta. Tulkitsen, että äiti kuvaa tässä sekä väsymykseen myös häpeään kiinnittyvää toimijuutta, jolloin äiti haluaa vetäytyä ja jäädä kotiin. Tulkitsen häpeän liittyvän tähän aineistonäytteeseen siksi, että se liittyy myös äidin aikaisemmin kuvaamaan syyllisyyttä aiheuttaviin oman äidin ja ex-miehen toimintaan. Äiti kertoo kuitenkin myös siitä, että on pitänyt kiinni lasten tapaamisista, vaikka alkuun olikin väsynyt ja niissä oli heittelyä. Äiti kertoo siis toimijuuden aktiivisuuden säilymisestä suhteessa lapsiin. Prosessi ei ole sitä kuitenkaan murtanut.

7.8 Huostaanotot: ”Ja sit se loppuprosessi on että kummiski ne tulee kotiin”

Prosessi. Ensimmäisen haastattelun loppupuolella kysyin äidiltä, millaisina hän muistaa varsinaisen huostaanoton kuulemisineen. Äiti vastaa:

(30) *niis mä en ollu niinku ne mua niin huolestuttanu tai niinku että
tai kyllähän ne nyt tietenkkin se vaivaa tietenkkin mä aina- mutta
siin oli kumminkin niin paljon se että olin huomannu kuinka oikeesti mä olin väsyny
että oli tarpeen varmaan meille kaikille ja
emmätiä siinä mua ei niin
ja sitte ku sä olit niin hyvin niinkun selitit että mitä se on
ja sit se loppuprosessi on että kumminki ne tulee kotiin*

*ni ei mua ne niin
se on enemmän just ne kun on ollu ne ite päätökset kun ne on lähteny ni ne on vaikeita
että
kumminkin siinä vaiheessa niinku mentiin kaikki läpi ja
et ei ne niinku ollu
tietenki sitä ajattelee että eikö ne ikinä pääse kotiin tuntuu et se on pitkä
ja pitkä aikahan se onki mut
välillä se tuntuu että se kyllä kuulu siihen mutta
ittellä ne ajatukset pyörii siinä
tuleeko sitä päivää koskaan*

Äiti kuvaa edellisessä aineistonäytteessä 30, että viralliset vaiheet huostaanottoon liittyen eivät olleet niin kovin vaikeita, erityisen vaikeina äiti oli kokenut ne neuvottelutilanteet, jolloin päätös lasten sijoittamisesta on tehty. Äiti kuvaa, että kuulemistilaisuuksiin mennessä hän oli jo ehtinyt huomata, miten väsynyt itse oli. Äiti kertoo tulkintani mukaan toivon välittämisestä huostaanottotilanteessa, jossa on käsitelty myös lasten kotiin palaamisen edellytyksiä. Tulkitsen siis lastensuojelun ja minun sen edustajana välittäneen tuossa tilanteessa toivoa. Äiti kertoo lisäksi pohtineensa kauanko sijoitukset kestävät.

Äiti ei ottanut itse puheeksi tätä varsinaista huostaanottovaihetta. Tämä vaihe nousi esille minun kysymyksen ansiosta. Nostan tämän vaiheen siitä huolimatta esille. Tulkitsen, että äidillä oli tarve käsitellä prosessin ajalta selvittämättömät asiat ja siksi hän korosti prosessia ennen varsinaista huostaanottoa.

Viimeisen haastattelun lopussa kysyin, muistikko äiti sijoitusten tarkoituksena olleen lyhyt kesto: vain sen aikaa, että äiti saisi levätä. Äiti kertoi muistavansa tämän. Kysyin äidiltä miksi lapset eivät äidin mielestä tulleetkaan nopeasti kotiin. Äiti vastasi: *oma väsymys oli suurempi kuin luulinkaan.* Minä kysyin, oliko vielä muitakin syitä. Äiti lähti pohtimaan lasten oireilua. Hän alkoi kertoa vielä tarkemmin siitä. Kysyin häneltä pitäisikö lasten oireilusta tehdä oma paperinsa. Tämä sopi äidille. Kirjasin äidin kertoman mukaan jokaisen lapsen vointiin liittyviä seikkoja yhdelle paperille. Äiti kertoi hyvin tarkasti kaikkien lasten osalta seikkoja liittyen kyseisen lapsen vointiin. Tämä alla oleva aineistonäyte ei ole suoraa äidin kerrontaa vaan se on kooste äidin kerronnasta anonymiteetin säilyttämiseksi:

- (31) joillakin lapsista oli tapana olla puhumatta omista asioistaan
joillakin lapsista on todettu jokin neurologinen sairaus
lapsilla ja minulla on traumaattisia kokemuksia (fyysinen ja henkinen väkivalta)
ex-miehen taholta
jotkut lapsista olivat yhdessä aivan mahdottomia ja
toiset jäivät ilman huomiota

yhtä lapsista ei voinut jättää hetkeksikään yksin: satutti toisia, rikkoi, varasti, uhkasi
jotkut lapsista lähtivät voimakkaasti tähän mukaan
joillakin lapsista oli suuria vaikeuksia nähdä omaa osuuttaan
lisäksi epäilen, että ex-miehellä on narsismi
voi se olla joku muukin, mutta kaikki mitä olen lukenut pitää ex-mieheen paikkaansa

Tulkitsen, että aineistonäyte 30 oli eräänlainen äidin koonti kaikista henkilökohtaiseen elämään liittyvistä seikoista, joiden myötä ollaan tilanteessa, jossa ollaan. Videolta katsottuna, minä en kommentoinut muuten kuin varmistamalla, että olin ymmärtänyt oikein ja kirjoittanut oikein äidin tarkoittaman asian. Toimin siis tilanteessa vain kirjuriina. Huomionarvoista äidin puheessa oli se, miten hän tässä ilmaisi nyt yhtä aikaa sekä hänen itsensä että lasten traumatisoitumisen. Traumakokemus ei enää tule erillisenä joko häntä tai lapsia koskevana.

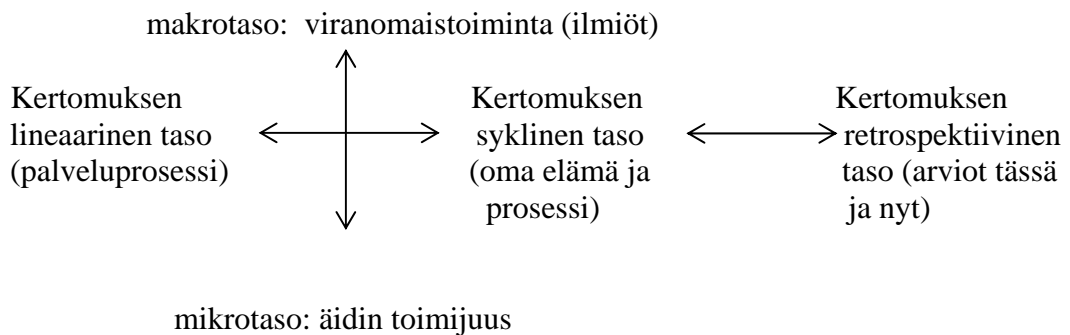
Äiti kertoi itse, että nyt prosessi oli käsitelty. Tämä vaihe, joka oli oikeastaan varsinainen huostaanottovaihe, ei avautunut samalla tavoin kuin aikaisemmat vaiheet. Äiti näki tämän varsinaisen huostaanottovaiheen eräänlaisena tulkintani mukaan jälleenyhdistämisen suunnittelemisen vaiheena. Äiti kuvasi hänelle jääneen mieleen kuulemisista se, että lapset palaavat kotiin. Samoin äidille oli jäänyt mieleen hänen oma väsymyksensä, joka oli silloin jo hänelle selvinnyt.

Tämä vaihe ei ole äidin tuottama vaihe, koska minä otin itse huostaanoton puheeksi. Tulkitsen, että siksi se ei sisällä varsinaisesti äidin toimijuuteen liittyvää puhetta. Toisaalta saattaa olla mahdollista, että äiti on korostanut nimenomaan prosessin vaikeimpia vaihteita ja siksi toimijuuden ilmaisut jäivät puuttumaan.

8 Tutkimustulokset

Esittelen tässä kappaleessa tutkielman tulokset edelleen tutkielman teoreettista rakennetta hyödyntäen. Aineistossa nousee tärkeäksi äidin toimijuuteen vaikuttavaksi tekijäksi suru- ja kriisiprosessit. Kappaleessa analysoidaan, löytyykö suru- ja kriisiteorioista käyttöä tähän aineistoon nähden. Lisäksi analysoin, miten asteittaisen emergenssin käsite sopii huostaanottoprosessiin ja esittelen lopuksi kehittämisehdotukset. Helpomman seurattavuuden vuoksi esittelen tutkielman teoreettisen rakenteen uudelleen:

KUVIO 5. Tutkielman teoreettinen rakenne

8.1 Palveluiden viivästyminen sekä äidin aktiivinen ja reflektiivinen toimijuus

Lastensuojelun asiakkuuden rinnalla on usein lastenpsykiatrian asiakkuus. Asiakkuuden taustalla voi olla lasten neurologisia pulmia, perheväkivaltaa, traumatisoitumista ja huoltoriitoja. (Heino 2008.) Tässä aineistossa äidin huostaanottoprosessin kuvaus alkoi perhetilanteesta, jossa edellä mainitut seikat olivat läsnä. Ne eivät äidin kertomuksessa olleet huostaanottoprosessin taustaa vaan sen alku. Sinko ja Virokannas (2009) ovat kuvanneet tutkimuksessaan vanhempien identiteetin kiinnittymistä omaan asiantuntijuuteen ennen lasten huostaanottoa. Äidin toimijuus on prosessin ensimmäisessä vaiheessa kotoa ulospäin suuntautuvaa aktiivisesta apua hakevan vanhemman toimijuutta. Äiti kiinnittyi omaan asiantuntijuuteensa lasten asioissa.

Lapsella alkoi asiakkuus perheneuvolaan muuton myötä. Uusien tutkimusten myötä lapsen avun saaminen viivästy ja tilanne kärjistyi. Lisäksi syntyi avun saatavuusongelma lastenpsykiatrisen toimipisteen sijaitessa kaukana. Tilanteessa lastensuojelun perhetyö ei kohdentunut oikein

lastenpsykiatrisen tiedon puuttuessa. Lapsen oireilusta johtuen, muutokset olivat vaikeita. Samaan aikaan tarvittiin lastenpsykiatrian apua. Äidin toimijuus oli reflektiivistä, useat erilaiset näkökulmat huomioivaa, hänen pohtiessa vaihtoehtoja. Lopulta hän päätyi uuteen muuttoon. Palveluiden viivästyminen voi olla kohtalokasta perheiden kannalta. Toisaalta tilanteessa on ollut läsnä useita muuttujia. Pakon edessä tehdyt muutot ovat osaltaan viivästyttäneet avun saamista. Tilanne, jossa lastenpsykiatrian apu on olemassa, mutta saavuttamattomissa, on kestämätön. Lapsen avun tarve ja palveluiden saatavuus eivät kohdanneet.

Äidin kertomuksessa perheen elämäntilanne ja menneisyys limittyivät äidin syklisessä kertomuksessa palveluprosessien kuvaukseen. Mikrotasolla ilmenivät äidin ja lasten traumakokemukset sekä lapsen oireilu. Makrotasolla ilmenivät lastenpsykiatrian tutkimusten keskittyminen vuorovaikutukseen, lastenpsykiatrian avun viivästyminen ja lastensuojelun tuen kohdentamisen vaikeus lastenpsykiatrisen tiedon puuttuessa. Näiden reunaehtojen vallitessa äidin toimijuus oli muotoutunut aktiiviseksi kotoa ulospäin suuntautuvaksi toimijuudeksi. Äiti luotti omaan asiantuntijuuteensa. Lisäksi äidin toimijuus oli muotoutunut päätöksentekotilanteessa reflektiiviseksi, useat erilaiset näkökulmat huomioivaksi.

8.2 Äidin traumaattinen kriisi ja suru sekä toimijuuden romahtaminen

Aguileran (1998) mukaan kriisin etenemisessä ja sen ratkeamisessa vaikuttaa tasapainottavien tekijöiden esiintyminen (mm. riittävä tuki), jotka puolestaan vaikuttavat siihen, että kriisin kokijalle muodostuu realistinen käsitys tapahtumista. Tämän jälkeen vaikuttavat sopivien henkilökohtaisten defenssien ja selviämiskyvyn (coping) esiintyminen. Mikäli kriisiin joutunut saa riittävän tuen, hänelle muodostuu realistinen kuva tapahtumista. Mikäli henkilön selviämiskyvyt ja tilanteeseen sopivat defenssit toimivat, kriisi laukeaa ja tilanne normalisoituu. Kriisin traumaattinen muoto kehittyy päinvastaisessa tilanteessa. Tällöin kriisin kokija ei saa riittävää tukea tilanteessa eikä hänelle muodostu realistista kuvaa tapahtumista. Tilanne vaikeutuu entisestään, mikäli henkilöllä ei ole tilanteeseen sopivia defenssejä eikä selviytymiskykyä (coping). Tilanne ei normalisoidu ja kriisistä muodostuu tällöin traumaattinen ja komplisoitunut. (Aguilera 1998, 32-41.)

Tässä tapaustutkimuksessa äidin kriisi alkoi lastensuojelun kiireellisestä päätöksestä lähteä perhekuntoutukseen. Äidin kokemuksen mukaan hän ei saanut riittävää tukea kriisiin. Hänelle

syntyi hämmentynyttä ja vastustelevaa toimijuutta perhekuntoutuksessa. Sopeutumista estäviä tekijöitä tuli vielä useita. Perheen lapset sijoitettiin kolmessa vaiheessa, mikä aiheutti äidille uusia shokkikokemuksia ja lopulta toimijuuden romahtamisen suhteessa ulkomaailmaan. Lisäksi sopeutumista vaikeuttavina tekijöinä olivat joidenkin lasten neurologiset sairaudet, lasten traumatausta vanhempien avioliiton ajasta, lasten isän huoltajuushakemukset ja oman äidin tuomitseva suhtautuminen. Äidillä oli omaa selviämistä haittaavana tekijänä myös oma traumatausta.

Sekä prosessi että perheen traumaattinen tausta vaikuttivat siihen, että äidin kriisi komplisoitui. Äiti kuvasikin sisäistämisen vaikeutta, kun prosesseja oli paljon ja ne olivat vaikeita. Oma tulkintani painotti aikaisemmin perheen taustaan liittyviä seikkoja. Analyysin myötä muodostui käsitys siitä, että prosessin vaikutukset, äidin kuvaamasta alkuhetkestä lähtien, olivat yhtä merkittävät.

Singon ja Virokankaan (2009) tutkimuksessa vanhempien toimijuus kuvautui romahtamisena huostaanoton myötä. Myös tässä aineistossa oli toimijuuden romahtamisen kuvausta. Äidin huostaanottokriisiin liittyi suruprosessin käynnistyminen erityisesti viimeisten lasten lähdettyä kotoa. Äidin kuvaus lasten sijoittamiseen liittyvästä surusta näyttäytyy samankaltaiselta kuin lapsen kuolemaan liittyvä vanhemman suru, jossa surija pyrkii pääsemään lähelle menetettyä tarttumalla konkreettisiin menetettyyn rakkaaseen liittyviin esineisiin ja rutiineihin. Äiti myös kuvasi vuoden kestänyttä suruaan, jona aikana hänen oli vaikea selviytyä arjestaan. (vrt. Bolwby 1998; Kessler & Kübler-Ross 2006.) Erona kuolemaan liittyvään suruun oli se, ettei äiti saanut riittävää tukea ympäristöltä. Päinvastoin, hän koki syyllistävästä suhtautumisesta. Sopeutumista haittavana tekijänä oli siis erityisesti huostaanottoon liittyvä syyllisyys ja häpeä. Äiti kuvasi toimijuutensa jumiutumista syyllisyyteen ensimmäisten lasten lähdettyä kotoa. Lopulta kaikkien lasten lähdettyä äitiyden ihanne oli murtunut ja äidin toimijuus suhteessa ulkomaailmaan romahtanut.

8.3 Toivo ja äidin aktiivinen toimijuus

Äidin kertomuksessa varsinainen huostaanotto ei enää kuvautunut traumaattiseksi vaiheeksi. Sosiaalityöntekijä on välittänyt toiveikkuuden näkökulmaa huostaanottoon liittyvässä kuulemistilaisuudessa. Potentiaalisesti vaikea tilanne kuvautuikin äidin kertomuksessa jälleenyhdistämissuunnitelman laatimisena ja toiveikkuutena. Äidin toimijuus kuvautui aktiivisena

prosessin alussa eikä hänen toimijuutensa musertunut suhteessa lapsiin. Singon ja Virokankaan (2009) tutkimuksessa vanhemmat säilyttivät huostaanotosta huolimatta myös äitiyden identiteetin. Myös tässä tapauksessa äidin toimijuus säilyi vahvana koko prosessin ajan, alussa avun hakijana ja lopussa lasten tapaamisten huolehtijana.

Huostaanottorosessi on aiheuttanut äidille traumakokemuksia ja niiden yhteydessä äidin toimijuus avautui torjumisen kautta. Äiti kuvaa toivottomuuden tunteita, pelkoa ja ahdistusta näihin tilanteisiin liittyen. Hammarlundin (2010) mukaan traumaattisen asian käsittelyssä tärkeintä on auttaa henkilöä saavuttamaan eheyden tunne. Tavoitteena on sekaviksi jääneiden tunteiden, ajatusten ja kokemusten yhdistyminen. (Hammarlund 2010, 98.) Retrospektiivisen kertomuksen myötä äidin toimijuus kuvautui uudella tavalla. Hän kuvailee ennen huostaanottoa ja huostaanottovaiheissa omaa kyvyttömyyttään keskustella omista asioistaan. Haastatteluissa uusien näkökulmien kautta hänelle avautui mahdollisuus löytää uudelleen aktiivinen toimijuus ja asiantuntijuus suhteessa lapsiin. Samalla äidillä oli mahdollisuus pitää kiinni omasta eriävästä näkemyksestään palvelutasolla tehtyyn ratkaisuun nähden.

Tässä tapaustutkimuksessa tasapainottavina tekijöinä huostaanottokriisissä olivat äidin aktiivinen toimijuus suhteessa lapsiin ja lastensuojelun toivon näkökulma. Äidin toimijuus suhteessa lapsiin ei romahtanut prosessin aikana. Tasapainottavana tekijänä oli myös terapia ja miesystävä. Äidin toimijuus oli ollut passiivista suhteessa itsestä puhumiseen. Terapiassa ja miesystävän kanssa hän oli oppinut puhumaan itsestään ja siten toimijuus suhteessa omaan itsen tärkeänä pitämiseen oli löytynyt.

8.4 Palveluiden kohdentuminen, toimijuus ja huostaanotto

Kaidesojan (2009) mukaan konkreettiset sosiaaliset järjestelmät eivät ole ontologisesti erillisiä järjestelmässä toimivien yksilöiden toiminnasta ja vuorovaikutuksesta. Toiminnan seurauksena syntyy emergenttejä ominaisuuksia, mutta mikro- ja makrotasoilla vaikuttavat ilmiöt eivät suoraan palaudu toisiinsa, koska ne ovat eri tasoilla vaikuttavia. Kuitenkin organisaation toiminnassa saattaa olla kausaalisia vaikutuksia toimijoihin nähden. Eri tasoilla vaikuttavasta toiminnasta ja vuorovaikutuksesta syntyy asteittaisia emergenttejä ominaisuuksia. (Kaidesoja 2009, 60.) Kaidesojan ajattelua seuraten luonnostelen sekä palveluiden että perheen näkökulmasta seuraavan

tulkinnan tapahtumista: Äidin ja lasten elämässä oli pulmallisia seikkoja: äidin traumaattinen lapsuus, äidin ja lasten traumat lasten isän taholta, huoltoriita ja muutot sekä joiden lasten neurologiset sairaudet. Äidin ja lasten kriisi nousivat esille asteittain prosessin vaiheissa. Sekä lasten että äidin kriisin puhkeaminen vaikuttivat toinen toisiinsa.

Palvelutasolla (makrotaso) oli vaikutuksia äidin toimijuuteen (mikrotaso). Lastenpsykiatrian tuen viivästyminen vaikutti lapseen ja sisaruksiin, äidin jaksamiseen ja lapsen tilanteen kärjistymiseen. Päivähoidon asiantuntijänäkökulma vaikutti äidin toimijuuden muodostumisessa ulkopuoliseksi lapsen asiassa. Lastensuojelun päätökset vaikuttivat äidin kriisi- ja suruprosessin käynnistymiseen. Lastensuojelun kriisinäkökulman puutteet vaikuttivat äidin mahdollisuuteen saada prosessin vaiheissa kriisitukea. Lastensuojelun toivon välittäminen vaikutti siihen, että äidin toimijuus lapsiin nähden säilyi aktiivisena. Lasten sijoittamiseen on päädytty edellä mainittujen sekä henkilökohtaisella tasolla että palveluprosessin tasolla ilmenevien asteittaisten ilmiöiden kautta. Lastensuojelun sijoituspäätöksillä oli kausaalisia vaikutuksia äidin suru- ja kriisiprosessien käynnistymiseen. Huostaanoton ollessa kulttuurisesti äitiyden ihanteen ulkopuolella, äiti koki voimakasta syyllisyyttä, jota ulkomaailma vahvisti. Miesystävä ja terapia tukivat äitiä hänen suru- ja kriisiprosessissaan.

Tässä yhteydessä näen kausaalisia vaikutuksia palvelutason ratkaisujen ja äidin toimijuuden välillä. Äiti tosin kuvasi omaa traumataustaansa ja sitä, ettei ollut oppinut puhumaan itsestään. Vasta myöhemmin terapiassa ja uuden miesystävän kanssa hän oli oppinut. Itsestä puhumattomuus voi vaikuttaa siihen, onko henkilöllä mahdollisuus ottaa vastaan tarjottua tukea. Tämä ei kuitenkaan ole yksiselitteistä. Perheen taustasta on noussut samanaikaisia asteittaisia emergentejä ominaisuuksia johtuen traumaattisista kokemuksista ja neurologisten sairauksien ilmenemismuodoista. Palvelutasolla tehdyillä ratkaisuilla on ollut selviä vaikutuksia äidin toimijuuteen. Tulkintani mukaan sekä äidin kuvaama palvelutason huostaanotto prosessi (joka alkoi jo kauan ennen huostaanottoja) että perheen traumaattiset kokemukset vaikuttivat asteittaisen emergenssin kautta siihen, että päädyttiin lasten huostaanottamiseen.

8.5 Traumaattisten vaiheiden käsittely ja huomioiminen lastensuojelun käytännöissä ja tutkimuksessa

Tässä aineistossa äiti kuvasi erityisen traumaattisia vaiheita kuvailleen yksityiskohtia liittyen vaikeaan vaiheeseen. Hän kertoi missä järjestyksessä asiat tapahtuivat ennen ja jälkeen vaikean hetken. Näissä tilanteissa on useiden erilaisten makro- ja mikrotason ilmiöiden vuoksi päädytty nopeaan ratkaisuun, jolloin äidillä ei ole ollut mahdollisuutta itseohjautuvuuteen. Toimijuus on muodostunut tilanteen vuoksi tällöin vastusteleväksi. Välttämättä ei ole kyse siitä, että äidillä on halu selviytyä yksin tai että hän vastustelisi itse asiaa. Äiti kertoikin useaan kertaan ymmärtävänsä myös lastensuojelulain ja sen miksi on toimittu niin kuin on toimittu. Tilanteisuus on tuottanut äidille vastustelevaa toimijuutta.

Kun nämä vaikeat vaiheet käsiteltiin uudelleen tässä aineistossa, siinä tahdissa kuin se äidille oli sopivaa, hänen kertomuksensa niistä muuttuivat. Hän sai käsitellä vaikeat tunteet liittyen traumaattisiin vaiheisiin ja vähitellen kertomus muuttui retrospektiiviseksi, uusia näkökulmia avaavaksi, tästä hetkestä käsin arvioivaksi kertomukseksi. Tämän kertomustyyppin mukaan tullessa äiti kykeni myös uudelleen kiinnittymään aktiiviseen itseohjautuvaan toimijuuteen vaikeasta tilanteesta huolimatta. Äiti saattoi pitää kiinni myös omasta eriävästä mielipiteestään ja sosiaalityöntekijä sai syvällistä ymmärrystä äidin näkökulmasta.

Tässä aineistossa toimijuuden ilmaisujen perusteella ei olisi voitu tehdä suoria päätelmiä siitä, millainen äidin toimijuus oli prosessissa. Ajallisuuden sekä mikro- ja makrotason ilmiöiden huomioimisen myötä kuva prosessin eri piirteistä sekä äidin toimijuudesta täydentyivät, mutta eivät tietenkään tulleet täydellisiksi. Toimijuuden ilmaisut voivat liittyä siihen, kertooko henkilö juuri parhaillaan syklistä tai retrospektiivistä eli arvioivaa kertomusta itsestään. Erilaiset kertomuksen ajalliset tasot ja niiden huomioiminen on osoittautunut tässä aineistossa tärkeäksi seikaksi tulosten kannalta. Oman toimijuuden korostaminen voi johtua kontekstista eli siitä, että lapset oli huostaanotettu. Äitiyden ihanne on lapsiaan rakastavan ja kodista huolehtivan vanhemman ihanne. (Sinko & Virokannas 2009, 104). Kulttuurisen mallitarinan äitiys on hoivaan, läheisyyteen, lämpöön, siisteyteen ja puhtauteen kiinnittyvää. Kun äidit kertovat äitiydestään, he samalla vertaavat itseään kulttuuriseen mallitarinaan. (Jokinen 1996, 177.) Kun äiti ei voi huolehtia lapsestaan, joudutaan mallitarinan ulkopuolelle. (Nousiainen 2004). Oman toimijuuden korostamisesta ei tulkintani mukaan voida tehdä päätelmää siitä, että äiti ei olisi halunnut ottaa apua

vastaan. Äiti korosti myös avun hakijan toimijuuttaan eli sitä, mihin koko tutkielma kiinnittyy: Äiti itse haki apua lapselleen jo vuosia sitten.

Toinen havaintoni liittyy suruprosessiin. Havaittiin, että tässä aineistossa huostaanottoon liittyvä äidin suru muistutti kuolemaan liittyvään surua. Äiti kuvaili tunteitaan lapsen menettämisen kautta kaikkien lasten lähdettyä kotoa. Näkemykseni mukaan tarvittaisiin tutkimusta siitä, millaista huostaanottoon liittyvä suru on ja miten vanhempia voitaisiin tukea. Huostaanottoon liittyvä kulttuurisen äitiyden ihanteen mallitarinan vuoksi paljon syyllisyyttä. Huostaanoton kokeneet vanhemmat tarvitsevat erityistä tukea syyllisyyden käsittelyyn. Tiedostan, että tapaukset ovat erilaisia ja myös niissä esiintyvä suru on erilaista.

Adoptiotutkimus on antanut aikaisemmin viitteitä siihen, millä tavoin länsimainen kuolemaan liittyvä suruparadigma on muuttunut yhteyksien irtipäästämisen kautta jatkuvien kiintymyssuhteiden paradigmaan. Kiintymyssuhdeteoria näyttäisi antavan tämän aineiston perusteella myös vanhemman näkökulmasta suruun liittyvää ymmärrystä. Kuitenkaan se ei riittävällä tavalla selitä huostaanottoon liittyvää surua. Suuremmalla aineistolla huostaanottoon liittyvään suruun voitaisiin saada tietämystä lisää ja välineitä vanhemman auttamiseksi.

8.6 Vanhemman toimijuuden tukeminen huostaanotto-prosessissa

Äiti esitti arvioitaan viimeisen haastattelun päätteeksi prosessista ja kehittämisehdotuksista. Äiti kertoi, että lapselle, jolle lähti alun perin hakemaan apua, oli aloitettu vasta nyt (haastatteluhetkellä) lastenpsykiatrian tutkimukset. Äiti kertoi tämän seikan tekevän hänet vihaiseksi, hän pohti olisiko tilanne edennyt näin pitkälle, jos lapsi olisi saanut apua. Äiti pohti prosessin aikana päivähoidon hädän vaikutuksia ja totesi, ettei tuntenut sosiaalityöntekijääkään kovin hyvin, vielä silloinkaan kun toiset lapset lähtivät kotoa. Kiireellisistä tilanteista äiti toivoi, että olisi enemmän aikaa. Äiti toivoi lisäksi, että voisi jutella kahden kesken sosiaalityöntekijän kanssa. Äiti kuvasi, että näin voisi olla esimerkiksi vaikean neuvottelun jälkeen. Samoin äiti sanoi, että hän olisi itse nyt paljon parempi. Tämä tarkoitti äidin mukaan sitä, että hän oli oppinut itsestään puhumaan terapiassa ja miesystävän kanssa.

Äidin arvioiden sekä aineiston analyysin pohjalta kehittämisehdotukseksi nousee lastensuojelun kriisinäkökulman varmistaminen prosessin eri vaiheissa. On tärkeää huomioida perheen tausta ja itse lastensuojeluprosessin vaikutukset kriisin muodostumiseen. Äiti kuvasi aineistossa, ettei hän kyennyt oman shokkitilansa vuoksi vastaanottamaan tietoa. Hän toivoikin, että vaikean neuvottelun jälkeen järjestettäisiin tapaaminen kahden kesken sosiaalityöntekijän kanssa. Vaikka aina ei voitaisikaan välttyä kiireelliseltä ratkaisulta, olisi tärkeää varmistaa vanhemman selviytyminen tilanteesta. Tällaisten keskusteluiden järjestämisen edellytyksenä olisi selvittää sosiaalityöntekijän mahdollisuudet toteuttaa riittävä tuki prosessin vaikeassa vaiheessa. Olisi tärkeää huomioida myös se, onko vanhemmalla tilanteesta muita selviytymistä estäviä tekijöitä, jotka voivat johtaa komplisoituneeseen kriisiin.

Haastatteluiden aikana äiti kertoi kokeneensa vapautumista vaikeiden asioiden käsittelyn myötä. Prosessin uudelleen käsittely toi esille ne vaiheet, jotka olivat jääneet käsittelemättä aikaisemmin. Traumaattisten vaiheiden hidastuminen, äidin tahdissa etenevä käsittely, antoi hänelle mahdollisuuden pohtia tilanteeseen liittyneitä seikkoja rauhassa. Äidin toimijuus oli vastustelevasti liittynyt prosessin traumaattisiin vaiheisiin. Äidin toimijuus integroitui haastatteluissa kaikkiin prosessin vaiheisiin. Äidillä oli pitkä terapia takana ja hän kertoi oppineensa puhumaan itsestään. Prosessin hidastuminen antoi äidille vielä mahdollisuuden vapautua kokemuksista, joihin oli traumaattisen kriisin vuoksi jäänyt kiinni. Äiti esitti toiveen kaikkien huostaanoton kokeneiden vanhempien puolesta, että he saisivat saman mahdollisuuden tulevaisuudessa. Boxall ja Smeeton (2011) ovat esittäneet, että prosessien käsittely jälkikäteen olisi tärkeää huostaanoton kokeneiden vanhempien kanssa.

Tapasimme äidin kanssa haastatteluiden jälkeen ja mukana oli äidin suostumuksella myös hänen terapeutkinsa. Käsitelimme vielä kokoavasti terapeutin läsnä ollessa prosessin vaiheet hyödyntäen tekemäämme janaa ja siihen kirjattuja asioita. Minä kerroin tapaamisella nähneeni aivan uudesta näkökulmasta huostaanotto prosessin. Terapeutti kertoi, että äidin oma prosessi oli mennyt eteenpäin haastatteluiden jälkeen. Äiti kertoi, mitä haastatteluprosessi oli hänelle merkinnyt:

(32) *Lievittänyt syyllisyyttä, näkee koko asian
varsinkin rankempia kohtia.
Sai uusin silmin katsoa ja ymmärtää.
Ei voinut palavereissa ottaa sisään.
Tässä ne on tullut hyvin.*

Yhteistutkijuuden tavoite toteutui tämän tutkielman tekemisen parissa. Äidin toimijuus vahvistui suhteessa omaan kertomukseen. Äidin kertomus ja yhteinen matkamme tavoittaa jotakin ainutlaatuisen vaikeaa ja raskasta huostaanottoon liittyvästä prosessista, surusta ja kriisistä. Kuultuani huostaanottokertomuksen vain äidin näkökulmasta sisäistin sen tosiseikan, miten kipeästi vanhemmat tarvitsevat tukea näiden asioiden käsittelyyn jo prosessin aikana. Tarvittaisiin hitaita hetkiä, aikaa ja tilaa, vähin erin avautuvalle vaikealle kertomukselle ja tuntemuksille. Tämä ei kuitenkaan ole ainoa näkökulma. Samalla sisäistin analyysin avulla, että huostaanotto oli tapahtunut sekä perheen pulmien että prosessin aiheuttamien yhteisvaikutusten seurauksena. Tämä on tutkimustulos, jonka arvioiminen suuremmalla aineistolla on tärkeää. Vanhemman toimijuuden tukeminen huostaanottoprosessissa edellyttää ymmärrystä myös prosessin vaikutuksista.

Epilogi

Olimme saaneet luvan tehdä haastattelut äidin terapeutin kauniissa tiloissa. Jännitin ensimmäistä haastattelua, vaikka tunsimme äidin kanssa toisemme. Ensimmäisen haastattelun aikana minulle tapahtui jokin muutos. En heti oivaltanut, mitä minulle oli tapahtunut. Analysoituani ensimmäistä haastattelua, huomasin olleeni alussa kiinni sosiaalityöntekijän roolissani. Roolissa, jossa minulla on langat käsissäni. Se kuitenkin karisi pois haastattelun edetessä. Muutuin kuuntelijaksi.

Seuraavat haastattelut menivät toisin. En kommentoinut juuri mitään, paitsi silloin kun tulkitsin äidin tarvitsevan apua traumaattisten vaiheiden käsittelyssä. Me todella ihmettelimme yhdessä, miten prosessi oikein meni. Katsoimme sitä etäämmältä. Tunsimme yhdessä surua ja iloakin. Lopulta saimme molemmat tuntea vapautumista ja voimaantumista. Äiti kertoikin tapaamisella, jossa hän antoi hyväksyvän palautteensa analyysistä, että hän oli kokenut prosessin hienona. Haastattelut todella lievittivät äidin mukaan syyllisyyttä, kun sai puhua ja kuulla myös minua.

Kun sain tämän mahdollisuuden huostaanottoprosessin uudelleen käsittelyyn, en voi muuta kuin kiittää äitiä. Haastattelut ja tutkielman tekeminen muuttivat minua sosiaalityöntekijänä. Tämän kerroin myös äidille. Enää minun ei tarvitse tietää etukäteen mitään: voin kuunnella ja ihmetellä yhdessä asiakkaan kanssa. Yhteistutkijuuden tavoite siis toteutui sekä minulle että ymmärrykseni mukaan myös äidille. Äiti sai kertoa huostaanotosta oman näkökulmansa ja koki voimaantumista. Hän kertoi, että hän sai olla aktiivinen osapuoli prosessissa. Minä sain ymmärrystä, lahjan, jota kannan sydämessäni aina. On todella tärkeää, ottaa jatkossa huomioon myös itse prosessin vaikutukset vanhempaan.

Tietenkin huolena astuu mieleen sosiaalityöntekijän suuret asiakasmäärät ja kokemukseni mukaan lastensuojelutyön liian kiireinen arki. Muistan hyvin, miten tämä tapaus vei työaikaani noin vuoden verran työpäivän viikossa ja muitakin asiakkaita oli suuri määrä. Toivon, että äidin pyyntö otettaisiin huomioon ja ymmärrettäisiin lastensuojelun vaikeiden prosessien jälkikäsitteilyn tärkeys. Nytkin vapautui suuri määrä energiaa sekä äidille että minulle sosiaalityöntekijänä. Syntyi toivoa ja uskoa tulevaisuuteen.

Kiitos sinulle asiakkaani, että sain mahdollisuuden oivaltaa ja kasvaa!

Lähteet

- Alakoski, P. (2013) Köyhän lokakuu. Helsinki: Schildts & Söderstöms.
- Alasuutari, P. (2011) Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Aguilera, D. C. (1998) Crisis Intervention. Theory and Methodology. Missouri: Mosby-Year Book.
- Archer, M. S. (1995) Realist social theory. The morphogenetic approach. Cambridge: Cambridge university press.
- Bamberg, J. & Jokinen, P. & Laine, M. (2007) Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino.
- Banks, S. (2006) Ethics and Values in Social Work. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Bardy, M. & Heino, T. (2013) Katsaus lastensuojelutyön toimintaympäristöihin. Paniikista toivoon ja näköalat auki. Teoksessa Bardy, M. (toim.) Lastensuojelun ytimissä. Tampere: Juvenes print.
- Bowlby, J. (1998) Attachment and Loss: Volume 3 Loss –Sadness and Depression. London:Pimlico.
- Freud, S. (2005) Murhe ja melankolia sekä muita kirjoituksia. Suom. Markus Lång. Tampere: Vastapaino.
- Fook, J. (2004) Challenges and Directions for Critical Social Work. Teoksessa Fook, J. & Hick, S. & Pozzuto, R (edit.) Social Work. A Critical Turn. Toronto: Thompson Educational Publishing.
- Goffman, E. (1969) Minuuden riistäjät. Suom. Tarkka, A. & Suominen, R. Helsinki: Marraskuun liike.
- Hammarlund, C. (2010) Kriisikeskustelu. Kriisituki, jälkipuinti, stressin ja konfliktin käsittely. Suom. Toivanen, R. Helsinki: Tietosanoma.
- Harré, R. & Secord, P.F. (1972) The explanation of social behaviour. Oxford: Basil Blackwell.
- Heino, T. (2008) Lastensuojelun avohuolto ja perhetyö: kehitys, nykytila, haasteet ja kehittämisehdotukset. Selvitys lastensuojelun kehittämisohjelmalle. Helsinki: Stakesin julkaisuja.
- Hokkanen, L. (2013) Asiakaskansalaisen toimijuus sosiaalityöllisessä asianajossa. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino.

Hyvärinen, M. & Nikander, P. & Ruusu vuori, J. (2010) Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa (toim.) Hyvärinen, M. & Nikander, P. & Ruusu vuori, J. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Jokinen, A. (1996) Asunnottomat miehet ja kodittomat naiset: Asunnottomuuden sukupuolisidonnaiset tulkinnat. *Janus* 4(2), 97-117.

Juhila, K. (2004) Leimatu identiteetti ja vastapuhe. Teoksessa Huttunen, L. & Jokinen, A. & Kulmala, A. Puhua vastaan ja vaieta. Tampere: Gaudeamus.

Juhila, K. (2006) Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Kaidesoja, T. (2009) *Studies on Ontological and Methodological Foundations of Critical Realism in the Social Sciences*. Jyväskylä: Jyväskylä university printing house.

Kessler, D. & Kübler-Ross, E. (2006) *Suru ja surutyö*. Suom. Porceddu, L. Helsinki: Basam Books.

Kübler-Ross, E. (1984) *Raportti kuolemisenestä*. Suom. Annukka Aikio. Helsinki: Otava

Kuusela, P. (2006) Rakenne toimijuus ja realistinen yhteiskuntateoria. Teoksessa Kuusela, P. & Niiranen, V. (toim.) *Realismin haaste sosiaalityöissä*. Suomi: Unipress.

Kyyrönen, K. & Mäenpää, O. & Pohjavirta-Hietanen, A. (1995) *Kliininen psykologia*. Juva: WSOY

Laitinen, M. & Niskala, A. (2013) Sosiaalityön suhde asiakkuuteen. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino.

Lehtoranta, P. & Linnakangas, R. & Järvi koski, A. & Suikkanen, A. (2010) *Perhekuntoutus puntarissa. Kelan psykiatrisen perhekuntoutuksen kehittämishankkeen arviointi*. Helsinki: Kela, Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia.

Lehtoranta, P. & Linnakangas, R. & Seppälä, U. & Suikkanen, A. (2013) *Monitoimijuus lapsen perhekuntoutuksessa*. Teoksessa Laitinen M. & Niskala, A. (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino.

Mäntysaari, M. & Pösö, T. (2013) *Sosiaalityön aika ja asiakastutkimus*. Teoksessa Laitinen, M. & Niskala, A. (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino.

Mäntysaari M. (2006) *Tarkentuva tieto sosiaalityössä*. Teoksessa Kuusela, P. & Niiranen, V. (toim.) *Realismin haaste sosiaalityöissä*. Suomi: Unipress.

Nickman, S. L. (1996) *Retroactive Loss in Adopted Persons*. Teoksessa Klass, D., Nickman & Silverman P.R. (edit.) *Continuing Bonds. New Understanding of Grief*. London: Taylor & Francis.

Neuendorf, K. A. (2002) *The content analysis guidebook*. California: Sage publications.

- O'Byrne, P. & Parton, N. (2000) *Costructive social Work*. London: Macmillan Press.
- Nousiainen, K. (2004) *Lapsistaan erillään asuvat äidit. Äitiysidentiteetin rakentamisen tiloja*. Jyväskylä: SoPhi.
- Pekkarinen, E. & Tapola-Haapala, M. (2009). *Kriittinen realismi sosiaalityössä. Tiedontuotannosta emansipaatioon*. Teoksessa Mäntysaari, M. & Pohjola, A. & Pösö, T. (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Pohjola, A. (1991) *Ajattomuudesta aikaan*. *Sociologia*. Westermarck-seuran julkaisu 28 (4), 250-258.
- Pohjola, A. (1994) *Elämän valttikortit. Nuoren aikuisen elämänkulku toimeentulotukea vaativien tilanteiden varjossa*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Pohjola, A. (2003) *Tutkijan eettiset sitoumukset*. Teoksessa Anneli, P. (toim.) *Eettisesti kestävä sosiaalitutkimus*. Rovaniemi: Lapin yliopistopaino.
- Räty, T. (2012) *Lastensuojelulaki. Käytäntö ja soveltaminen*. Helsinki: Edita.
- Sarajärvi, A. & Tuomi, J. (2011) *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.
- Shives, L. R. (2012) *Basic Concepts of Psychiatric-Mental Health Nursing*. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins.
- Small, N. (2001) *Theories of Grief: A Critical Review*. Teoksessa Hochey, J., Katz, J. & Small, N. (edit.) *Grief, Mourning and Death Ritual*. Buckingham: Open University Press.
- Taskinen, S. (2010) *Lastensuojelulain soveltaminen*. Helsinki: WSOYpro.
- Travers, M. (2002) *Qualitative research through case studies*. London: Sage publications.
- Töttö, P. (2006) *Kriittinen realismi ja sosiaalitieteiden menetelmät*. Teoksessa Kuusela, P. & Niiranen, V. (toim.) *Realismin haaste sosiaalitieteissä*. Suomi: Unipress.
- Toikko, T. *Tapauskohtainen sosiaalityö*. Teoksessa Mäntysaari, M. & Pohjola, A. & Pösö, T. (toim.) *Sosiaalityö ja teoria*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Yin, R. K. (2009) *Case study research. Design and methods*. California: Sage inc.
- Ylijoki, O. (2001) *Rom Harré. Toimijuus, kieli ja moraal*. Teoksessa Hänninen, V. & Partanen, J. & Ylijoki, O. (toim.) *Tampere: Vastapaino*.

Internet –aineistot:

Ainsworth, M. & Bowlby, J. (1991) American Psychologist 46(4), 333–341. Viitattu 30.3.2014. <http://helios.uta.fi:2095/>

Bandura, A. (2001) Social kognitive theory. An agentic perspective. Annual reviews, psychology 52, 1-26. viitattu 12.2.2014
<http://helios.uta.fi:2233/doi/pdf/10.1146/annurev.psych.52.1.1>

Boxall, C. & Smeeton, J. (2011) Birthparents' perceptions of professional practice in child care and adoption proceedings: implications for practice. Child and Family Social Work 6(4),444-453. viitattu 25.11.2013
<http://helios.uta.fi:2100/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=f709f51e-ef0b-44f9-a30e-1bff8879fa10%40sessionmgr112&vid=7&hid=120>

Heino, T & Pekkarinen, E. & Pösö, T. (2013) Lastensuojelusta tietäminen on moraalinen velvoite. Yhteiskuntapolitiikka 78(3), 337-342. viitattu 1.5.2014.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/110559/pekkarinen.pdf?sequence=1>

Devaney, J. (2004) Relating Outcomes in objective Child Protection. Child & Family Social Work 9 (1), 27-38. viitattu 24.10.2013
<http://helios.uta.fi:2105/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=e5d9e120-5f57-479e-ab66-675dc5fab19a%40sessionmgr112&vid=2&hid=114>

Gilbert, N & Parton, N. & Skivenes, M. (2011) Child Protection systems. International Trends and Orientations. Oxford: Oxford University Press. viitattu 24.10.2013.
<http://helios.uta.fi:2593/content/33/4/725.full.pdf+html>

Jokinen, J. (2005) Esitys toimenpiteistä huostaanottomenettelyn kehittämiseksi. Lastensuojelun kehittämissuunnitelma. viitattu 25.11.2013
<http://www.sosiaaliportti.fi/File/bd5c0466-1a2d-4954-a8ef-03b24755ad17/0/Loppuraportti%20150106.pdf>

Kaidesoja, T. (2007) Sosiaalisen rakenteen käsite Roy Bhaskarin sosiaalisen rakenteen kriittisessä realismissa. Sosiologia 44(2), 79-94. viitattu 10.2.2014
<http://helios.uta.fi:2346/se/s/0038-1640/44/2/sosiaali.pdf>

Kallio, V.J. (1922) Einsteinin suhteellisuusteorian periaatteet. Yleistajuinen fysikaalinen esitys. Porvoo: WSOY. Viitattu 20.10.2013.
<http://www.mantta.fi/~hamlet/math/albert/kallio.html>

Korteniemi, P. & Borg, P. (2008) Kohti näyttöön perustuvaa ammatillista käytäntöä. Stakes/Työpapereita 23/2008.

Mönkkönen, K. (2002) Dialogisuus kommunikaationa ja suhtena. Vastaamisen, vallan ja vastuun merkitys sosiaalialan asiakastyön vuorovaikutuksessa. Kuopio: Kuopion yliopiston painatuskeskus. viitattu 12.2.2014 <http://wanda.uef.fi/uku-vaitokset/vaitokset/2002/isbn951-781-933-1.pdf>

Palsanen, K. (2013) Yhteistutkimisen opas. Soccan työpapereita (3). Viitattu 12.1.2014
http://issuu.com/socca/docs/yhteistutkiminen-opas_sosiaality_h

Palsanen, K. (2012) Yhteistutkimisen opas. Soccan työpapereita. (aikaisempi versio, ei enää saatavissa)

Pitkänen, M. (2011) Vastuun paikka! Vanhempien tukeminen lapsen huostaanotossa. Soccan ja Heikki Varis instituutin julkaisusarja (26) viitattu 25.11.2013
http://www.socca.fi/kehittaminen/lastensuojelu/julkaisut_ja_materiaalit/lapsia_nuoria_ja_perheitaa_tukevat_tyoskentelytavat_vastuun_paikka!_-_vanhempien_tukeminen_lapsen_huostaanotossa.387.shtml

Sinko, P. (2009) Rajallisia äitiysidentiteettejä. Huumeita käyttäneiden äitien kertomuksia lastensa huostaanotoista. Janus 17 (2), 104–120. viitattu 24.3.2014
http://www.sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0209/2_2009_sinko%20et%20al.pdf

Skivenes, M. (2012) Adoption in Child Welfare Systems´. A Cross-County Analysis of Child Welfare Workers´ Recommendations For or Against Adoption. Children and Youth Services Review. 34(11), 2220-2228. viitattu 1.5.2014
<http://helios.uta.fi:2078/science/article/pii/S0190740912002873?np=y>

Muut:

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 8.4.1984/361, Finlex

Lastensuojelulaki 13.7.2007/417, Finlex

Liitteet

Liite 1 Tiedote tutkielmasta

TIEDOTE PRO GRADU –TUTKIELMASTA

aiheena: Tapaustutkimus huostaanotto-prosessista äidin ja lastensuojelun sosiaalityöntekijän näkökulmasta

Hei,

Tämän pro gradu –tutkielman tarkoituksena on kuvata mahdollisimman tarkasti yhtä sisarusten huostaanotto-prosessia äidin ja sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Tavoitteena on tehdä näkyväksi prosessin monimutkaisuus molempien näkökulmasta. Tavoitteena on osoittaa, miten tärkeää olisi tehdä tilaa prosessissa oleville ja huostaanoton hoitamiseksi mahdollisimman inhimillisesti ja tukea tarjoten.

Haluaisitko osallistua tähän tutkielmaan kertomalla kokemuksistasi? Osallistumisesi on täysin vapaaehtoista, ja sinulla on mahdollisuus jäädä tutkimuksesta pois missä tahansa vaiheessa ilmoittamalla asiasta Noora Aarniolle. Tutkielmaan osallistuminen tai osallistumatta jättäminen ei vaikuta lastesi lastensuojeluasian hoitamiseen. Tavoitteena on, että tutkielmassa saatu palaute vaikuttaa yleisellä tasolla lastensuojelun kehittymiseen. Kaikki tutkimustiedot ovat salassa pidettäviä, ja ne hävitetään tutkimuksen valmistuttua. Tutkielman tulokset julkaistaan pro gradu –tutkielmana Tampereen yliopistossa siten, etteivät tutkielman aikana esille nousseet tiedot ole tunnistettavissa. Sinulla on mahdollisuus osallistua tutkimustulosten käsittelyyn ennen julkaisua.

Ystävällisin terveisin,

Noora Aarnio

sosiaalityön pääaineopiskelija Tampereen yliopisto

Noora.Aarnio@uta.fi

Liite 2 Suostumus haastatteluihin

SUOSTUMUS HAASTATTELUIHIN

Haastattelut ovat osa Noora Aarnion pro gradu -tutkielmaa, jossa tutkitaan yhtä sisarusten huostaanottoprosessia äidin ja sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Haastattelut ovat täysin luottamuksellinen ja aineisto analysoidaan ilman haastatteluun osallistuneen tunnistetietoja. Aineisto myös säilytetään ja hävitetään luotettavasti. Haastatteluiden tulokset julkaistaan pro gradu -tutkielmassa, johon voit halutessasi tutustua ennen sen julkaisua. Tutkimusraportista ulkopuoliset eivät pysty tunnistamaan henkilöllisyyttäsi. Haastattelu voidaan tehdä sinulle sopivimmassa paikassa.

Haastattelun saa keskeyttää milloin tahansa ja tutkimuksesta saa jäädä pois milloin tahansa ilmoittamalla asiasta Noora Aarniolle.

Haastattelussa esiin nousseet asiat ja tutkimukseen osallistuminen eivät vaikuta lastenne lastensuojeluasian hoitamiseen.

Suostun tulemaan mukaan haastateltavaksi

haastattelun saa videoida kyllä ____ ei ____

Haastattelua saa käyttää Noora Aarnion pro gradu -tutkielman aineistona

kyllä ____ ei ____

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Lisätiedot: Noora Aarnio

sosiaalityön pääaineopiskelija Tampereen yliopisto

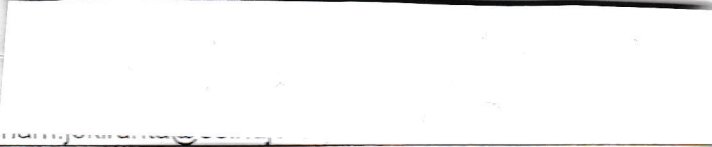

Noora.Aarnio@uta.fi

PÄÄTÖS /

Päivämäärä 2.8.2013

Pykälä 32/2013

SOTE 36/2013

Asia	<p>Tutkimuslupa / Noora Aarnio</p> <p>Tampereen yliopiston sosiaalityön opiskelija Noora Aarnio anoo tutkimuslupaa pro gradu -tutkielmaa varten, jonka aiheena on tapaustutkimus huostaanotto prosessista vanhemman ja sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Sosiaalivirastossa lastensuojelun sosiaalityöntekijänä työskentelevä Aarnio on ottanut yhteyttä asiakkaaseen, joka on suostunut osallistumaan tutkimukseen. Asiakkaalle on selvitetty tutkimuksen prosessinomaisuus ja sen mahdollisesti aiheuttama rankkuus.</p> <p>Tutkimusmetodeina käytetään tapaustutkimusta ja teemoittelua ja sisältää autoteografian piirteitä.</p>				
Päätös	<p>Päätän myöntää tutkimusluvun edellyttäen, että</p> <ul style="list-style-type: none"> - tutkimukseen osallistuminen on vanhemmalle ehdottoman vapaaehtoista - tutkimuksessa saatujen yksilökohtaisten tietojen osalta noudatetaan salassapitovelvollisuutta - tutkimuksessa yksittäiset henkilöt eivät saa ole tunnistettavissa - painettu ja sähköinen kappale tutkimuksesta luovutetaan maksutta 				
Allekirjoitus					
Oikaisu-vaatimusohje	<p>vän kuluessa päätöksen tiedoksisaannista. Oikaisuvaatimuksesta on käytävä ilmi vaatimus perusteluineen ja se on tekijän allekirjoitettava.</p>				
Julkisesti nähtävänä					
Tiedoksianto	<table border="0"> <tr> <td>Kenelle</td> <td>Päivämäärä</td> </tr> <tr> <td>Noora Aarnio</td> <td>2.8.2013</td> </tr> </table>	Kenelle	Päivämäärä	Noora Aarnio	2.8.2013
	Kenelle	Päivämäärä			
Noora Aarnio	2.8.2013				
<p>Miten</p> <p>☐ Lähetetty postitse saantitodistusta vastaan ☐ Lähetetty postitse tavallisena kirjeenä ☐ Lähetetty sisäisessä postissa</p> <p>☐ Luovutettu</p> <p style="text-align: center;">Vastaanottajan allekirjoitus</p> <p>☒ Lähetetty sähköpostissa</p> <p>Jaana Uotila, johdon sihteeri, p. 06 416 2152</p>					